

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς,
του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

**«Άρση του απορρήτου των επικοινωνιών στα πλαίσια του
οργανωμένου εγκλήματος»**

Ελένη Ανατολίτου

AM 511740

Επιβλέπων καθηγητής: «Δρ. Κόρος Δημήτριος Λάζαρος»

Λάρισα, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Άρση του απορρήτου των επικοινωνιών στα πλαίσια του
οργανωμένου εγκλήματος»

Ελένη Ανατολίτου

ΑΜ 511740

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτριος Λάζαρος Κόρος

Εντεταλμένος διδάσκων Νομικής

ΔΠΘ

ΜΕΛΟΣ ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ειρήνη Σταμούλη

Δρ. Εγκληματολογίας ΔΠΘ

ΜΕΛΟΣ ΣΕΠ ΕΑΠ

Λάρισα, Ιούνιος 2024

«Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνω την φοίτησή μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών με τίτλο «Εγκληματικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος» της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ. Δημήτριο – Λάζαρο Κόρο για τις σημαντικές συμβουλές του, τη βοήθειά του, τις διορθώσεις του και το ενδιαφέρον που παρείχε από την αρχή της συγγραφής της εργασίας έως το τέλος.

Επίσης ευχαριστώ τη Δρ. Ειρήνη Σταμούλη για την πολύτιμη υποστήριξη και βοήθεια που επέδειξε για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Επιπλέον θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον σύζυγό μου και τα παιδιά μου για την αμέριστη στήριξη, κατανόηση και συμπαράσταση καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος ένα μεγάλο «ευχαριστώ» στην αγαπημένη μου Ειρήνη.»

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, ως εργαλείο για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, συνδυάζοντας θεωρητική ανάλυση και πρακτικές εφαρμογές. Αρχικά, γίνεται μια ιστορική ανασκόπηση του οργανωμένου εγκλήματος, παρουσιάζοντας τις διάφορες μορφές του και τις θεωρητικές προσεγγίσεις, που έχουν αναπτυχθεί για την κατανόηση του φαινομένου. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι νομοθετικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στη Σύμβαση του Παλέρμο και την ελληνική νομοθεσία, όπως ο Ν. 2928/2001, που εισήγαγε το άρθρο 187 ΠΚ για την εγκληματική οργάνωση. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στις λοιπές ειδικές ανακριτικές πράξεις και ακολουθεί η ανάλυση της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, με αναφορά στις νομικές διατάξεις, τις διαδικασίες που διέπουν την εφαρμογή αυτού του μέτρου, καθώς και τους περιορισμούς, που τίθενται για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, παρουσιάζονται πρακτικά παραδείγματα, όπου η χρήση της άρσης του απορρήτου συνέβαλε καθοριστικά, στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων και την αποκάλυψη σοβαρών εγκλημάτων. Στο τέλος, η εργασία συζητά τα συμπεράσματα και τις προτάσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, εξετάζοντας τις προκλήσεις και τις προοπτικές, που συνδέονται με τη χρήση αυτού του μέτρου και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ της δημόσιας ασφάλειας και της προστασίας της ιδιωτικότητας. Η παρούσα, επιδιώκει να αναδείξει τη σημασία της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και τονίζει την ανάγκη συνεχούς αξιολόγησης και προσαρμογής των πρακτικών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού.

Λέξεις – Κλειδιά

Άρση απορρήτου των επικοινωνιών, οργανωμένο έγκλημα, ειδικές ανακριτικές πράξεις.

Abstract

This dissertation investigates the removal of confidentiality of communications as a tool for combating organized crime, combining theoretical analysis and practical applications. Initially, it provides a historical overview of organized crime, presenting its various forms and the theoretical approaches developed to understand the phenomenon. Subsequently, it examines legislative efforts to address organized crime at both international and national levels, with particular emphasis on the Palermo Convention and Greek legislation, such as Law 2928/2001, which introduced Article 187 of the Penal Code on criminal organizations. Following this, the dissertation refers to other special investigative measures and proceeds with an analysis of the removal of confidentiality of communications, detailing the legal provisions, procedures governing the implementation of this measure, and the restrictions imposed to protect individual rights. Additionally, practical examples are presented where the use of the confidentiality of communications' removal significantly contributed to the dismantling of criminal organizations and the revelation of serious crimes. In conclusion, the dissertation discusses the findings and proposals for improving the effectiveness of the removal of confidentiality of communications, examining the challenges and prospects associated with this measure and the ways to achieve a balance between public safety and privacy protection. This dissertation aims to highlight the importance of the removal of confidentiality of communications in combating organized crime and emphasizes the need for continuous evaluation and adaptation of practices for the most effective handling of this phenomenon.

Keywords

Removal of confidentiality of communications, organized crime, special investigative measures

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΟΡΟΥΣ.....	12
1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	12
1.2. ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΈΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	15
1.3. ΟΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΌΡΟΥ «ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΈΓΚΛΗΜΑ»	18
1.3.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ» ΚΑΤΑ ΤΟΝ CRESSEY	19
1.3.2. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΩΤΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ-ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ CHAMBLISS.....	21
1.3.3. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ RUGGIERO	23
1.3.5. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ HANS-JOACHIMSCHNEIDER.....	24
1.3.6. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ DWIGHT C. SMITH JR.	25
1.3.7. ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΣΕΩΝ	26
1.3.8. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗΣ».....	26
1.3.9. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	27
1.4. ΣΧΕΣΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	29
1.5. ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	31
2.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	31
2.2. ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΟ ΤΟΥ Ν. 2928/2001 ΠΛΑΤΙΣΙΟ.....	32
2.3. Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΕΡΜΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΘΕΣΠΙΣΗΣ ΤΟΥ Ν. 2928/2001 .	33
2.4. ΤΟ ΆΡΘΡΟ 187 Π.Κ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	36
2.4.1. ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΈΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ.....	37
2.4.2. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ	39

2.4.3. ΣΥΜΜΟΡΙΑ	40
2.4.4. ΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ.....	41
2.5. ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3Ο : ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ.....	43
3.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	44
3.2. ΤΑ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ	45
3.2.1. Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ	45
3.2.2. Ο ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ	46
3.2.3. Ο ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ.....	46
3.3. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ	47
3.3.1. ΎΠΑΡΞΗ ΣΟΒΑΡΩΝ ΕΝΔΕΙΞΕΩΝ	48
3.3.2. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ	50
3.3.3. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΥ ΒΟΥΛΕΥΜΑΤΟΣ	51
3.3.4. ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ.....	52
3.4. ΟΙ ΛΟΙΠΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΌΠΩΣ ΠΡΟΒΛΕΠΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 254 ΚΠΔ.....	53
3.4.1. Η ΣΥΓΚΑΛΥΜΜΕΝΗ ΈΡΕΥΝΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΗ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ	53
3.4.2. ΟΙ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ.....	56
3.4.3. Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΚΑΙ Ο ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	57
3.5. ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^Ο: Η ΑΡΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	59
4.1. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	61
4.1.1. ΤΕΛΕΣΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΟΒΑΡΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	61
4.1.2. ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ	64
4.1.3. ΈΚΤΑΣΗ ΤΗΝ ΑΡΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ	65
4.2. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ	67
4.3. ΟΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΩΣ ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ	70
4.4. ΑΡΣΗ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΡΙΤΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΕ ΣΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	71

4.5. ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τις σύγχρονες κοινωνίες και τα κράτη δικαίου. Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο και πολύπλοκο φαινόμενο με εκτεταμένη δράση, παγκόσμιο δίκτυο επί τη βάσει εξελιγμένων ιεραρχικών δομών επιχειρησιακού μοντέλου. Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες χρησιμοποιούν προηγμένες τεχνολογίες και στρατηγικές, για να διασφαλίσουν τη λειτουργία τους και να αποφύγουν τη σύλληψη, με αποτέλεσμα η αντιμετώπιση αυτών των ομάδων, να απαιτεί την εφαρμογή εξειδικευμένων και αποτελεσματικών μεθόδων από τις διωκτικές αρχές.

Ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, είναι η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών. Η άρση του απορρήτου, ως ειδική ανακριτική πράξη, επιτρέπει στις διωκτικές αρχές να παρακολουθούν τις επικοινωνίες των υπόπτων και κατηγορουμένων, να συγκεντρώνουν αποδεικτικά στοιχεία και να αποκαλύπτουν τις δομές και τις δραστηριότητες των εγκληματικών οργανώσεων. Παρόλο που η χρήση αυτού του εργαλείου είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, εγείρει και σημαντικά ζητήματα αναφορικά με τα ατομικά δικαιώματα και την προστασία της ιδιωτικότητας.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος, αναλύοντας τόσο τη θεωρητική θεμελίωση, όσο και τις πρακτικές εφαρμογές της και ειδικότερα:

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, επιχειρείται μία σύντομη αλλά περιεκτική ανασκόπηση της έννοιας και της ιστορικής εξέλιξης του οργανωμένου εγκλήματος. Παρουσιάζονται οι διάφορες μορφές που έχει λάβει το οργανωμένο έγκλημα, σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και περιοχές, καθώς και οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις, που έχουν αναπτυχθεί για την κατανόηση του φαινομένου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζονται οι νομοθετικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη Σύμβαση του Παλέρμο και στην ελληνική νομοθεσία, όπως ο Ν. 2928/2001, που εισήγαγε το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα για την εγκληματική οργάνωση.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στις ειδικές ανακριτικές πράξεις εν γένει, με αναφορά στα χαρακτηριστικά τους ως δικονομικού θεσμού, αλλά και με ειδικότερη μνεία στις επιμέρους ειδικές ανακριτικές πράξεις, πλην της άρσης του απορρήτου.

Το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, ως ειδική ανακριτική πράξη. Αναλύονται οι νομικές διατάξεις και οι διαδικασίες που διέπουν την εφαρμογή αυτού του μέτρου, καθώς και οι προϋποθέσεις και οι περιορισμοί που τίθενται για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι πρακτικές εφαρμογές της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και περιγράφονται συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπου η χρήση αυτού του εργαλείου, οδήγησε στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων και την αποκάλυψη σοβαρών εγκλημάτων.

Τέλος, συζητούνται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών. Εξετάζονται οι προκλήσεις και οι προοπτικές που συνδέονται με τη χρήση αυτού του μέτρου, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ της ασφάλειας και της προστασίας της ιδιωτικότητας.

Κεφάλαιο 1^ο: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΟΡΟΥΣ

1.1. Ιστορική ανασκόπηση του φαινομένου

Το οργανωμένο έγκλημα έκανε την εμφάνισή του ιστορικά στον ευρωπαϊκό χώρο περί τον 15^ο αιώνα, οπότε και παρατηρείται η συσπείρωση σε συμμορίες με κύριο αντικείμενο τις κλοπές και ληστείες, οι οποίες σημείωναν δράση, τόσο σε επαρχιακές περιοχές, όσο και σε αστικές. Μία από τις πρώιμες μορφές οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρώπη, για την οποία υπάρχει επαρκής βιβλιογραφική καταγραφή και μελέτη, αποτελεί η περίπτωση των *κλεφτών*, οι οποίοι ανέπτυξαν τη δραστηριότητά τους κατά την τουρκοκρατία από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 19^{ου} και ήταν επαναστατημένοι χριστιανοί, οι οποίοι προκειμένου να αποφύγουν την καταστολή των Τούρκων, συγκρότησαν ένοπλες δυνάμεις και διέπρατταν ληστείες εναντίον του κατακτητή και των κατοίκων της υπαίθρου. Είχαν οργάνωση, ιεραρχία

και οι κύριοι στόχοι τους ήταν η επιβίωση, η ελεύθερη ζωή και η αποδυνάμωση των Τούρκων¹.

Η πιο γνωστή σε παγκόσμιο επίπεδο εγκληματική οργάνωση, η οποία στην κοινωνική συνείδηση ταυτίζεται με την έννοια γένους του οργανωμένου εγκλήματος, λόγω της εκτεταμένης δράσης της, είναι η Μαφία, η οποία γεννήθηκε στη Σικελία της Ιταλίας σε μία περίοδο σημαντικών κοινωνικών και πολιτικών ανακατατάξεων, σχετιζόμενες με την πτώση της φεουδαρχίας περί το 1812. Ειδικότερα, η βαθμιαία αποδυνάμωση των γαιοκτημόνων που σημειωνόταν, πυροδότησε την έντονη αντίδρασή τους στην ανατροπή του status quo τους, με αποτέλεσμα να έρθουν σε ρήξη με την κυβέρνηση και να επιβληθούν εις βάρος της κρατικής εξουσίας, η οποία είχε επίσης είχε απωλέσει την εγγυητική λειτουργία της υπέρ των πολιτών, με τη βία. Η Μαφία παρουσίαζε, έως τον χρόνο εκείνο, την πιο εξελιγμένη μορφή οργάνωσης, διαιρούμενη σε «φυλές» ή «οικογένειες» και με ιεραρχία, κάτι το οποίο έλειπε από τους προηγούμενους συνασπισμούς, και λειτουργούσε υπό δύο θεμελιώδεις αρχές, τον «νόμο της σιωπής» και το «οφθαλμός αντί οφθαλμού»².

Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι επικρατούσες και ιδιαίτερα ρευστές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες στην Ιταλία ευνόησαν τη Μαφία να επεκτείνει τα σύνορα της δράσης της σε παγκόσμιο επίπεδο, αναβαθμίζοντας και τις δραστηριότητες τις οποίες ασκούσε. Έτσι, περί τις αρχές της δεκαετίας του '80, η Μαφία επιδιδόταν σε εμπορία ναρκωτικών, παράνομη διακίνηση μεταναστών, νομιμοποίηση εσόδων, από τις παραπάνω εγκληματικές δραστηριότητες, ώστε να εξασφαλίζεται η συνέχειά της μέσω της διακίνησης οικονομικών κεφαλαίων, αλλά και σε νόμιμες επενδύσεις, ιδίως στον κατασκευαστικό τομέα και τον τομέα των ακινήτων εν γένει, εκμεταλλευόμενη τις επιδοτήσεις, που δίδονταν από τα κράτη³. Από το 1980 και για περίπου μία δεκαετία, οι ιταλικές κυβερνήσεις επιχείρησαν συστηματικά να αποδυναμώσουν τη Μαφία, δίχως αξιοσημείωτη επιτυχία, γεγονός το οποίο οφείλεται από τη μία στην ισχυρή δομικά οργάνωσή της, από την άλλη στο ότι η Μαφία είχε καταφέρει στο μεταξύ να εισχωρήσει και στον ίδιο τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας⁴.

Αντίστοιχης δομής εγκληματική οργάνωση και πάλι υπό τον όρο «Μαφία» («Bratva», Αδελφότητα) αναπτύχθηκε, ιδιαίτερα εκτεταμένα, και στη Ρωσία, μόνο όμως κατά τον 20ό

¹ Βλ. Βακαλόπουλος, Ε.Α., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Τόμος Β' – Οι ιστορικές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας*, έκδοση Β', εκδ. Θεσσαλονίκη, 1976, σελ. 364-391.

² Βλ. Ριζάβα Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 99 επ.

³ Βλ. Ριζάβα Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 100.

⁴ Βλ. Ριζάβα Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, ό.π., σελ. 29.

αιώνα και συγκεκριμένα κατά τη σοβιετική περίοδο, όταν και εμφανίστηκαν οι «vorynzakone» (δηλ. κλέφτες με νόμο – thievesinlaw). Προγενέστερα, από το 1720 περίπου (ήτοι κατά την αυτοκρατορική περίοδο της Ρωσίας), το οργανωμένο έγκλημα εντοπιζόταν σε πρώιμη ανάπτυξη με τη μορφή ομάδων φτωχών αγροτών, που επιδίδονταν σε κλοπές και ληστείες κρατικών οντοτήτων, με σκοπό να διανεμηθεί η λεία στους φτωχότερους⁵. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι κλέφτες και ληστές της περιόδου εκείνης, να αναχθούν σε λαϊκούς ήρωες.

Αντιθέτως, οι «vorynzakone», άρχισαν να οργανώνονται εντός των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας, κατά την εποχή διακυβέρνησης της χώρας, από τον Στάλιν και δημιούργησαν τον δικό τους κώδικα συμπεριφοράς, που βασιζόταν στην αυστηρή αφοσίωση μεταξύ τους και στην αντίθεση προς την κυβέρνηση⁶. Κατά τις δεκαετίες 1970 – 1980, το ρωσικό οργανωμένο έγκλημα επεκτάθηκε, λόγω των μεγάλων μεταναστευτικών ρευμάτων, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Στον ελληνικό χώρο, ακόμα και μετά τη σύσταση του ελληνικού ανεξάρτητου κράτους, από το 1835 και εξής, παρατηρούνται ακόμα ομάδες – συμμορίες με ληστρική δράση και πάλι στην επαρχία, αποτελούμενες κυρίως από άτομα χαμηλότερων οικονομικών τάξεων. Στα αστικά κέντρα, οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις, επιδίδονται σε έτερες εγκληματικές πράξεις, και συγκεκριμένα στην κατάχρηση δημόσιου χρήματος. Οι ομάδες αυτές δεν κατάφεραν να αναπτύξουν τη δράση τους πέραν του τοπικού επιπέδου, ούτε να δικτυωθούν δρώντας παράλληλα σε περισσότερα σημεία της χώρας, για το οποίο ευθύνεται κυρίως το προσωποπαγές στοιχείο της οργάνωσής τους, το οποίο τις εμπόδιζε να εδραιώσουν μία μακροβιότερη δομή.

Κατακόρυφη άνοδος της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος σημειώθηκε στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990, όταν και οι γεωπολιτικές εξελίξεις στο ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο ήταν έντονες, με την πτώση των σοβιετικών καθεστώτων, την ένταξη της χώρας στη ζώνη Schengen και τα συνακόλουθα αθρόα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα, κυρίως από χώρες των Βαλκανίων⁷. Όσο οι εγκληματικές ομάδες, στην αρχή εμφάνισης του

⁵Βλ. CheloukhineS., “The roots of Russian organized crime: from old-fashioned professionals to the organized criminal groups of today”, Crime Law Soc Change, 2008, σελ. 353-374.

⁶Βλ. CheloukhineS., “The roots of Russian organized crime: from old-fashioned professionals to the organized criminal groups of today”,ό.π.

⁷Βλ. Στεργιούλης Ε., «Όψεις του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», CrimeTimes τεύχος 15, Μάρτιος 2021, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.crimetimes.gr/%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%8>

φαινομένου, δρούσαν ανοργάνωτα, η καταστολή της δράσης τους ήταν ευκολότερη από τις αστυνομικές και ποινικές εν γένει αρχές. Πλέον, αυτό έχει αλλάξει, καθώς το οργανωμένο έγκλημα στη χώρα μας παρουσιάζει ιεραρχική δομή κατά το πρότυπο της ιταλικής μαφίας με επίκεντρο όχι τα πρόσωπα αλλά τον σκοπό (εναλλαξιμότητα στα μέλη), έχει συστηματοποιήσει τη δράση του κυρίως στην εμπορία ναρκωτικών, διακίνηση παράνομων μεταναστών και εμπορία ανθρώπων εν γένει, λαθρεμπορία, εμπορία όπλων και τα τελευταία χρόνια με την εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων συναλλαγών, στις ηλεκτρονικές απάτες (κυβερνοέγκλημα) και εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας / περιουσίας⁸.

1.2. Σκιαγράφηση του περιεχομένου της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος

Αναζητώντας έναν αποδεκτό ορισμό στην έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, ανακαλύπτουμε, ότι η θεωρία δεν έχει καταλήξει σε μία ομοιόμορφη άποψη σχετικά. Αντί για ενιαίο ορισμό, στον οποίο συμφωνούν όλοι οι αρμόδιοι φορείς και η θεωρία, η επισκόπηση της βιβλιογραφίας αποκαλύπτει μία ποικιλία σχετικών πηγών, καθεμία από τις οποίες υιοθετεί δικό της ορισμό. Ωστόσο, από τις πηγές προκύπτει, ότι οι προσεγγίσεις, τόσο των μελετητών, όσο και των διεθνών οργανισμών, που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο, καταλήγουν σε ορισμένα κοινά συμπεράσματα, που επιτρέπουν μία συνολική προσέγγιση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος. Τα κοινά αυτά στοιχεία, συνοπτικά, περιλαμβάνουν το γεγονός, ότι η εγκληματική οργάνωση αποτελείται από δύο ή περισσότερα άτομα, την κάθετη ιεραρχική δομή, την εναλλαξιμότητα των μελών στα κατώτερα επίπεδα ιεραρχίας, την ιδιαίτερη κοινωνική απαξία των τελούμενων πράξεων, την απουσία ορισμένου χρονοδιαγράμματος για τη διάρκεια της οργάνωσης, και βασικό σκοπό ύπαρξης το οικονομικό όφελος⁹.

Η εγκληματολογία χρησιμοποιεί τον όρο του οργανωμένου εγκλήματος, ώστε να περιγραφούν φαινόμενα, που σχετίζονται με διάπραξη εγκλημάτων κατά συστηματικό τρόπο, με στόχο τον πλουτισμό των δραστών¹⁰. Παρά το γεγονός, ότι υπάρχει συμφωνία όσον αφορά τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος, η διατύπωση ενιαίου

[5-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%83/](#) (ανακτήθηκε 12-03-2024).

⁸Βλ. και τις ετήσιες εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας με αναλυτικά στατιστικά στοιχεία ανά έτος στην ιστοσελίδα <https://www.astynomia.gr/statistik-es-etirides/statistika-stoicheia-2/etisies-ektheseis-organomenou-egklimatos/> (ανακτήθηκε 12-03-2024).

⁹Βλ. Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., «Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ-Το ποινικό δίκαιο μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας των πολιτών», ΠονΔνη 5/2003, σελ. 542 επ.

¹⁰Βλ. Βιδάλη Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, εκδ. Νομική βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 150 επ.

ορισμού δεν έχει ακόμα καταστεί εφικτή¹¹. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο στοιχείο της οργάνωσης, που το χαρακτηρίζει, και συγκεκριμένα στο ερώτημα του ποιες ειδικότερες συνθήκες μπορούν να εξηγήσουν το χαρακτηρισμό του ως «οργανωμένου». Εφόσον, λοιπόν, τα ίδια τα εννοιολογικά στοιχεία, που απαρτίζουν το οργανωμένο έγκλημα είναι ρευστά ως προς τον ορισμό τους, αυτό καθιστά ιδιαίτερα δυσχερή την υιοθέτηση ενός, καθολικά αποδεκτού, ορισμού και για το τελευταίο. Τούτο δε επιρρωνύεται έτι περισσότερο από το γεγονός ότι οι έννομες τάξεις προσεγγίζουν διαφορετικά η μία από την άλλη τον προσδιορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, δίνοντας βαρύτητα ανάλογα με τα ειδικότερα χαρακτηριστικά, που αυτό παρουσιάζει ανά γεωγραφική περιοχή¹². Οι διαφορετικοί ορισμοί ανά έννομη τάξη, λόγου χάρη, μπορεί να διαφέρουν αρχικά με άξονα το πώς αντιμετωπίζεται σε τοπικό επίπεδο η έννοια του εγκλήματος ή η έννοια της οργάνωσης. Σημειώνεται, ότι ο νόμος κατά κανόνα εστιάζει όχι τόσο στη φύση των εγκλημάτων, που διαπράττονται στο πλαίσιο της οργάνωσης, όσο στο ίδιο το γεγονός, ότι υφίσταται οργάνωση, και στη μορφή που λαμβάνουν οι σχέσεις των οργάνων που αποτελούν την τελευταία. Για παράδειγμα, η εγκληματική οργάνωση, θεωρείται διακριτή από μία προσυμφωνημένη συγκέντρωση, από πρόσωπα που έχουν σκοπό τη διάπραξη ενός εγκλήματος¹³.

Η οργάνωση συνίσταται από περισσότερα του ενός πρόσωπα, τα οποία συγκροτούνται σε σύνολο, που έχει μίας μορφής ιεραρχική διαστρωμάτωση, αναγνωρίζει έναν ηγέτη στην κορυφή της, λειτουργεί με ορισμένο τρόπο, και ασχολείται με έναν ειδικό σκοπό. Κατά περίπτωση, ορισμένοι θεωρητικοί ασχολούνται ειδικότερα, με τα εγκλήματα που τελεί η εγκληματική οργάνωση, αναγνωρίζοντας στοιχεία της πρακτικής εμπειρίας, δηλαδή τα ειδικότερα εγκλήματα, τα οποία κατά κανόνα τελούνται από περισσότερους σύμφωνα με κάποια κατανομή εργασιών¹⁴. Μία ενδεικτική απαρίθμηση των εγκλημάτων αυτών περιλαμβάνει εμπόριο ναρκωτικών, εκβίαση, τυχερά παίγνια, τοκογλυφία και πορνεία στο πλαίσιο εγκληματικής ομάδας¹⁵. Διαφορετική αλλά παραπλήσια κατά περιεχόμενο άποψη¹⁶ προσδιορίζει την εγκληματική οργάνωση, ως ομάδα συναποτελούμενη από πρόσωπα με σκοπό τη διάπραξη εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων η απάτη, ο εκφοβισμός, η εκβίαση, η

¹¹Βλ. Βαθρακοκοίλης, Α., *Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του*, εκδ. Σάκκουλα, 2001, σελ. 32.

¹²Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., «Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση», ΠοινΧρ, 2006, σελ. 865επ.

¹³Βλ. Dudley S., “Conceptual Framework: Organized Crime” in International Development Research Centre (IDRC) “Elites and Organized Crime”, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://insightcrime.org/> (ανακτήθηκε 13-03-2024), με περαιτέρω αναφορά σε Albin J.L.

¹⁴Βλ. Albin J.L., *The American Mafia: Genesis of a Legend*, New York, 1971, σελ. 37 επ.

¹⁵Βλ. Block A., & Chambliss W., *Organizing Crime*, New York, 1981, σελ. 12.

¹⁶Βλ. Falcone D.N., *Prentice Hall's Dictionary of American Criminal Justice*, Criminology & Criminal Justice, Upper Saddle River: Pearson Education, 2005, σελ. 187.

κλοπή, και εν γένει αδικήματα, που τελούνται από περισσότερα πρόσωπα, που δρουν από κοινού. Υπάρχουν και άλλες θεωρίες κατά τις οποίες το αποφασιστικό κριτήριο για την κατάφαση της ύπαρξης εγκληματικής οργάνωσης βρίσκεται στην εθνοτική ομοιογένεια των προσώπων που τις συναπαρτίζουν¹⁷.

Άλλη άποψη, που έχει διατυπωθεί για το οργανωμένο έγκλημα, δέχεται ότι η εγκληματική οργάνωση λειτουργεί όπως μία επιχείρηση, η οποία στοχεύει στην επίτευξη κέρδους¹⁸. Πράγματι, μπορεί κανείς ευχερώς να εντοπίσει βασικές ομοιότητες ανάμεσα σε μία οικονομική οντότητα – επιχείρηση και μία εγκληματική οργάνωση, ως προς το γεγονός ότι αμφότερες αποτελούν ενώσεις προσώπων με επιχειρησιακή δομή κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με τη θεμελιώδη αυτονόητη διαφορά, ότι η εγκληματική οργάνωση αποκομίζει οικονομικό όφελος από την τέλεση εγκλημάτων, παρέχοντας δηλαδή προϊόντα και υπηρεσίες οι οποίες συνιστούν ποινικά κολάσιμες πράξεις¹⁹.

Σήμερα, το οργανωμένο έγκλημα έχει διεθνοποιηθεί, κάτι στο οποίο συνέβαλε η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, η οποία έχει εκμηδενίσει τις αποστάσεις, και άρα οι άνθρωποι έχουν πληθώρα μέσων για να ταξιδέψουν ανά τον κόσμο, συμβάλλει στην άμεση διάδοση της πληροφορίας ιδίως μετά την εφεύρεση και εξάπλωση του διαδικτύου, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και στο ζήτημα των μέσων συναλλαγής. Για τους λόγους αυτούς, το οργανωμένο έγκλημα, έχει λάβει παγκόσμιες διαστάσεις και αφήνει ισχυρό αποτύπωμα σε περισσότερους τομείς, όπως την οικονομία, την κοινωνική οργάνωση, ενώ αποτελεί ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης για τους επιστήμονες της εγκληματολογίας. Ο εγκληματολογικός όρος «οργανωμένο έγκλημα» καθιερώθηκε τη δεκαετία του 1920 στην Αμερική από την Επιτροπή για το Έγκλημα στο Σικάγο, η οποία αξιοποίησε τον εν λόγω όρο, εξάγοντάς τον από το συγγραφικό μελετητικό έργο του ακαδημαϊκού Ladesco, σχετικά με τη δράση των συμμοριών στο Σικάγο²⁰. Αυτό το οποίο διαπίστωσε η Επιτροπή, είναι ότι το οργανωμένο έγκλημα φαίνεται να αποκτά τα δικά του χαρακτηριστικά στοιχεία και να διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες, έως τότε γνωστές κατηγοριοποιήσεις των εγκλημάτων, λόγω της διαφορετικής ιστορικής του καταβολής, του δικού του επικοινωνιακού και αξιακού κώδικα, ο

¹⁷Βλ. Παπαχαράλαμπους Χ, «Η εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος. Η προβληματική των ειδικών ανακριτικών τεχνικών», σε: Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα Βρυξέλλες, 2003, σελ. 688.

¹⁸Βλ. Παπαχαράλαμπους Χ, «Η εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος. Η προβληματική των ειδικών ανακριτικών τεχνικών», σε: Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική, ό.π.

¹⁹Βλ. Thorsten S., *Organized Crime as a Business Enterprise*, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, τομ. 347, 1963, σελ. 13.

²⁰Πρόκειται για το έργο του Ladesco J., *Organised Crime in Chicago Part III of the Illinois Crime Survey*, University of Chicago Press, 1929.

οποίος αναπτυσσόταν μεταξύ των μελών του, τον δικό τους ξεχωριστό *modus operandi* και τις παραδοσιακές του μεθόδους άμυνας υπέρ της διατήρησης των δομών και δράσης του²¹. Προοδευτικά, η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, διεστάλη ώστε να περιλαμβάνει και κάθε οργάνωση, η οποία ακολουθούσε το οργανωτικό πρότυπο της ιταλικής μαφίας, ενώ από το 1980 και εξής, όταν και το οργανωμένο έγκλημα γνώρισε ταχεία ανάπτυξη και εξάπλωση στον κόσμο, ο εγκληματολογικός όρος κάλυψε τόσο τον εγκληματικό υπόκοσμο (*theout-laws*), όσο και άτομα, που δραστηριοποιούνται στον χώρο των επιχειρήσεων και επενδύσεων, πολιτικών προσώπων και εταιριών, όταν βρίσκονταν σε συμπαιγνία, για την αποκόμιση παράνομων ωφελημάτων.

Από την άλλη, στην Ευρώπη ο όρος του οργανωμένου εγκλήματος δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στον τρόπο τέλεσης των εγκληματικών πράξεων και το είδος αυτών, δηλαδή οργανωμένο έγκλημα σημαίνει το έγκλημα, το οποίο διαπράττεται κατά τρόπο οργανωμένο (και δεν παραπέμπει τόσο στη δράση εγκληματικών ομάδων, που τα διαπράττουν) και αποσκοπεί στην αποκόμιση κέρδους. Οι αναφορές για την κατάσταση του οργανωμένου εγκλήματος στον ευρωπαϊκό χώρο, τείνουν να κατηγοριοποιούν τις εγκληματικές δραστηριότητες σύμφωνα με συγκεκριμένους τύπους αδικημάτων, που θεωρούνται ότι διαπράττονται με «οργανωμένο» τρόπο, είναι πιο διαδεδομένοι και αποτελούν τον μεγαλύτερο κίνδυνο με βάση κάποια άμεση ή έμμεση μέτρηση, συμπεριλαμβανομένου του αριθμού των καταγεγραμμένων αδικημάτων, των εκτιμώμενων κερδών ή των εκτιμώμενων ζημιών²².

1.3. Οι εγκληματολογικές θεωρίες για την εννοιολογική προσέγγιση του όρου «οργανωμένο έγκλημα»

Ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» είναι πιθανό ότι διατυπώθηκε για πρώτη φορά σε έγγραφο της Εταιρείας για την Πρόληψη του Εγκλήματος της Νέας Υόρκης, που συντάχθηκε το 1896, και αναφερόταν στις παράνομες δραστηριότητες, σχετικές με τζόγο και πορνεία, οι οποίες ενέπιπταν στο πεδίο δράσης των κρατικών οργάνων.²³ Η μετέπειτα καθιέρωση της χρήσης

²¹Βλ. Tyler G., *Organized Crime in America: A book of readings*, Intr. Estes Kefauver, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1962, σελ. 5.

²²Βλ. Lampe K., “*Organised Crime in Europe: Conceptions and Realities*”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2(1), 2008, σελ. 7-17.

²³Βλ. Paoli, L. & Vender B., T., «Organized Crime». A Contested Concept, in Paoli L., (ed), *The Oxford Handbook of Organized Crime*, United Kingdom (13-31), Oxford University Press, 2014, σελ. 15.

του όρου «Μαφία» για την περιγραφή του οργανωμένου εγκλήματος, αντανακλά τη δυναμικότητα της τελευταίας, ώστε να ταυτιστεί με τη δραστηριότητα συνολικά.²⁴

Το ενδιαφέρον της βιβλιογραφίας και των ερευνητών για το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, εντάθηκε ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1960, από την οποία προέρχονται και οι εργασίες, που οδήγησαν στη διατύπωση πολλών διαφορετικών ορισμών και τρόπων περιγραφής του φαινομένου κατά τα επόμενα χρόνια.²⁵ Η αντεγκληματική πολιτική, που εφαρμοζόταν κατά την περίοδο αυτή, εμπλουτίστηκε και διαμορφώθηκε από την ανάπτυξη νέων θεωριών, όπως του Cressey, σχετικά με τον εισαγόμενο χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος, ή του Chambliss, σχετικά με τη συνύπαρξη νόμιμων και παράνομων δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο του επιχειρηματικού φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος.²⁶

1.3.1. Η θεωρία της «συνωμοσίας» κατά τον Cressey

Ο Cressey αντιπροσωπεύει μία από τις πρώτες ερευνητικές προσπάθειες, να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα, γύρω από τον ορισμό και την τυποποίηση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος, και συνακόλουθα την αντιμετώπισή του.²⁷ Η έρευνά του κατέληξε στον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, ως μιας οργάνωσης με ιεραρχία, στην οποία τα μέλη οργανώνονται με συγκεκριμένη δομή και ηγεσία, ακολουθώντας τρόπο λειτουργίας, που έχει καθοριστεί αυστηρά²⁸. Ο μελετητής θεμελιώνει τα συμπεράσματά του, στην περίπτωση της ιταλικής οργάνωσης Cosa Nostra, οργανωμένης από ιταλούς μετανάστες στις Ηνωμένες Πολιτείες, και συνεχιζόμενης από απογόνους τους, η οποία παρουσιάζει ακριβώς τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Η ιδιότητα του μέλους σε μία τέτοια οργάνωση, συνεπάγεται υποχρέωση τήρησης κανόνων συμπεριφοράς. Ο Cressey θεώρησε το οργανωμένο έγκλημα, ως φαινόμενο που εισήχθη στη χώρα του από μετανάστες²⁹. Λαμβάνοντας ως δεδομένο το ότι η Αμερική αντιμετώπιζε μία εξωτερική απειλή από

²⁴Αξίζει, να αναφερθεί, ότι όποτε μία εθνοτική ομάδα συνδεόταν με δράσεις Ο.Ε., η εθνική καταγωγή των μελών της χρησιμοποιείτο ως επιθετικός προσδιορισμός των εγκληματικών οργάνωσεων όπως π.χ. κινέζικη μαφία, ρωσική μαφία, αλβανική μαφία κ.ά. Hirschfeld, K., *“GangsterStates. Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse”*, New York: Palgrave Macmillan, 2015, σελ 23.

²⁵Βλ. Ριζάβα, Φ., *Οργανωμένο Έγκλημα – Θεωρητική προσέγγιση, κατ’ άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*,ό.π., σελ 87.

²⁶Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σελ 47.

²⁷Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π.,σελ. 49.

²⁸Βλ. Cressey, D.,*Theft of the Nation: The structure and operations of organized crime in America*,New Jersey: Transaction Publishers, 2008, σελ. 318-319.

²⁹Βλ.Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*,ό.π.,σελ. 48.

εισαγόμενο οργανωμένο έγκλημα, ο Cressey αμφισβήτησε το ρόλο που είχαν οι Αμερικανοί πολίτες στο οργανωμένο έγκλημα.³⁰ Με την έρευνά του, το οργανωμένο έγκλημα συνδέθηκε με συγκεκριμένες μειονότητες, εντός του αμερικανικού πληθυσμού. Το φαινόμενο, όπως το περιέγραφε, χαρακτηριζόταν από την ίδια σταθερή ιεραρχία όπως και μία νόμιμη επιχείρηση, και υποστηριζόταν και από τις αρχές.³¹ Η υποστήριξη αυτή, όπως και τα κέρδη που λάβαιναν αυτές οι δραστηριότητες, εξηγούνταν, επειδή μέσω του οργανωμένου εγκλήματος, παρέχονταν αγαθά και υπηρεσίες, που ήταν δυσεύρετα με άλλους τρόπους. Η αυξημένη ζήτηση από το κοινό οδηγούσε σε επέκταση των δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος, σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς.

Η θεωρία του Cressey υιοθετήθηκε από αρκετούς συναδέλφους του, και οι απόψεις περί «συνωμοσίας» επεκτάθηκαν περαιτέρω. Στα βασικά σημεία της, η θεωρία μπορεί να συνοψιστεί ως ακολούθως: Αρχικά, θεωρείται δεδομένο ότι το οργανωμένο έγκλημα ήταν φαινόμενο προερχόμενο αποκλειστικά από ορισμένες ομάδες μεταναστών. Αναφορικά, με τη δομή τους, οι εγκληματικές οργανώσεις, αποτελούνται από καθορισμένη δομή και ιεραρχία, και έχουν ηγέτες πρόσωπα που δεν είναι εύκολο να διωχθούν από τις Αρχές. Τρίτο χαρακτηριστικό τους αποτελεί, ότι ως σκοπό έχουν την εγκαθίδρυση και διαφύλαξη μονοπωλίου, στις αγορές στις οποίες αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους, και να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και σε χώρες εκτός ΗΠΑ. Περαιτέρω, η ύπαρξη των εγκληματικών οργανώσεων, δεν μπορεί να συνεχίζεται παρά μόνο με συστηματική διαφθορά των παραγόντων της κρατικής εξουσίας. Τέλος, σε συμφωνία και με όσα ειπώθηκαν ανωτέρω, σχετικά με την θεωρία της προέλευσης του οργανωμένου εγκλήματος από κοινότητες μεταναστών, η εθνοτική προέλευση των μελών της οργάνωσης, είναι απαραίτητο να είναι ενιαία, και αποτελεί λόγο εισδοχής ή αποκλεισμού νέων μελών³². Σημειώνεται στο σημείο αυτό, ότι το γεγονός ότι οι ιταλικές εγκληματικές οργανώσεις στελεχώνονταν με άτομα, που είχαν συγγένεια το ένα με το άλλο ήταν αποφασιστικής σημασίας, ώστε τα μέλη να είναι πιο εύκολα ελέγξιμα και να διαδίδονται πιο ομαλά οι κανόνες συμπεριφοράς³³.

Μεταγενέστερη αποτίμηση του έργου του Cressey, έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, μολονότι είχε τη δυνατότητα να καταγράψει τα στοιχεία που παρατηρούνται να υπάρχουν σε κάθε εγκληματική οργάνωση, δεν κατάφερε να περιγράψει σημαντικά στοιχεία σχετικά με το

³⁰Βλ. στο ίδιο ό.π., σελ. 48.

³¹Βλ. Antonopoulos, G., "Are the 'others' coming?": Evidence on 'alien conspiracy' from Three illegal markets in Greece", Crime, Law and Social Change, (Vol. 52, Iss. 5), 2009, σελ 475-493.

³²Βλ. Antonopoulos, G., "Are the 'others' coming?": Evidence on 'alien conspiracy' from Three illegal markets in Greece", ό.π., σελ 478.

³³Βλ. Cressey, D. *Theft of the Nation: The structure and operations of organized crime in America*, ό.π., σελ 175.

φαινόμενο, όπως τους λειτουργικούς ρόλους του και τις σχέσεις των μελών του με πρόσωπα εκτός οργάνωσης.³⁴ Παρά τη μονομέρειά τους, οι θέσεις αυτές ,ωστόσο αποτέλεσαν μία βάση ώστε η πολιτική των διωκτικών αρχών κατά του οργανωμένου εγκλήματος να γίνει περισσότερο αποτελεσματική, κατά τρόπο που γίνεται αποδεκτός ως και σήμερα.³⁵ Σημειώνεται ότι στη χώρα μας, η θεωρία του «Άλλου» ως αιτίας προέλευσης του εγκληματικού φαινομένου, που εισάγεται από το εξωτερικό, ήταν η κρατούσα για χρόνια και έως τη δεκαετία του 1990.³⁶

1.3.2. Θεωρία της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας-παρανομίας κατά τον Chambliss

Συνεχίζοντας το έργο του Cressey, ο Chambliss διατύπωσε μία νεότερη θεωρία, που βασίστηκε κυρίως στην έρευνα, που έκανε στο πεδίο. Αποτέλεσμα της έρευνας ήταν η αλλαγή του βασικού ερωτήματος, που καθόριζε τον ερευνητικό στόχο. Βασικός άξονας της έρευνάς του δεν ήταν το για ποιους λόγους διαπράττονται τα εγκλήματα, όσο το γιατί ο νόμος απαγορεύει ορισμένες πράξεις.³⁷ Οδηγήθηκε στη διατύπωση του συμπεράσματος, ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί φαινόμενο, που φέρνουν σε μια κοινωνία οι ξένοι, αλλά αντιθέτως είναι βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας, και αντιμετώπισε το οργανωμένο έγκλημα ως πολιτικό φαινόμενο.³⁸

Ο Chambliss είχε την ευκαιρία, εργαζόμενος σε φυλακή και συναναστρεφόμενος με καταδίκους, να παρατηρήσει ότι αυτοί σχεδίαζαν τη συνέχιση της εγκληματικής τους δράσης και εκτός φυλακής, πραγματοποιώντας μέσα στη φυλακή σχέδια για τις πράξεις, που θα διέπρατταν μετά την αποφυλάκισή τους.³⁹ Σύμφωνα με τον Chambliss, τα πρόσωπα που διαπράττουν εγκλήματα, δεν διαφέρουν από τους μη εγκληματίες, και η παραβατική συμπεριφορά είναι φυσιολογική σε μια κοινωνία. Σε αυτό το σημείο υιοθέτησε την άποψη του Sutherland.⁴⁰ Ως σημαντικό στοιχείο της δραστηριότητας του οργανωμένου εγκλήματος,

³⁴Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σελ. 49.

³⁵Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σελ.48-49.

³⁶Βλ. Antonopoulos, G., “Are the ‘others’ coming?»: Evidence on ‘alien conspiracy’ from Three illegal markets in Greece”, ό.π.,σελ 480.

³⁷Βλ. Potter, G., “Organized Crime and the Sociological Imagination”,in Rothe D. & Collins V. (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*, Leiden: Brill, 2019,σελ. 28.

³⁸Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια - Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σελ. 50.

³⁹Βλ. Chambliss, W., «*Personal Journeys in Sociology*», Michigan Sociological Review, (Vol. 19),2005, σελ. 4.

⁴⁰Βλ. Chambliss, W., *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*, Criminology, (Vol 42. Iss. 2), 2004, σελ. 241-252.

προσδιόρισε τη ζήτηση των προϊόντων και υπηρεσιών, που παρέχει από μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας, και η ευκολία πρόσβασης σε όσα παρέχονταν αποτελούσε βασικό παράγοντα.⁴¹

Ιδιαίτερα σημαντικό συμπέρασμα, στο οποίο κατέληξαν οι έρευνες του ήταν ότι, λόγω της συμβιωτικής σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ της εγκληματικής και της νόμιμης δράσης, οι χειρότεροι παραβάτες είναι στην πραγματικότητα υπεράνω υποψίας, και δεν ήταν καθόλου πιθανό να συλληφθούν ή να τιμωρηθούν.⁴² Μην υιοθετώντας, όσα είχε αναπτύξει ο Cressey για την ιεραρχία της εγκληματικής οργάνωσης, ο Chambliss παρουσίασε τη θεωρία ενός ευρέος πλαισίου συνεργασιών μεταξύ εγκληματικών, πολιτικών και επιχειρηματικών παραγόντων, αλλά και δημοσίων υπαλλήλων, που συνεργάζονταν για την προστασία των επενδύσεών τους.⁴³

Συνέπεια της τοποθέτησης αυτής, ήταν και η αντίληψη, ότι το οργανωμένο έγκλημα θα έπρεπε να καταταχθεί στο ίδιο πλαίσιο μελέτης, όπως και μία επιχείρηση, χωρίς να αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τη θεωρία και την πρακτική, καθώς η καπιταλιστική οργάνωση της αγοράς, που επιβάλλει τα προϊόντα και οι υπηρεσίες να παρέχονται βάσει προσφοράς και ζήτησης.⁴⁴ Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί χαρακτηριστικό ιδιαίτερης κοινωνικής τάξης, αλλά διαταξικό φαινόμενο, με συστημικό χαρακτήρα. Το γεγονός, ότι το έγκλημα αποτελεί διαδικασία αρμονικά ενταγμένη στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, φαίνεται από το ότι τα δίκτυα δεσμών και εξυπηρετήσεων, που δημιουργούνται μεταξύ παραγόντων της νόμιμης και της παράνομης δραστηριότητας, καλύπτουν ανάγκες προσώπων του πολιτικού κόσμου και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Είναι τα δίκτυα αυτά, που οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι το έγκλημα αποτελεί οργανικό στοιχείο της κοινωνίας και ότι υφίσταται καθεστώς συμβίωσης μεταξύ νόμιμων και παράνομων δραστηριοτήτων.⁴⁵

Τα εγκληματικά δίκτυα είναι αμετάβλητα στο χρόνο, και διαφοροποιούνται μόνο ως προς εξωτερικούς παράγοντες, όπως τα πρόσωπα και οι διαδικασίες που ακολουθούνται.⁴⁶ Η

⁴¹Βλ. Potter, G., "Organized Crime and the Sociological Imagination", in Rothe D. & Collins V. (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*, ό.π., σελ. 32.

⁴²Βλ. Chambliss, W., "Personal Journeys in Sociology", Michigan Sociological Review, (Vol. 19), 2005, σελ. 4.

⁴³Βλ. Chambliss, W., *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*, ό.π., σελ. 243.

⁴⁴Βλ. Potter, G., "Organized Crime and the Sociological Imagination", in Rothe D. & Collins V. (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*, ό.π., σελ. 37.

⁴⁵Βλ. Σταμούλη, Ε., «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές». Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα, 2016, σελ. 1195.

⁴⁶Βλ. Νικολόπουλος Γ., «Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Φορέας Αντεγκληματικής Πολιτικής- Το "Πρόγραμμα της Χάγης" και η εφαρμογή του», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2008, σελ. 232.

⁴⁶Βλ. Potter, G., «Organized Crime and the Sociological Imagination». In D. Rothe & V. Collins (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*, ό.π., σελ. 38.

διαφθορά του δημοσίου τομέα, αποτελεί το στοιχείο που επιτρέπει στη συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας να εξακολουθεί στο χρόνο. Επομένως, ο Chambliss, δέχεται ότι το καπιταλιστικό σύστημα, περιλαμβάνει τους μηχανισμούς ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος⁴⁷.

1.3.3. Η θεωρία των εγκληματικών δικτύων κατά τον Ruggiero

Ως εγκληματικό δίκτυο, χαρακτηρίζει ο Ruggiero κάθε ένα από μια μεγάλη ποικιλία διαφορετικών οργανισμών, στις οποίες ανήκουν οικογενειακές επιχειρήσεις αλλά και σχέσεις μεταξύ εταιρειών. Και σε αυτή τη θεωρία, η διαφθορά θεωρείται βασικό στοιχείο του συστήματος.⁴⁸

Σε μελέτες που πραγματοποίησε ο Ruggiero, σε δίκτυα εμπορίου ναρκωτικών, παρατήρησε ότι οι παράγοντές τους, δεν διατηρούσαν για πάντα τους ρόλους και τα καθήκοντά τους.⁴⁹ Η έρευνα αυτή βοήθησε στην κατανόηση του τρόπου που χρησιμοποιούν τα δίκτυα αυτά, ώστε να επιτρέπουν στα μέλη τους να αναπτύξουν σταδιοδρομία και να παράξουν ηγέτες, ώστε να ανταποκρίνονται διαρκώς στη μεταβαλλόμενη αγορά. Κατά περίπτωση, τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου και το συμβατικό έγκλημα αλληλοκαλύπτονται.⁵⁰

Τελικό συμπέρασμα του Ruggiero αποτελεί, το ότι τα δίκτυα αυτά κατατείνουν στη συμμετοχή πολλών παραγόντων, χωρίς αυστηρά καθορισμένο επάγγελμα, εθνοτική ή κοινωνική προέλευση, και οι παράγοντες αυτοί, έχουν κίνητρο να καταστήσουν τη συμμετοχή τους κεφάλαιο ή να μετατραπούν οι ίδιοι σε κεφάλαιο της επιχείρησης.

1.3.4 Η θεωρία του Howard Abadinsky

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η εγκληματική οργάνωση δεν αποτελεί φορέα πολιτικών και ιδεολογικών κινήτρων, αλλά κάθε εμπλοκή της στην πολιτική ζωή του χώρου, όπου κινείται πρέπει να γίνει κατανοητή μόνο στο πλαίσιο της ανάγκης της, για καλλιέργεια πολιτικής

⁴⁷Βλ. Βιδάλη, Σ. *Πέρα από τα όρια -Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*,ό.π., σελ 156.

⁴⁸Βλ. Ruggiero, V., «Introduction: the organization of crime». In: Gunev, Ph.Ruggiero V. (2012). *Corruption and organized Crime in Europe. Illegal Partnership*. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012, σελ. 8.

⁴⁹Βλ. Ruggiero, V.,*Dirty Money. On Financial Delinquency*. Oxford: Oxford University Press, 2017, σελ 220.

⁵⁰Βλ. Ruggiero, V., «Introduction: the organization of crime». In: Gunev, Ph.Ruggiero V. (2012). *Corruption and organized Crime in Europe. IllegalPartnership* ,ό.π.,σελ 10.

εξουσίας, ώστε να καλλιεργήσει την απαιτούμενη διαφθορά για την εξυπηρέτηση των κάθε είδους συμφερόντων της.⁵¹

Και σε αυτή τη θεωρία, δίδεται έμφαση στην κάθετη ιεραρχική δομή του φαινομένου. Η ακεραιότητα της εγκληματικής οργάνωσης δεν είναι προσωποπαγής, και επομένως τα άτομα, που την απαρτίζουν μπορούν να αντικατασταθούν από άλλα. Ωστόσο, βασικό χαρακτηριστικό της, είναι ο καθορισμένος αριθμός των μελών της, ώστε να παραμείνει συνωμοτική. Παράγοντες, όπως η κοινή καταγωγή ή η γλώσσα των μελών της λειτουργούν ως ενοποιητικός παράγοντας, και η οργάνωση αποκτά δική της κουλτούρα και κανόνες συμπεριφοράς, τους οποίους τα μέλη, πρέπει να τηρούν τόσο εντός όσο και εκτός της εγκληματικής δράσης τους. Βασικό ζητούμενο για την οργάνωση, είναι η ικανότητα να συνεχίζει στο χρόνο, ακόμα και μετά την απώλεια των μελών της. Η πειθαρχία εντός της οργάνωσης και η προστασία αυτής από εξωτερικούς αντιπάλους, διασφαλίζεται με τη χρήση βίας. Περαιτέρω, τα μέλη της οργάνωσης παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό εξειδίκευσης αναφορικά, με τους ρόλους τους, γεγονός, που επιτρέπει μεγαλύτερες επιτυχίες. Για παράδειγμα, ένα μέλος είναι υπεύθυνο για τις εκτελέσεις, ένα άλλο για τη νομιμοποίηση των εσόδων κ.ο.κ. Αναφορικά με την οικονομική του φύση, πρόκειται περί οικονομικού οργανισμού, που επιδιώκει με κάθε τρόπο μονοπωλιακή θέση στην αγορά, η οποία καθορίζεται από στενά γεωγραφικά όρια. Ο συντονισμός της εγκληματικής ομάδας, επιτυγχάνεται μέσω της επιβολής κοινών κανόνων συμπεριφοράς, η παραβίαση των οποίων έχει αποτέλεσμα την τιμωρία του μέλους.⁵²

1.3.5. Η θεωρία του Hans-Joachim Schneider

Ο Schneider υποστηρίζει, ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί επιχείρηση, η οποία στοχεύει στην κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας σε παράνομα προϊόντα και υπηρεσίες. Κύριος στόχος της είναι η παραγωγή, η διακίνηση και η διανομή των εμπορευμάτων της στην κοινωνία. Η εγκληματική οργάνωση λειτουργεί ορθολογικά και με μέθοδο, και στρέφεται σε δραστηριότητες, που αποφέρουν τα μέγιστα δυνατά έσοδα με τον ελάχιστο δυνατό κίνδυνο. Για να αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας της, επιλέγει ως στελέχη της άτομα με υψηλό

⁵¹Βλ. Λίβος Ν. , «Οργανωμένο Έγκλημα & Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις», Τόμος Ι: *Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος*, Τεύχος α': *Ο εγκληματολογικο-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος*», εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 2007, σελ. 137-141.

⁵²Βλ. Λίβος Ν. , «Οργανωμένο Έγκλημα & Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις», Τόμος Ι: *Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος*, Τεύχος α': *Ο εγκληματολογικο-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος*», ό.π., σελ. 140.

βαθμό εξειδίκευσης στο αντικείμενό τους. Εντός της εγκληματικής οργάνωσης, τα μέλη ασκούν πολλές φορές βία στο εσωτερικό της, ώστε να εξασφαλίσουν πειθαρχία και την τήρηση εντολών, και σε βάρος τρίτων, με σκοπό να αυξήσουν την επιβολή τους. Τα μέλη της οργάνωσης δρουν κατόπιν εντολών, που λαμβάνουν από τα ανώτερα μέλη. Η οργάνωση διαθέτει μία κεντρική ομάδα υπεύθυνη για το σχεδιασμό της πολιτικής της, η οποία καταρτίζει τα σχέδια της οργάνωσης λαμβάνοντας υπόψη τα διαθέσιμα δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων και του κόστους που συνεπάγεται η δράση της, ενώ εποπτεύει και την υλοποίηση της δράσης. Στο πλαίσιο αυτό, το οργανωμένο έγκλημα στηρίζεται για την επιβίωσή του στην κακή λειτουργία της κρατικής καταστολής. Για να καταστεί αυτό δυνατό, απαιτείται συστηματική διαφθορά και αυστηρή πειθαρχία. Σημειώνεται, ότι τα ανώτερα μέλη έρχονται σε επαφή με τα κατώτερα, μέσα από μία σειρά προσώπων, που θεωρούνται υπεράνω υποψίας, ώστε να μην τεκμηριώνεται απευθείας ηγεσία της οργάνωσης, από τους πραγματικούς ηγέτες της.⁵³

1.3.6. Η θεωρία του Dwight C. SmithJr.

Ο ορισμός που υιοθετείται από την εν λόγω θεωρία είναι ότι το οργανωμένο έγκλημα, συνιστά παράνομη επιχείρηση, που στοχεύει σε επέκταση των δράσεών της σε τομείς και με τρόπους, που δεν είναι νομικά επιτρεπτοί. Το οργανωμένο έγκλημα επιδιώκει από τη μία να προμηθεύσει την παράνομη αγορά με αγαθά και υπηρεσίες, και από την άλλη να ανατροφοδοτεί τη νόμιμη αγορά με αγαθά, τα οποία απέκτησε παρανόμως. Τα συμπεράσματα της έρευνας του SmithJr. συνοψίζονται ως ακολούθως: Από τη μία, το εύρος των δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος σε κάθε αγορά καλύπτει το σύνολο του φάσματος ανάμεσα στις νόμιμες και τις παράνομες συναλλαγές. Δεύτερον, όλοι οι τρόποι οικονομικής ανάλυσης, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων μίας νόμιμης επιχείρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τον ίδιο τρόπο και για μια εγκληματική οργάνωση. Τρίτον, η εγκληματική οργάνωση, προκαλείται από την δράση των εγκληματιών και όχι το αντίστροφο. Τέταρτον, δεν είναι τόσο η αυστηρή ιεραρχία που δίνει στην εγκληματική οργάνωση το χαρακτήρα της, όσο το ότι αποτελεί ένα περιβάλλον, που διεξάγονται συναλλαγές ανάμεσα σε ομάδες με διαφορετικά συμφέροντα. Τέλος, σημειώνεται ότι, μολονότι όπως ειπώθηκε η εγκληματική οργάνωση μπορεί να αναλυθεί με τη βοήθεια των οικονομικών εργαλείων, ωστόσο δεν μπορεί με αυτά να

⁵³Βλ. στο ίδιο ό.π., σελ. 126-130.

εξηγηθεί το ερώτημα του εάν η εγκληματική οργάνωση, αποτελεί ιδιαίτερο κοινωνικό φαινόμενο ή απλώς παράγωγο άλλων ζητημάτων, που αντιμετωπίζει η κοινωνία, όπως η ανεργία, τα χαμηλά εισοδήματα, η έλλειψη επαγγελματικού μέλλοντος και συναφή, τα οποία λαμβάνει υπόψη η κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου.⁵⁴

1.3.7. Θεωρία των εγκληματικών δικτυώσεων

Η θεωρία αυτή αντιλαμβάνεται το οργανωμένο έγκλημα όχι αποκλειστικά ως συνεχή και σταθερή προσωπικότητα, αλλά τονίζει ότι το φαινόμενο μπορεί να απαντά και με τη μορφή μίας δικτύωσης, η οποία λειτουργεί κάθε φορά ενόψει της τέλεσης μίας αξιόποινης πράξης και για το χρόνο που απαιτείται συναφώς. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι αυτό είναι και το μοντέλο που κυρίως εμφανίζεται στην Ευρώπη.

Έχει υποστηριχθεί, ότι τα φαινόμενα που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα, εμφανίζουν ευέλικτη δράση και έχουν στο κέντρο τους έναν πυρήνα που επιτελεί την ηγετική λειτουργία εντός του οργανισμού. Εκτός του πυρήνα, εντοπίζεται ένας ευρύτερος κύκλος ατόμων, που διαφέρει στην σύνθεσή του κατά περίπτωση, και ανάλογα με την πράξη, που θα τελεστεί. Η χρήση νεότερων μέσων επικοινωνίας και μεταφορών επιτρέπει στα δίκτυα αυτά, να μην περιορίζονται στα σύνορα μίας χώρας, αλλά να έχουν πολυεθνικό χαρακτήρα. Η θεωρία αυτή δεν θεωρεί δεδομένη σε όλες τις περιπτώσεις την κάθετη ιεραρχική δομή της οργάνωσης, αλλά υιοθετεί τη θεώρηση της δομής ως οριζόντιας, με ιδιαίτερη έμφαση στην καλλιέργεια εμπιστοσύνης και την αυστηρή εχεμύθεια μεταξύ των μερών. Η δομή αυτή είναι, που δυσχεραίνει περαιτέρω την προσπάθεια των Αρχών για την καταστολή των οργανώσεων αυτών.⁵⁵

1.3.8. Η θεωρία της «εγκληματολογικής εφοδιαστικής»

Μία άλλη πρόσφατη θεωρία για την κατανόηση του οργανωμένου εγκλήματος είναι αυτή της εγκληματολογικής εφοδιαστικής, η οποία αναλύει το συνολικό κόστος ροής των παράνομων αγαθών, από το σημείο, όπου παράγονται στο σημείο, όπου καταναλώνονται. Αυτή η θεωρία αντιλαμβάνεται την εγκληματική οργάνωση αποκλειστικά, ως μία επιχείρηση, της οποίας τα

⁵⁴Βλ. Λίβος Ν., «Οργανωμένο Έγκλημα & Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις», Τόμος Ι: *Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος*, Τεύχος α': *Ο εγκληματολογικο-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος*, ό.π., σελ. 161.

⁵⁵Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 123-126.

αποτελέσματα συνίστανται στο κέρδος, που αποκομίζει, σε συνδυασμό και με την εξέλιξη των τεχνικών απόκρυψης και στεγανοποίησης της επιχείρησής τους. Τα πρόσωπα, που ηγούνται της οργάνωσης, επωφελούνται αφενός από το καλά εκπαιδευμένα και εξειδικευμένα στελέχη, που εργάζονται για την οργάνωση, και από έναν σύστημα «logistics».⁵⁶

Αυτό που σε μια νόμιμη επιχείρηση αποτελεί την ευλόγως επιδιωκόμενη διαδικασία για την διαρκή βελτίωση της μεταφοράς του προϊόντος, από τον τόπο παραγωγής του στον τόπο στον οποίο θα καταναλωθεί, που έχει άμεσο αποτέλεσμα στο συνολικό κέρδος της επιχείρησης. Το σύστημα αυτό οδηγεί στη λήψη των αποφάσεων σχετικά με την επιλογή της αξιόποινης πράξης, που συμφέρει περισσότερο, ώστε να μεγιστοποιηθούν τα κέρδη, με δεδομένο ότι ο διττός στόχος της οργάνωσης είναι αφενός η μεγιστοποίηση των κερδών και αφετέρου η απόκρυψη των δράσεών της. Οι πιο επικίνδυνες δράσεις, ανατίθενται στα πρόσωπα που αντικαθίστανται ευκολότερα σε περίπτωση σύλληψης. Τέλος, βασική λειτουργία της οργάνωσης κατά τα ανωτέρω, είναι και το ξέπλυμα των κερδών, ώστε αυτά να επανεπενδύονται στην επιχείρηση.

1.3.9. Προσεγγίσεις της ελληνικής εγκληματολογικής θεωρίας

Η ελληνική εγκληματολογική θεωρία έχει παράξει με τη σειρά της σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις για το ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος.

Σύμφωνα με τη Σπινέλλη, ιδιαίτερη σημασία έχει ο σκοπός της οργάνωσης και δευτερευόντως οι τρόποι με τους οποίους οδηγείται στην πραγμάτωση του σκοπού της, οι οποίοι κατατείνουν επίσης στην εξασφάλιση της ατιμωρησίας για τη δράση της. Έχει οδηγηθεί στη διατύπωση μίας σειράς χαρακτηριστικών, τα οποία συνδέονται με την εγκληματική οργάνωση. Αρχικά, κατά τη Σπινέλλη, βασικό χαρακτηριστικό της εγκληματικής οργάνωσης είναι το συνεχές ή τακτικό οικονομικό κέρδος από τις δραστηριότητες της οργάνωσης, το οποίο αυτή αποκομίζει μέσα από εξειδικευμένες και μεγάλου αντικειμένου εγκληματικές δράσεις. Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία δίδεται στη δομή της εγκληματικής οργάνωσης, και ειδικά στην ιεραρχία της, η οποία αναπτύσσει ένα σύνολο σχέσεων, με ακριβή καταμερισμό εργασίας και δεσμεύσεις των μελών, που συνεπάγονται και προνόμια για αυτά. Η οργάνωση χρησιμοποιεί τη σκληρή βία, τόσο την φυσική όσο και την ψυχολογική, στο εσωτερικό της για το σκοπό της διατήρησης της

⁵⁶Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 185.

πειθαρχίας, αλλά και στο εξωτερικό της, για το σκοπό της επιβεβαίωσης της επιτυχίας. Παράλληλα, η εγκληματική οργάνωση χαρακτηρίζεται από το στόχο για δημιουργία μονοπωλίου στον έλεγχο ορισμένης περιοχής, με δημιουργία γεωγραφικών ζωνών, που ανήκουν σε κάθε ομάδα. Οι εγκληματικές οργανώσεις είναι διασυνδεδεμένες με πολιτικούς, δικαστικούς, δικηγόρους, συνδικαλιστικούς και λοιπούς φορείς, κοινωνικούς ή οικονομικούς, όπως και επιχειρηματίες, ώστε τα μέλη της να προφυλάσσονται καλύτερα από τους κινδύνους.⁵⁷

Διαφορετική είναι η θεωρία του Κουράκη, ο οποίος υποστηρίζει μία περισσότερο παραδοσιακή θεώρηση του οργανωμένου εγκλήματος, ως μία οργάνωση σαν τη Μαφία, με στόχο της όχι μόνο το οικονομικό κέρδος, αλλά και την πολιτική εξουσία.⁵⁸ Με τον τρόπο αυτό, η θεωρία του Κουράκη εντάσσει και την τρομοκρατία, στο πεδίο του οργανωμένου εγκλήματος.⁵⁹ Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου, όπως το αντιλαμβάνεται ο Κουράκης, παρουσιάζονται ως ακολούθως. Αρχικά, η οργάνωση παρουσιάζει αυστηρή ιεραρχία, καταμερισμό εργασίας και επιβολή σκληρών ποινών, για όσους δεν συμμορφώνονται με τους κανόνες της, για το σκοπό διατήρησης της πειθαρχίας. Στη συνέχεια, η οργάνωση χαρακτηρίζεται από λελογισμένο σχεδιασμό των δράσεών της, και σταθερή στόχευση προς μία παράνομη δραστηριότητα, με δεδομένη τη διάπραξη εγκλημάτων, με στόχευση προς το ιδιαίτερα μεγάλο οικονομικό ή άλλο όφελος. Η οργάνωση χρησιμοποιεί τη βία, την απειλή ή τον εκβιασμό, με σκοπό να πραγματοποιήσει τους σκοπούς της, εφόσον δεν είναι σε θέση να καταφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα με πιο ήπια μέσα, όπως τη δωροδοκία. Τέλος, η οργάνωση σύμφωνα με τη θεωρία αυτή χαρακτηρίζεται από μεγάλη διαθεσιμότητα οικονομικών μέσων, διασύνδεση με πολιτικά πρόσωπα, υψηλή τεχνολογία και καλής ποιότητας νομική υποστήριξη, για τη διευκόλυνση της δράσης της.

Ο Αλεξιάδης τεκμηριώνει το διαχωρισμό μεταξύ της «συμμορίας» και της «εγκληματικής οργάνωσης», με την πρώτη να εμφανίζει μικρότερο οργανωτικό επίπεδο από τη δεύτερη αναφορικά με την ιεραρχική δομή και την αυστηρή πειθαρχία. Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη, η θέση του κάθε μέλους στην οργάνωση αποφασίζεται από κριτήρια, όπως η σωματική δύναμη και όχι τόσο άλλες ικανότητες. Ωστόσο, η διάρκεια της οργάνωσης στο χρόνο είναι βασικός

⁵⁷Βλ. Σπινέλλη Κ., «Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις»- Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, εκδ. Σάκκουλα, 1985, σελ. 109-110.

⁵⁸Βλ. Κουράκης Ν., «Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα», στα Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ με θέμα: *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία*, εκδ. Π.Ν Σάκκουλα, 2000, σελ. 173 επ.

⁵⁹Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 188-189.

παράγοντας, ώστε να μετεξελιχθεί η συμμορία σε εγκληματική οργάνωση.⁶⁰ Μία εγκληματική οργάνωση ορίζεται, ως έχουσα ως μέλη τρία και πάνω άτομα, με ιεραρχία, χρονική διάρκεια και σκοπό τη διάπραξη ποινικών αδικημάτων για το σκοπό του οικονομικού οφέλους.

Ο Λίβος αναφέρει, ότι το οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνει εννοιολογικά τρία απαραίτητα στοιχεία. Αρχικά, απαιτείται σαφής επιχειρηματικός χαρακτήρας της οργάνωσης, η οποία δεν χαρακτηρίζεται αναγκαστικά από αυστηρή ιεραρχία, αλλά μπορεί και να έχει ένα εγκληματικό δίκτυο δράσης. Δεύτερο στοιχείο, είναι η δραστηριοποίηση σε παράνομη αγορά, όπου τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που διακινούνται είναι παράνομα και αποτελούν από μόνα τους αξιόποινες πράξεις. Τρίτο και τελευταίο στοιχείο, αποτελεί η σταθερή και συνειδητή χρήση βίας, απειλών και πράξεων διαφθοράς για το σκοπό της αύξησης των κερδών της και της αποφυγής των ποινικών κυρώσεων ή άλλων κινδύνων για την οργάνωση.⁶¹

Σύμφωνα με το Λίβο, το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί μια συμμορία από μια εγκληματική οργάνωση, είναι το στοιχείο του προσωποπαγούς χαρακτήρα, το οποίο έχει η πρώτη αλλά όχι η δεύτερη. Η συμμορία εξαρτάται από τη δράση συγκεκριμένων ατόμων, γύρω από τα οποία αναπτύσσει τη δράση της. Η εγκληματική οργάνωση, αντιθέτως, δεν εξαρτάται από συγκεκριμένο άτομο, αφού κάθε μέλος μπορεί να αντικατασταθεί σε περίπτωση απώλειάς του.⁶² Η εγκληματική οργάνωση, κατά το Λίβο, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της δραστηριότητάς της, το πεδίο δράσης της, και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτής και της πολιτικής ηγεσίας, καθώς και τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παρέχει στο κοινό της.

1.4. Σχέση οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας και οικονομικού εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζει κοινά στοιχεία με την τρομοκρατία, ωστόσο οι διαφορές τους επιβάλλουν τη σαφή θεωρητική τους διάκριση και τη διαφορετική εγκληματολογική τους αντιμετώπιση. Τόσο η τρομοκρατία όσο και το οργανωμένο έγκλημα χαρακτηρίζονται, από την ύπαρξη συνόλων ατόμων, που επιλέγουν συνειδητά την

⁶⁰Βλ. Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία*, εκδ. Σάκκουλα, 1989, σελ. 216.

⁶¹Βλ. Λίβος Ν., «Οργανωμένο Έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης», στα Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ με θέμα: *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία*, ό.π., σελ. 51 επ.

⁶²Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 52.

πραγμάτωση ενός εγκληματικού σκοπού για την επίτευξη συγκεκριμένου απώτερου στόχου, και που μετέρχονται τη βία.

Είναι σημαντικό να παρατηρηθεί, ότι τόσο οι εγκληματικές οργανώσεις, όσο και οι τρομοκρατικές ομάδες, χαρακτηρίζονται από κάθετη ιεραρχική δομή και διεύθυνση από ηγέτες, που έχουν σχετική εμπειρία, ώστε να επιτελέσουν το ρόλο αυτό. Ενίοτε, μπορεί οι εγκληματικές οργανώσεις και οι τρομοκρατικές ομάδες να συνεργάζονται, παρέχοντας η μία στην άλλη τεχνογνωσία. Παράλληλα, και οι δύο μπορεί να έχουν κατά περίπτωση τη δυνατότητα να καλλιεργούν επαφές με κυβερνητικούς παράγοντες, ώστε να αποφεύγουν τα μέλη τους την τιμωρία. Τέτοιες περιπτώσεις συνεργασιών μεταξύ τρομοκρατών και εγκληματικών οργανώσεων παρατηρούνται, όπου εμφανίζεται η ναρκοτρομοκρατία, ιδιαίτερα σε χώρες, όπου παράγονται οι ναρκωτικές ουσίες. Διαφέρουν, ωστόσο, στο ότι για τη μεν εγκληματική οργάνωση η απόκτηση χρηματικού κέρδους αποτελεί κεντρικό σκοπό, ενώ για τη δε τρομοκρατική οργάνωση το χρήμα αποτελεί μέσο για την επίτευξη ιδεολογικού σκοπού και είναι μεν απαραίτητο, αλλά όχι και ο τελικός στόχος της. Αναφορικά, με τη σχέση της κάθε περίπτωσης με το κράτος, αξίζει να τονιστεί, ότι η μεν εγκληματική οργάνωση διατηρεί διασυνδέσεις με την πολιτική εξουσία του κράτους, με την οποία έχει συμβιωτική σχέση, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ενώ η τρομοκρατική οργάνωση, έχει σκοπό να πλήξει την πολιτική εξουσία, ώστε να προωθήσει τους πολιτικούς στόχους της και να επιβάλει την πολιτική αστάθεια στο κράτος.

Αναφορικά, με την εννοιολογική σχέση μεταξύ εγκληματικής οργάνωσης και οικονομικού εγκλήματος, παρατηρούνται ομοιότητες, όπως η διάπραξη εγκληματικών πράξεων με σκοπό το μέγιστο κέρδος, μέσω της παρασιτικής σχέσης με τη νόμιμη οικονομική δραστηριότητα. Τα οικονομικά εγκλήματα, μπορεί να λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μίας νόμιμης αγοράς, την οποία εκμεταλλεύονται, ώστε να πετύχουν τους σκοπούς τους. Ωστόσο, το οργανωμένο έγκλημα δραστηριοποιείται αποκλειστικά μέσω της παροχής αγαθών και υπηρεσιών, που απαγορεύονται από το νόμο σε παράνομες αγορές.

1.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα

Η κατανόηση των πορισμάτων της εγκληματολογικής βιβλιογραφίας, σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα είναι βασικής σημασίας, για την κατανόηση των ανακριτικών μεθόδων για την εξιχνίαση των συγκεκριμένων εγκλημάτων, και δη των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Αρχικά, η δομή του οργανωμένου εγκλήματος, που μοιάζει με αυτήν μιας

επιχείρησης, απαιτεί εξελιγμένα δίκτυα επικοινωνίας. Οι εγκληματικές οργανώσεις, όπως και οι νόμιμες επιχειρήσεις, βασίζονται στην αποτελεσματική και ασφαλή επικοινωνία, για να συντονίζουν τις δραστηριότητές τους, να διαχειρίζονται τους πόρους και να εκτελούν τα εγκληματικά τους σχέδια. Η υποκλοπή τηλεφωνικών συνομιλιών, επιτρέπει στις αρχές να διεισδύσουν σε αυτά τα δίκτυα επικοινωνίας, παρέχοντας κρίσιμες πληροφορίες για τη δομή της οργάνωσης, τα σχέδια και τα βασικά στελέχη. Παράλληλα, ο καταμερισμός εργασίας και η εξειδίκευση στο οργανωμένο έγκλημα, σημαίνει ότι διάφορα μέλη χειρίζονται διαφορετικές πτυχές της εγκληματικής οργάνωσης. Η άρση του απορρήτου, βοηθά να χαρτογραφηθούν αυτοί οι ρόλοι και οι συνδέσεις, εντοπίζοντας όχι μόνο τους χαμηλόβαθμους συνεργάτες αλλά και τους ηγέτες, που δεν εμπλέκονται άμεσα στις εγκληματικές δραστηριότητες.

Σημειώνεται επίσης, ότι οι σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος, απαιτούν συνεχή επικοινωνία και συντονισμό για τη διαχείρισή τους, ειδικά στο βαθμό που σχετίζονται με εμπόριο παράνομων προϊόντων. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, μπορεί να αποκαλύψει οικονομικές στρατηγικές και συναλλαγές, που με άλλο τρόπο θα παρέμεναν μυστικές προς όφελος των οργάνωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

2.1 Νομοθετικές πρωτοβουλίες σε διεθνές επίπεδο

Μολονότι η Σύμβαση του Παλέρμο αποτελεί την κυριότερη διεθνή πρωτοβουλία για τη διεθνή αντιμετώπιση του φαινομένου, μέσω της εναρμόνισης των νομοθεσιών των μελών της διεθνούς κοινότητας, τα οποία την έχουν κυρώσει, μεγάλος αριθμός διεθνών ρυθμιστικών κειμένων είχε προηγηθεί, τόσο στο πλαίσιο διεθνών συμβάσεων, όσο και εντός διεθνών οργανισμών⁶³. Ειδικότερα, τόσο εντός των Ηνωμένων Εθνών, όσο και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπήρξαν πολλές συμβάσεις με τον ίδιο σκοπό.⁶⁴ Ιδιαίτερα παραδείγματα τέτοιων συμβάσεων, αποτελούν η σύμβαση για την προστασία των

⁶³Βλ. Μυλωνόπουλος, Χ., «Οργανωμένο έγκλημα και διεθνές ποινικό δίκαιο» στο Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου*, Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, Κομοτηνή 23-25 Οκτωβρίου 1998, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 103.

⁶⁴Βλ. στο ίδιο ό.π., σελ. 103.

οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η σύμβαση για την απλούστευση της διαδικασίας έκδοσης εντός των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και η σύμβαση Europol, ορισμένες ρυθμίσεις της συνθήκης Schengen, κ.ά.

Ο μεγάλος αριθμός των διαφορετικών νομοθετημάτων όπως φαίνεται ανωτέρω, έχει οδηγήσει τους μελετητές στο συμπέρασμα, ότι η νομοθετική αντιμετώπιση του φαινομένου επιχειρήθηκε κατά αποσπασματικό τρόπο, τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και στην Ελλάδα, προτού θεσπιστεί ο Ν. 2928/2001.

2.2. Προγενέστερο του Ν. 2928/2001 πλαίσιο

Στις προσπάθειές του ο Έλληνας νομοθέτης να καταλήξει σε ένα επαρκές επίπεδο νομοθέτησης, ώστε να αντιμετωπίσει το οργανωμένο έγκλημα, δεν απέφυγε την αποσπασματική και αναποτελεσματική ρύθμιση του φαινομένου. Πριν τεθεί σε εφαρμογή ο Ν. 2928/2001, είχαν θεσπισθεί ο Ν. 774/1978 για την προστασία του πολιτεύματος της χώρας από την τρομοκρατία και ο Ν. 1916/1990. Ο τελευταίος, παρά τον τίτλο του, που ήταν *Για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα*, ουσιαστικά περιείχε μόνο διατάξεις για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.⁶⁵ Η θεωρία χαρακτήρισε τον τίτλο του νομοθετήματος, ως μία «μια καλλωπισμένη έκφραση για την αναφορά στην εσωτερική τρομοκρατία».⁶⁶ Η προσπάθεια για την επαρκή ρύθμιση του φαινομένου, ωστόσο, δεν σταμάτησε εκεί, καθώς ήταν σαφές, ότι το φαινόμενο ήταν ιδιαίτερα σοβαρό και χρειαζόταν επαρκή και συστηματική ρύθμιση.

Σχετικοί με το ζήτημα είναι οι Νόμοι 2145/1993 και 2331/1995, οι οποίοι διαλαμβάνουν σχετικά με θέματα, που προκύπτουν από τη δήμευση και τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι οποίες σχετίζονται και με το οργανωμένο έγκλημα, όπως η διακίνηση όπλων και ναρκωτικών. Παράλληλα, άλλα θέματα τα οποία σχετίζονται με το ζήτημα, ρυθμίζονται και στο Ν. 1729/1987 και συγκεκριμένα στο άρ. 5 αυτού, με αναφορά στην οργάνωση εγκλημάτων. Σημαντικός ήταν ο Ν. 2168/1993, ο οποίος, στο άρθρο 15, περιλαμβάνει ρύθμιση, σχετικά με εφοδιασμό οργανώσεων και ομάδων εγκληματιών με εκρηκτικά και όπλα.

⁶⁵Βλ. Παπαχαράλαμπος, Χ., «Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος- Διεθνής νομοθέτηση- Στάση της ελληνικής έννομης τάξης», ΠοινΔνη1998, σελ. 688 επ.

⁶⁶Βλ. Αντωνόπουλος, Γ., & Παπανικολάου, Γ., «Καπιταλισμός χωρίς άδεια: η ελληνική περίπτωση» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμ. τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη. Α' Τόμος, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα 2016, σελ. 966.

Παράλληλα, ως προς τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, το άρθρο 45, ορίζει σχετικά με τη συνναυτουργία στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων, όπως ενδεχομένως θα συνέβαινε στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, ενώ το άρθρο 187 ΠΚ, που έχει κριθεί ως επαρκές για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, αλλά αμφισβητήθηκε η επάρκειά του για την περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος.⁶⁷

2.3. Η Σύμβαση του Παλέρμο και η ανάγκη θέσπισης του Ν. 2928/2001

Η Σύμβαση του Παλέρμο υπογράφηκε το 2000 από εκπροσώπους 123 κρατών μελών του ΟΗΕ, και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η σύμβαση αυτή αποτελεί ως σήμερα το σημαντικότερο διεθνές ρυθμιστικό κείμενο πάνω στο ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος, κατοχυρώνει ένα λειτουργικό και αποτελεσματικό πλαίσιο προστασίας των μερών του από παρόμοια φαινόμενα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα μόλις με το Ν. 3875/2010. Η σύμβαση χαρακτηρίζεται ως εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη από τη σχετική θεωρία.⁶⁸

Στην Αμερική, το πρόβλημα που προέκυψε με τη διαρκή ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος, οδήγησε στην ανάγκη για επανεξέταση των μέχρι τότε σχετικών πολιτικών, που κρίθηκαν ανεπαρκείς. Η χώρα εμφάνισε ιδιαίτερη προτίμηση προς την αυστηρή ποινική καταστολή των σχετικών εγκληματικών ενεργειών και πραγματοποίησε συντονισμένες προσπάθειες να αποδιοργανώσουν τις δομές του οργανωμένου εγκλήματος και των μέσων που χρησιμοποιούσε. Η 5η Διάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, έδωσε έμφαση στο φαινόμενο, παρουσιάστηκαν οι κίνδυνοι, που αυτό αντιπροσώπευε για την κοινωνία, και η σχέση που είχε με τα εγκλήματα λευκού κολάρου και την εξάπλωση της διαφθοράς. Παράλληλα, στο πλαίσιο της Διάσκεψης, προτάθηκε να αντιμετωπίζεται θεωρητικά το οργανωμένο έγκλημα, όπως και μία επιχείρηση, ενώ εκεί διατυπώθηκε συναφώς και ο όρος «διεθνικό οργανωμένο έγκλημα»⁶⁹. Ως τέτοιο ορίζεται κατά τη Σύμβαση «ένα σοβαρό έγκλημα που διαπράττεται από οργανωμένη εγκληματική ομάδα», όπως την ορίζει αυθεντικά στο άρθρο 2 αυτής. Επιπλέον, η Σύμβαση αναφέρει ότι το έγκλημα θεωρείται διεθνικό αν α)

⁶⁷Βλ. Χλούπης Γ., «Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος», σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Ε.Α.Π., Αθήνα 2019, σελ. 291.

⁶⁸Βλ. Χλούπης Γ., «Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος», σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ό.π., 280.

⁶⁹Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια -Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, ό.π., σελ 173-174.

διαπράττεται σε περισσότερα από ένα κράτη, β) διαπράττεται σε ένα κράτος, αλλά σημαντικό μέρος του σχεδιασμού, του ελέγχου και της κατεύθυνσής του λαμβάνει χώρα σε άλλο κράτος, γ) διαπράττεται σε ένα κράτος, αλλά περιλαμβάνει εγκληματική ομάδα, που δραστηριοποιείται σε περισσότερα από ένα κράτη ή δ) διαπράττεται σε ένα κράτος, αλλά έχει σημαντικές (κοινωνικοοικονομικές) επιπτώσεις σε άλλο κράτος. Παραδείγματα τέτοιας εγκληματικότητας είναι η εμπορία ναρκωτικών, ανθρώπων, όπλων, το ξέπλυμα χρήματος και η κυβερνοεγκληματικότητα.

Για τη διατύπωση του κειμένου της Σύμβασης του Παλέρμο, η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος προσδιορίστηκε με άξονα περισσότερο την δομή και τις λειτουργίες της οργάνωσης, παρά τις ειδικότερες δραστηριότητες από τις οποίες αυτό αποτελείται.⁷⁰ Η Σύμβαση, στο άρθρο 2, ορίζει την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος. Ως «οργανωμένη εγκληματική ομάδα» ορίζει την ομάδα, που αποτελείται από τρία μέλη και άνω, με διάρκεια στο χρόνο που αναπτύσσει τις δραστηριότητές της, και που ενεργούν από κοινού, ώστε να διαπράξουν εγκλήματα από αυτά που απαριθμούνται στη Σύμβαση, με τελικό σκοπό το άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος της οργάνωσης.

Η «δομημένη εγκληματική ομάδα» λοιπόν, όπως ορίζεται στο κείμενο της Σύμβασης, συνιστά μια ένωση, μια ομάδα, αποτελούμενη από τουλάχιστον τρία πρόσωπα, τα οποία επιδιώκουν την κερδοσκοπία και την οποία επιτυγχάνουν μέσω της τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Σημειώνεται, όμως ότι τα μέλη της δομημένης εγκληματικής ομάδας δεν χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένους ρόλους ή αυστηρή οργανωτική δομή. Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι η ομάδα που περιγράφεται στη Σύμβαση φαίνεται να έχει μάλλον πραγματοπαγή χαρακτήρα, υποδηλώνοντας μια πιο απρόσωπη δομή, όπου τα μέλη είναι ανταλλάξιμα, με έμφαση στον ρόλο και τα καθήκοντα, που εκτελεί έκαστο μέλος και όχι τόσο στα ίδια τα πρόσωπα, όπως η συμμορία, οπότε θα γινόταν λόγος για προσωποπαγή χαρακτήρα.⁷¹ Ωστόσο, ο ορισμός της Σύμβασης δεν επαρκεί, ώστε να αναγνωρίσουμε σε αυτόν τη θεωρητική μορφή της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή αναπτύχθηκε παραπάνω.

Κατά τις διαβουλεύσεις, σοβαρό ζήτημα αποτέλεσε ο ορισμός και η αντιμετώπιση της έννοιας του «σοβαρού εγκλήματος». Η Σύμβαση ορίζει ως τέτοιο, κάθε έγκλημα για το οποίο προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή από τέσσερα έτη και άνω. Το ευρύ αυτό

⁷⁰Βλ. Χλούπης Γ., «Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος», σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ό.π., σελ. 281.

⁷¹Βλ. στο ίδιο ό.π., σελ. 282.

κριτήριο, αυξάνει κατά πολύ τα εγκλήματα, που εμπίπτουν στο πεδίο ενδιαφέροντος των συμβαλλομένων μερών κατά τη σύναψη της Σύμβασης. Περαιτέρω, στο άρθρο 3, προβλέπονται οι προϋποθέσεις που θα πρέπει να πληρούνται, προκειμένου να αναγνωρίζεται υπερεθνικός χαρακτήρας στο οργανωμένο έγκλημα. Αυτοί είναι, η διάπραξή του σε περισσότερα του ενός κράτη, ή η διάπραξή του σε ένα κράτος, με τις προπαρασκευαστικές ενέργειες, που απαιτούνται για την διάπραξή του να έχουν λάβει χώρα σε ένα άλλο κράτος, ή η διάπραξή του σε έδαφος ενός κράτους από εγκληματική οργάνωση, που διαπράττει εγκλήματα και σε άλλα κράτη ή, τέλος, οι συνέπειές του δεν περιορίζονται μόνο στο κράτος στο οποίο τελείται, αλλά εκτείνονται και σε άλλα κράτη.⁷²

Η Σύμβαση περιλαμβάνει στο ρυθμιστικό πεδίο της, όχι μόνο τις περιπτώσεις των εγκλημάτων, που διαπράττονται στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, αλλά και των εγκλημάτων, που τα πλαισιώνουν και διευκολύνουν την τέλεσή τους. Ειδικότερα, απαιτείται από τα μέρη να λάβουν μέτρα ώστε να ποινικοποιήσουν τη διαφθορά, να επιβάλουν ποινική ευθύνη νομικών προσώπων, να ποινικοποιήσουν την παρεμπόδιση της δικαιοσύνης, και να προβλέψουν, ώστε να δημεύονται τα περιουσιακά στοιχεία, που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος. Η Σύμβαση, στο πλαίσιο αυτό, ενθαρρύνει και τη λήψη μέτρων αναφορικά με τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, να προστατεύσουν τους μάρτυρες σε σχετικές υποθέσεις, και να θεσπίσουν τη συνεργασία υπηρεσιών, που εργάζονται για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.⁷³

Η Σύμβαση τελικά τέθηκε σε ισχύ το 2003. Σημειώνεται, ότι σκοπός της ήταν να επιφέρει ενότητα στο διεθνές τοπίο αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος, η αντιμετώπιση του οποίου ήταν κατακερματισμένη μεταξύ των δικαιοδοσιών και των νομοθετημάτων, που η κάθε χώρα είχε θέσει σε εφαρμογή, ωστόσο μία συνολική θεωρητική αποτίμησή της δεν έχει καταστεί δυνατή.⁷⁴ Η επέλευση αρκετών κοινωνικών μεταβολών μετά τη σύναψή της καθιστά αμφίβολο, το εάν ανταποκρίνεται ακόμα στις επικρατούσες συνθήκες.⁷⁵ Αξίζει να αναφερθεί, ότι ένα κενό που άφησε η Σύμβαση είναι το γεγονός ότι, παρόλο που οδήγησε στην υιοθέτηση ενιαίας αντιμετώπισης για το οργανωμένο έγκλημα, δεν περιέλαβε αντίστοιχες διατάξεις για τις επιχειρηματικές οντότητες.⁷⁶ Η επίδρασή της, παρά τις

⁷²Βλ. Βιδάλη, Σ., *Πέρα από τα όρια -Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*,, ό.π., σελ. 174-175.

⁷³Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 175.

⁷⁴Βλ. στο ίδιο, ό.π., σελ. 176-177.

⁷⁵Βλ. Έκθεση του Διεθνούς Ινστιτούτου για την Ειρήνη (InternationalPeaceInstitute, IPI), όπως παρατίθεται σε Βιδάλη, Σ., ό.π., σελ 176-177.

⁷⁶Βλ. Βιδάλη Σ., *Αντεγκληματική πολιτική. Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ.123.

αμφισβητήσεις αυτές, αποτιμάται θετικά, καθώς αποτελεί το σημαντικότερο νομικό εργαλείο για την αντιμετώπιση εξαιρετικά σημαντικών εγκληματικών φαινομένων σε διεθνές επίπεδο.

2.4. Το άρθρο 187 Π.Κ. για την εγκληματική οργάνωση

Στο πρόσφατο παρελθόν, ο Έλληνας νομοθέτης βρέθηκε μπροστά στην αναγκαιότητα να ρυθμίσει το περιβάλλον, στο οποίο λαμβάνουν χώρα εγκλήματα, τελούμενα από ομάδες, που χαρακτηρίζονται από οργάνωση, έχουν εσωτερική συνοχή και πειθαρχία και δρουν βάσει σχεδίου.⁷⁷ Η ευκολία μετακίνησης προσώπων, αλλά και εμπορευμάτων από ένα κράτος σε ένα άλλο, κατέστησε αυτό το φαινόμενο ολοένα και πιο διαδεδομένο, καθώς με το εμπόριο διαδόθηκε και το έγκλημα. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετήθηκε το άρθρο 187 ΠΚ για την εγκληματική οργάνωση, που εισήχθη με το Ν. 2928/2001, κατόπιν της υπογραφής της Σύμβασης του Παλέρμο.⁷⁸ Το άρθρο μετά από τις τροποποιήσεις, που έχει δεχθεί ο ΠΚ, ισχύει ως σήμερα.

Από τυπολογικής άποψης, το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί έγκλημα βλάβης.⁷⁹ Το προστατευόμενο έννομο αγαθό στην περίπτωση αυτή, είναι αυτό της δημόσιας τάξης, δηλαδή της ειρήνης και της ασφάλειας του κράτους.⁸⁰ Δεδομένου, όμως, ότι η σύσταση και η ένταξη του ατόμου σε εγκληματική οργάνωση, στοχεύει στην τέλεση κακουργημάτων, τα μερικότερα κακουργήματα, που τελεί η οργάνωση προσβάλλουν και τα έννομα αγαθά σε βάρος των οποίων οι πράξεις αυτές στρέφονται. Επομένως, η εγκληματική οργάνωση στην πραγματικότητα προσβάλλει περισσότερα έννομα αγαθά από τη δημόσια τάξη, εάν συμπεριλάβει κανείς και τη βλάβη που προκαλεί η δράση της.⁸¹ Συνιστά κοινό έγκλημα, δυνάμενο να τελεστεί από κάθε φυσικό πρόσωπο, και γνήσιο πολύτροπο ή υπαλλακτικώς μικτό, επειδή μπορεί να τελεστεί με περισσότερους τρόπους. Ως προς την υποκειμενική του υπόσταση, σημειώνεται ότι αποτελεί έγκλημα με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση, εφόσον το μέλος της εγκληματικής οργάνωσης μέσω της συμμετοχής του σε αυτήν, δεν επιδιώκει μόνο την τέλεση ενός εγκλήματος, αλλά περισσότερων.⁸²

⁷⁷Βλ. Weigend, T., «Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου», σε: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου, Π.Ν., εκδ. Σάκκουλας, 2000, σελ.3.

⁷⁸Βλ. Ριζάβα, Φ, *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, ό.π. σελ. 371.

⁷⁹Βλ. Λίβος Ν., «Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ», ΠονΧρ2015, σελ. 310επ.

⁸⁰Βλ. Λίβος, Ν., «Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ», ό.π.

⁸¹Βλ. ΣυμβΕφΑθ 215/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸²Βλ. ΑιτΕκθ Ν. 2928/2001, σελ. 3.

Περαιτέρω, και όπως εκτέθηκε στην ανωτέρω ανάλυσή μας, πρόκειται για πραγματοπαγές έγκλημα, καθώς η τέλεσή του δεν επηρεάζεται από την πιθανή αλλαγή στα πρόσωπα των μελών της οργάνωσης, τα οποία μπορούν κατά περίπτωση να αντικαθίστανται με νέα. Πάντως, η οργάνωση απαιτείται να διαθέτει τέτοια δομή, ώστε να είναι σε θέση να διατηρεί την ακεραιότητά της και να συνεχίζει τη δράση της και μετά την απώλεια μελών. Τέλος, η διάπραξη ενός εγκλήματος στο πλαίσιο της οργάνωσης δεν είναι αναγκαίο στοιχείο για το αξιόποινο των μελών της, καθώς ο νόμος τιμωρεί και την ένταξη σε οργάνωση με βούληση διάπραξης εγκλήματος, που από μόνη της διασαλεύει την έννομη τάξη.

2.4.1. Συγκρότηση και ένταξη στην οργάνωση

Αρχικά, στην πρώτη παράγραφο του εξεταζόμενου άρθρου, ο νομοθέτης αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται η εγκληματική οργάνωση και εντάσσεται σε αυτήν το άτομο, στην ελληνική έννομη τάξη. Η διατύπωση του νόμου αναφέρει ως περιγραφή του εγκλήματος, την απόπειρα να συγκροτεί ή να εντάσσεται κανείς σε ομάδα με επιχειρησιακή δομή, με εγκληματική δράση, αποτελούμενη από τρία ή περισσότερα άτομα που σκοπεύουν στην τέλεση πράξεων, που αποτελούν κακουργήματα.⁸³ Η εξαρχής συγκρότηση μιας εγκληματικής ομάδας, αποτελεί στιγμιαίο έγκλημα, αλλά η ένταξη σε ήδη υπάρχουσα αποτελεί διαρκές έγκλημα. Όσον αφορά το ποια πράξη, μπορεί να στοιχειοθετήσει την κατά νόμο συγκρότηση της εγκληματικής οργάνωσης, αυτή είναι η ανάληψη της πρωτοβουλίας από πρόσωπο να τελέσει τις προπαρασκευαστικές πράξεις που απαιτούνται για την ύπαρξή της, να συνάγεται από τη συμπεριφορά του προσώπου *«καθοδηγητική και κατευθυντήρια συμβολή στη δημιουργία της»*.⁸⁴

Για την κατάφαση της ύπαρξης εγκληματικής οργάνωσης σύμφωνα με το νόμο, απαιτείται η συνύπαρξη ενός ποιοτικού, ενός ποσοτικού και ενός χρονικού κριτηρίου. Αναφορικά με το πρώτο, απαιτεί να υπάρχει ελάχιστος αριθμός μελών της ομάδας, και πάντως περισσότερα από τρία, και τα οποία να εντάσσονται στη δομή της οργάνωσης και να τίθενται στην εξουσία της. Δεν υφίσταται τέτοια περίπτωση, εάν υπάρχει μόνο απλή συμφωνία ότι θα τελούν εγκλήματα, αλλά πρέπει αυτή να έχει διάρκεια. Η οργάνωση θα πρέπει να μπορεί να συνεχίζει και μετά από εναλλαγή των μερών ή αντικατάστασή τους.⁸⁵ Ως προς το δεύτερο

⁸³Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., «Ο ν. 2928/2011 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», ΠοινΔνη2001, σελ. 694 επ.

⁸⁴Βλ. ΑΠ 33/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁵Βλ. ΑΠ 978/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

κριτήριο, αυτό έχει σχέση με την παρουσία μίας οργάνωσης με επιχειρησιακή δομή, η οποία να διατηρεί καταμερισμό εργασιών, ιεραρχία και διαφορετικούς ρόλους μεταξύ των μελών της. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την κάλυψη αυτής της ανάγκης είναι η πειθαρχία μεταξύ των μελών και η κατανομή των αρμοδιοτήτων, παρόλο που δεν είναι αναγκαίο κάθε μέλος να συμμετέχει σε κάθε εγκληματική πράξη. Μία οργάνωση μπορεί, για παράδειγμα, να έχει έναν επικεφαλής, έναν υπαρχηγό, τα μέλη που ενεργούν ως φυσικοί αυτουργοί, και έναν ταμία. Το τρίτο και τελευταίο κριτήριο, καλύπτει το χρόνο κατά τον οποίο είναι ενεργή η εγκληματική οργάνωση, ο οποίος θα πρέπει να είναι αόριστης διάρκειας, ή τουλάχιστον να μην έχει καθορισμένη ημερομηνία λήξης, ώστε να φαίνεται ότι η εγκληματική οργάνωση δεν έχει συσταθεί για την εκτέλεση συγκεκριμένης πράξης αλλά περισσότερων.⁸⁶

Σημειώνεται ότι με τον νέο ΠΚ (Ν. 4619/2019) η διάταξη του άρθρου 187 παρ. 1 ΠΚ τροποποιήθηκε ουσιωδώς, καθώς πλέον δεν περιλαμβάνει μακροσκελή κατάλογο κακουργημάτων, ο σκοπός τέλεσης των οποίων αποτελεί στοιχείο της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος, όπως το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, αλλά αναφέρεται απλώς σε σκοπό τέλεσης (οποιοδήποτε) κακουργήματος. Το ισχύον άρθρο δεν τιμωρεί μόνο την ίδια την τέλεση μίας κακουργηματικής πράξης, αλλά και τη βούληση για μελλοντική τέλεση, αρκεί αυτή να μπορεί να αποδειχθεί.⁸⁷ Από την παραπάνω νομοθετική επιλογή, μπορούμε να συνάγουμε, αφενός μεν ότι με την πιο αφηρημένη αυτή διατύπωση, η διάταξη του 187 παρ. 1 ΠΚ δεν θα χρειάζεται να υπόκειται διαρκώς σε τροποποιήσεις, όπως συνέβαινε με την προϊσχύσασα, η οποία τροποποιείτο κάθε φορά, που ο νομοθέτης προσέθετε μία επιπλέον κατηγορία κακουργημάτων, αφετέρου δε την πρόθεση του νομοθέτη να τιμωρήσει οποιαδήποτε οργανωμένη ομάδα τριών ατόμων και άνω, που επιδιδάται ή σκοπεύει να επιδοθεί στην τέλεση *οποιοδήποτε* κακουργημάτων, διευρύνοντας σημαντικά το αξιόποινο.

Ένταξη στην οργάνωση θεωρείται η είσοδος του ατόμου σε μία ήδη υπάρχουσα εγκληματική οργάνωση, η οποία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τα παραπάνω αναφερόμενα στοιχεία, που προβλέπονται στο νόμο. Περίπτωση κατά την οποία το άτομο έρχεται σε επαφή με την οργάνωση και διαπραγματεύεται την είσοδό του σε αυτήν, δεν αποτελεί μέρος της αντικειμενικής υπόστασης.⁸⁸ Απαραίτητο στοιχείο σε αυτό το πλαίσιο είναι αφενός η ενεργή

⁸⁶Βλ. Ριζάβα, Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, ό.π., σελ. 385-386.

⁸⁷Βλ. ΑΠ 978/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁸Βλ. Καμπέρου - Ντάλτα Ε, *Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος πρώτος, Ειδικό Μέρος*, επιμ. Αριστοτέλης Χαραλαμπίδης, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ 1285, Μανωλεδάκης Ι., *Ασφάλεια και Ελευθερία*, εκδ. Σάκουλα, 2002, σελ.113.

ανάμιξη του ατόμου στη δράση της ομάδας, και αφετέρου η αποδοχή του σκοπού της και η υποστήριξη των δράσεών της.⁸⁹

Η ουσιαστική ένταξη του ατόμου στην ομάδα, αποδεικνύεται μέσω της έμπρακτης σύνδεσής του με τις δραστηριότητές της, ώστε το γεγονός, ότι το άτομο στηρίζει τη δράση της ομάδας να μπορεί να αποδειχθεί μέσω της δράσης του.⁹⁰ Παράλληλα, το γεγονός ότι το άτομο εντάσσεται σε εγκληματική οργάνωση και συμμετέχει σε αυτήν παρουσιάζει διαρκή κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, και για το λόγο αυτό αποτελεί διαρκές έγκλημα.⁹¹ Η συμμετοχή στις δράσεις της εγκληματικής οργάνωσης, από άτομα που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηρισθούν ως μέλη της, αντιμετωπίζεται, σύμφωνα με τις διατάξεις για τη συμμετοχή του γενικού μέρους του Ποινικού Κώδικα.⁹²

Ειδικότερα, σχετικά με την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, αξίζει να αναφερθεί ότι πρέπει τα μέλη της ομάδας, να έχουν αποφασίσει να τελέσουν περισσότερα από ένα κακούργηματα. Η πρακτική σημασία του γεγονότος αυτού έγκειται στο ότι, εάν μία ομάδα που δημιουργήθηκε για να διαπράξει ειδικά ένα κακούργημα αλλά στη συνέχεια δε συνεχίσει τη δράση της, δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της εγκληματικής οργάνωσης. Η υποκειμενική υπόσταση περιλαμβάνει την τέλεση περισσότερων από ένα κακούργημάτων, ως ιδρυτικού στοιχείου της ομάδας.⁹³ Κατά τα ανωτέρω, το πώς χαρακτηρίζεται μία ομάδα, δηλαδή αν οι συμμετέχοντες τιμωρούνται ως συμμετέχοντες σε κακούργημα ή ως μέλη εγκληματικής οργάνωσης, εξαρτάται άμεσα από το σκοπό της. Εύκολα γίνεται κατανοητό ότι, καθώς ο νόμος δε διακρίνει, εγκληματική οργάνωση υφίσταται τόσο στις περιπτώσεις, που οι συμμετέχοντες τελούν το ίδιο έγκλημα περισσότερες φορές, όσο και στις φορές που τελούν διαφορετικά εγκλήματα.

2.4.2. Διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης

Στο άρθρο 187 παρ. 2 ΠΚ γίνεται αναφορά στη διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, για την οποία επιφυλάσσεται η αντιμετώπιση διακεκριμένης παραλλαγής του εγκλήματος,

⁸⁹Βλ. Καμπέρου - Ντάλτα Ε., *Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος πρώτος, Ειδικό Μέρος*, ό.π., σελ. 1285.

⁹⁰Βλ. Ριζάβα, Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, ό.π. σελ. 387-388.

⁹¹Βλ. Μανωλεδάκης Ι., *Ασφάλεια και Ελευθερία*, ό.π., σελ. 113.

⁹²Βλ. ΑΠ 978/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁹³Βλ. Καραγκούνης, Δ., «*Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παρ. 1 του α. 187 ΠΚ*», ΠοινΧρ2017, σελ. 637επ.

τιμωρούμενο με κάθειρξη. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι οι απειλούμενες ποινές, γίνονται αυστηρότερες σε περιπτώσεις διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης. Χαμηλότερη ποινή απειλείται για την απλή ένταξη του ατόμου σε εγκληματική οργάνωση. Η συγκεκριμένη διάταξη του Ποινικού Κώδικα, προέρχεται από τη μεταρρύθμιση του άρθρου με το Ν. 3875/2010, με την οποία κυρώθηκε η Σύμβαση του Παλέρμο. Η ηγεσία της εγκληματικής οργάνωσης, προϋποθέτει την έκδοση διαταγών που δεσμεύουν τα μέλη, η καθοδήγηση και η εποπτεία των υπόλοιπων μελών, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι που τίθενται από την οργάνωση.⁹⁴ Η συμμετοχική φύση της εγκληματικής οργάνωσης, επηρεάζει τα σχετικά με τη συμμετοχή και την ηθική αυτουργία. Υποστηρίζεται, ότι η χρήση των σχετικών διατάξεων θα πρέπει να γίνεται με προσοχή στην παρούσα περίπτωση, καθώς το ζήτημα ρυθμίζεται ήδη με την αναλυόμενη διάταξη, λόγω του χαρακτήρα της. Σε άλλες χώρες, δεν έχει θεσμοθετηθεί ακόμα η διεύθυνση της εγκληματικής οργάνωσης ως ιδιαίτερο έγκλημα.⁹⁵

2.4.3. Συμμορία

Η παράγραφος 3 του άρθρου 187 ποινικοποιεί την οργάνωση συμμορίας.⁹⁶ Για τη σύσταση της συμμορίας απαιτείται να συμπράττουν δύο ή περισσότερα πρόσωπα, τα οποία ενώνονται για να διαπράττουν τουλάχιστον ένα κακούργημα ή πλημμέλημα. Η συμμορία είναι γενικότερο έγκλημα σε σχέση με το βασικό αδίκημα του άρθρου 187, και η εγκληματική οργάνωση, αποτελεί τη διακεκριμένη παραλλαγή του αδικήματος.⁹⁷ Σε αντίθεση με τον πραγματοπαγή χαρακτήρα της εγκληματικής οργάνωσης, ο οποίος αναλύθηκε ανωτέρω, όπου δεν έχει σημασία η ατομικότητα του μέλους και τα μέλη μπορούν να αντικατασταθούν, η συμμορία συνιστά προσωποπαγή ένωση, εξαρτώμενη από το ποια είναι τα μέλη της.⁹⁸

Αναφορικά με το έννομο αγαθό που προστατεύει ο νόμος στην περίπτωση της συμμορίας, πρόκειται για το ίδιο με αυτό της εγκληματικής οργάνωσης, ήτοι τη δημόσια τάξη. Όπως είναι σαφές από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της τυποποίησης του εγκλήματος και την ποινή, ο

⁹⁴Βλ. Λίβος Ν., «Ζητήματα ερμηνείας του α. 187 ΠΚ», ό.π.

⁹⁵Βλ. στο ίδιο, ό.π.

⁹⁶Βλ. ΑΠ 105/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁹⁷Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε, «Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης στο α. 187 παρ. 1 ΠΚ», ΠοινΔνη 2006, σελ. 417επ.

⁹⁸Βλ. Κωστάρας, Α., «Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος», σε: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 80.

νόμος θεωρεί την προσβολή στην περίπτωση της εγκληματικής οργάνωσης βαρύτερη από αυτή στην περίπτωση της συμμορίας.⁹⁹

2.4.4. Λοιπές περιστάσεις

Η παράγραφος 4 του άρθρου 187 προσανξάνει τη νομοθετική πρόβλεψη σχετικά με την εγκληματική οργάνωση, αναφερόμενη σε πράξεις με τις οποίες παρέχεται εξυπηρέτηση ή υποβοήθηση στην εγκληματική οργάνωση, με παροχή ειδών, όπως περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα. Προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος κατά την παράγραφο αυτή, είναι η γνώση του προσώπου, που παρέχει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αναφέρθηκαν, ότι με την παροχή του αυτή βοηθάει την εγκληματική της δράση.

Από την απλή και μόνο επισκόπηση της διατύπωσης του άρθρου 187 ΠΚ, εν συγκρίσει με τη διατύπωση της Σύμβασης του Πατέρμο, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, είναι σαφές ότι μείζων διαφορά αποτελεί ότι στο ελληνικό δίκαιο δεν απαιτείται για τη στοιχειοθέτηση τέλεσης του αδικήματος της εγκληματικής οργάνωσης η επιδίωξη οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους. Αυτό αποτελεί μία ασυνήθιστη επιλογή, καθώς σε διεθνές επίπεδο, όπως άλλωστε φαίνεται και από τη Σύμβαση, η τέλεση παρόμοιων αδικημάτων έχει άμεση σχέση με το οικονομικό κέρδος της οργάνωσης και των μελών της. Μία εξήγηση για το φαινόμενο αυτό, μπορεί να δοθεί λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας, που οδήγησαν το νομοθέτη στην απόφαση να τιμωρήσει με παρόμοιο τρόπο εγκλήματα που διεξάγονται επίσης από οργανωμένες ομάδες, που όμως δεν εμφορούνται από οικονομικά αλλά από άλλα κίνητρα. Τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι τρομοκρατικές οργανώσεις, των οποίων τα κίνητρα είναι, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ιδεολογικά. Ο νομοθέτης περιέλαβε στο 187Α ΠΚ το έγκλημα της τρομοκρατικής οργάνωσης, ωστόσο και πάλι δεν πρόσθεσε στο άρθρο 187 την προσπάθεια προσπορισμού οικονομικού οφέλους, παρά την ενσωμάτωση της τρομοκρατίας σε άλλο άρθρο. Η προσπάθεια προσπορισμού οικονομικού οφέλους είναι επιβαρυντική περίσταση, ενώ ο νομοθέτης επιλέγει να μη χαρακτηρίσει το όφελος ως «παράνομο».

Ερμηνευτικά, μπορεί να συναχθεί ότι ο νομοθέτης αντιλαμβάνεται την απαξία της πράξης ως τόσο μεγάλη, ώστε ο χαρακτηρισμός του παράνομου, να μην φαίνεται απαραίτητος. Είναι

⁹⁹Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., *Ο Ν. 2928/2001 για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων*, ό.π.

σαφές, ότι η επιλογή του νομοθέτη να μην προσθέσει την συγκεκριμένη πρόβλεψη, αυστηροποιεί τη διάταξη. Προκύπτει, επίσης, το συμπέρασμα, ότι η μη πρόβλεψη του οικονομικού κινήτρου, διευκολύνει το νομοθέτη στην τιμώρηση των οργανώσεων, που λειτουργούν με κίνητρα μισαλλοδοξίας, όπως ρατσιστικά και φονταμενταλιστικά, τις οποίες το άρθρο 187^A ΠΚ δεν καλύπτει, δεδομένου ότι, κατά την άποψη της γράφουσας, η δράση μιας τρομοκρατικής οργάνωσης θα πρέπει να φτάνει έως το σημείο να αμφισβητεί την ίδια τη δομή του δημοκρατικού πολιτεύματος και να απειλεί την κρατική συνοχή, όχι απλώς να έχει μια αντικοινωνική δράση, με κίνητρο το οικονομικό ή άλλης (ηθικής) φύσεως όφελος. Εξάλλου, με την απαλοιφή της προϋπόθεσης σκοπού προσπορισμού οικονομικού οφέλους, αφενός μεν διευρύνεται η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, αφετέρου αποφεύγονται οι τυχόν αποδεικτικές δυσχέρειες του σκοπού αυτού.

Ερευνητικά αποτελέσματα σχετικά με την εφαρμογή της διάταξης του 187 ΠΚ, έχουν δείξει ότι το πεδίο εφαρμογής της συνεχώς διευρύνεται, ώστε να περιλάβει και αδικήματα, που δεν εντάσσονται στο τυπικό πεδίο ενδιαφέροντος του οργανωμένου εγκλήματος. Θεωρείται ότι σκοπός είναι η διευκόλυνση των κρατικών αρχών, να κάνουν χρήση των εργαλείων, που δίνονται για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, όπως η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών. Έτσι, οδηγούμαστε και σε μη αποδεκτά από δικαιοπολιτική άποψη αποτελέσματα και πρακτικές, όπως π.χ. να ασκείται ποινική δίωξη για τη (βαρύτερη) πράξη της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης, στο πλαίσιο αυτό να έχουν διεξαχθεί ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως ο νόμος επιτρέπει (άρση απορρήτου, ανακριτική διείσδυση, κ.λπ.), εν τέλει όμως να αποδειχθεί ότι επρόκειτο για σύσταση συμμορίας, ήτοι για πράξη για την οποία δεν δικαιολογείται η διεξαγωγή τέτοιων ανακριτικών πράξεων. Οι εισαγγελικές αρχές κινούν αρχικά δίωξη για την πράξη, ενδεχομένως χωρίς την απαραίτητη περίσκεψη, μετατοπίζοντας στα δικαστικά συμβούλια και στο ακροατήριο την ευθύνη να κρίνουν εξαρχής το εάν αυτή υφίσταται ή όχι. Οι συνθήκες αυτές δημιουργούν αμφιβολίες για την τήρηση των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων.¹⁰⁰

¹⁰⁰Βλ. Σταμούλη, Ε., «Ποινική δικαιοσύνη και εξουσίες: Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος», σε Αρτινοπούλου, Β. / Βιδάλη, Σ. / Γεωργούλας, Στ. / Θεμελή, Όλ. / Κουλούρης, Ν. & Παπανικολάου, Γ. (επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whosideareweon?"*. Συμβουλές στο 1ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα 2018, σελ. 282-284.

2.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα

Οι ιδιαιτερότητες της δομής και της λειτουργίας των εγκληματικών οργανώσεων, σε συνδυασμό με το οικονομικό διακύβευμα της δράσης τους και με τον κίνδυνο, που αντιπροσωπεύουν για τη δημόσια τάξη, αποτυπώνονται στην πρόβλεψη του ΚΠΔ και των συναφών νομοθετημάτων.

Διαπιστώνεται ότι πρώτον, οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν πολύπλοκες δομές με πολυεπίπεδη ιεραρχία. Οι ηγέτες των οργανώσεων, συχνά παραμένουν απομονωμένοι από τις παράνομες δραστηριότητες, μέσω διαμεσολαβητών και εξωτερικών συνεργατών. Αυτό καθιστά δύσκολο για τις αρχές, να τους εντοπίσουν και να τους συλλάβουν, χρησιμοποιώντας συμβατικούς τρόπους συλλογής αποδεικτικού υλικού. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρείται επιβεβλημένο, οι αρχές να αποκτήσουν άμεση πρόσβαση στις συνομιλίες και τα σχέδια των ανωτέρων στελεχών. Παράλληλα, όπως αναλύθηκε και ανωτέρω, η εξειδίκευση και ο καταμερισμός εργασίας που χαρακτηρίζει αυτές τις οργανώσεις συνεπάγεται ότι διαφορετικά μέλη χειρίζονται διαφορετικές πτυχές των παράνομων δραστηριοτήτων. Οι κοινές ανακριτικές μέθοδοι, συχνά αποκαλύπτουν μόνο ένα μικρό μέρος της συνολικής δραστηριότητας και δεν είναι επαρκείς για να κατανοήσουν πλήρως την έκταση και την πολυπλοκότητα της οργάνωσης. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, επιτρέπει την πρόσβαση σε πλήρεις και ακριβείς πληροφορίες, για το πώς λειτουργεί η οργάνωση, ποια είναι τα κύρια μέλη της, και πώς συντονίζονται οι δραστηριότητές τους.

Η προηγηθείσα ανάλυση του άρθρου 187 ΠΚ, δείχνει ότι η νομοθετική ρύθμιση της εγκληματικής οργάνωσης αποτελεί ένα πολυεπίπεδο ζήτημα, που αξίζει νομοθετική προσοχή, τόσο αναφορικά με την ίδρυση της οργάνωσης, όσο και με τις επιμέρους λειτουργίες της. Τόσο νομοθετικά όσο και εγκληματολογικά, η δομή και η λειτουργία των εγκληματικών οργανώσεων, δημιουργούν προκλήσεις που οι κοινές ανακριτικές μέθοδοι δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά. Στο πλαίσιο αυτό, η έννομη τάξη βρίσκεται στην ανάγκη να χρησιμοποιήσει δραστικότερα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου, και δη ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

3.1 Εννοιολογική προσέγγιση

Η πολυπλοκότητα των υποθέσεων τις οποίες αφορά το νομικό πλαίσιο τιμώρησης του εξεταζόμενου αδικήματος, σε συνάρτηση με το μεγάλο αριθμό προσώπων και συμμετεχόντων/συνεργών, που προϋποτίθεται για τη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης, και με την ιδιαίτερη ποινική απαξία της πράξης, που συνιστά σοβαρή απειλή για τη δημόσια τάξη, προκαλεί την ανάγκη για αποτελεσματική ανακριτική δράση. Εκτός από τις συνήθεις ανακριτικές πράξεις, όπως οι έρευνες σε κατοικία, οι καταθέσεις μαρτύρων και οι εκθέσεις πραγματογνωμόνων, που ρυθμίζονται στις γενικές διατάξεις, ο σχηματισμός δικογραφίας για παρόμοιες υποθέσεις, διευκολύνεται από τη δυνατότητα που παρέχεται στις ανακριτικές αρχές να μετέρχονται ειδικές ανακριτικές πράξεις. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα και με όσα αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, οι υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος, αφορούν περιπτώσεις όπου τελούνται πράξεις ιδιαίτερης απαξίας, που αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, και τα οποία είναι κακουργηματικού χαρακτήρα. Στις περιπτώσεις αυτές, συνεπώς, ο νομοθέτης εξοπλίζει τις ανακριτικές αρχές με επιπλέον δυνατότητες, ήτοι τις αποκαλούμενες «ειδικές ανακριτικές πράξεις». Στόχος είναι η αποτελεσματικότερη αποκάλυψη της ταυτότητας των μελών και ηγετών της οργάνωσης.

Ειδικές είναι εκείνες οι ανακριτικές πράξεις των οποίων η χρήση στηρίζεται σε ρητή διάταξη του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, που τις προβλέπει, καθώς και σε άλλους εξειδικευμένους ποινικούς νόμους. Γενικά στοιχεία, που διαφοροποιούν τις ειδικές ανακριτικές πράξεις από τις προβλεπόμενες, από το γενικό πλαίσιο της ποινικής δίκης, είναι η μυστικότητα,¹⁰¹ ο ειδικοπροληπτικός χαρακτήρας, και η κατ' εξαίρεση εφαρμογή τους στην πράξη.¹⁰² Ο νόμος καθορίζει εκ των προτέρων με ακρίβεια, τις προϋποθέσεις για την διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων και τις κατηγορίες αξιόποινων πράξεων, για τις οποίες αυτές προβλέπονται. Η πραγματοποίησή τους απαιτεί μυστικότητα από τις αρχές ή και ιδιώτες, και έχουν σκοπό την εξιχνίαση ήδη τελεσθεισών πράξεων.¹⁰³

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις αναφέρονται ειδικά στη Σύμβαση του Παλέρμο, και ειδικότερα στο άρθρο 20 αυτής. Σε αυτό προβλέπονται πράξεις όπως οι ελεγχόμενες μεταφορές, η ηλεκτρονική επιτήρηση και οι συγκαλυμμένες ανακριτικές πράξεις.¹⁰⁴ Όπως

¹⁰¹Βλ. Νάντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ΠoinXp ΕΖ σελ 491επ.

¹⁰²Βλ. Βαθρακοκούλης Α., «Η νομική υπόσταση της ανακριτικής διείσδυσης και οι συνέπειες αυτής», ΠoinΔνη 2006, σελ. 1053, Δημόπουλος Χ., *Εγκληματολογική Αστυνομική και Δικανική Ανακριτική*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 682, Νάντος Χ., ό.π., σελ. 491.

¹⁰³Βλ. Σάμιος Θ., «Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων», ΠoinXp ΝΑ, 2001 σελ. 1040επ.

¹⁰⁴Βλ. United Nations., United Nations Convention Against Transnational Organized Crime And The Protocols Thereto. Vienna: United Nations Office On Drugs And Crime, 2004, σελ 26.

αναφέρθηκε ανωτέρω, η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση (την οποία τελικά κύρωσε το 2010), και συνεπεία της υπογραφής της καθιέρωσε το άρθρο 187 ΠΚ.

3.2. Τα εννοιολογικά γνωρίσματα των ειδικών ανακριτικών πράξεων

Σημειώνεται ότι το στοιχείο που διαφοροποιεί τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, από τις κοινές ανακριτικές πράξεις, είναι η στενότητα του πεδίου εφαρμογής τους, και συγκεκριμένα το γεγονός ότι η εφαρμογή τους επιτρέπεται μόνο εντός των στενά καθορισμένων ορίων της εξιχνίασης των εγκλημάτων, που αναφέρονται στα άρθρα 254 και 255 ΚΠΔ.¹⁰⁵

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, γενικά χαρακτηριστικά των ειδικών ανακριτικών πράξεων αποτελούν πρώτον η *erga omnes* μυστικότητα τους, δεύτερον η προληπτική λειτουργία τους ως προς τα προβλεπόμενα εγκλήματα, και τέλος ο εξαιρετικός χαρακτήρας τους.

3.2.1. Ο μυστικός χαρακτήρας

Ο μυστικός χαρακτήρας των ειδικών ανακριτικών πράξεων, συνεπάγεται τη διενέργειά τους σε καθεστώς συγκάλυψης, χωρίς να ενημερώνεται το πρόσωπο το οποίο αφορά η έρευνα. Η συνθήκη αυτή αποτελεί απόκλιση από την αρχή της «εσωτερικής δημοσιότητας» της ποινικής δίκης, η οποία εξασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων των παραγόντων της δίκης, και από την αρχή της έγγραφης διαδικασίας, η οποία καθιστά ελέγξιμη τη δράση των διωκτικών αρχών. Υπό αυτές τις συνθήκες, δεν έχει αντικείμενο το δικαίωμα του κατηγορουμένου για μη αυτοενοχοποίηση, αφού δεν είναι δυνατό ο ενδιαφερόμενος να μην πληροφορηθεί καν το γεγονός, ότι σε βάρος του συλλέγεται αποδεικτικό υλικό, και τον τρόπο με τον οποίο αυτό έχει συλλεγεί. Όριο, επομένως, κατά τη χρήση από τις αρχές των ειδικών ανακριτικών πράξεων, θα πρέπει να αποτελούν οι αρχές που πηγάζουν από τη συνταγματικά προστατευόμενη αξία του ανθρώπου, έκφανση των οποίων στην προκειμένη περίπτωση είναι το να μην εξαναγκάζεται ο κατηγορούμενος να ενοχοποιεί τον εαυτό του, ειδικά υπό συνθήκες εφαρμογής των μέτρων της ανακριτικής διείσδυσης και της συγκαλυμμένης έρευνας. Υπάρχει επίσης μεγάλη πρακτική δυσχέρεια στο σεβασμό του δικαιώματος, στο απαραβίαστο του πυρήνα της ιδιωτικής ζωής, σε περιπτώσεις που καταγράφεται εικόνα και

¹⁰⁵Βλ. ΔαλακούραςΘ.,«Οιειδικέςανακριτικέςπράξειςτουάρθρου 6 τουΝ.2928/2001», ΠοινΧρ 2001, σελ. 1022 επ.

ήχος, είτε ο κατηγορούμενος βρίσκεται σε συνθήκες απομόνωσης είτε επικοινωνεί με άλλους.¹⁰⁶

3.2.2. Ο προληπτικός χαρακτήρας

Αναγκαία συνέπεια του προληπτικού χαρακτήρα των ειδικών ανακριτικών πράξεων, είναι και η εφαρμογή τους σε διευρυμένο κύκλο προσώπων, εκτός από αυτά στα οποία πρόκειται όντως να απαγγελθεί κατηγορία. Αυτό συμβαίνει επειδή υπάρχει σοβαρή πιθανότητα, να θιγούν και πρόσωπα που δεν σχετίζονται με τις διευρευνώμενες παρανομίες. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, τίθεται ως όριο του προληπτικού χαρακτήρα της χρήσης των μέτρων αυτών, η αρχή του προσήκοντος βαθμού υπονοιών ή ισχύς ενδείξεων, για την τέλεση του εγκλήματος, δηλαδή να παρατηρούνται σοβαρές ενδείξεις, ότι όντως τελείται η αξιόποινη πράξη, καθώς και η αρχή της αναγκαιότητας, σύμφωνα με την οποία απαιτείται να είναι η χρήση της ειδικής ανακριτικής πράξης, ώστε να διερευνηθεί το έγκλημα, με την έννοια ότι δεν μπορούν τα στοιχεία να συλλεγούν με άλλο τρόπο. Σημειώνεται, ότι ο χρόνος για τον οποίο εφαρμόζονται οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, είναι σε κάθε περίπτωση ο απολύτως αναγκαίος για την επίτευξη του σκοπού τους, και δεν διαρκούν περισσότερο από αυτό.¹⁰⁷

Εύκολα γίνεται αντιληπτό, ότι ο προληπτικός χαρακτήρας των ειδικών ανακριτικών πράξεων, συγκρούεται με το τεκμήριο της αθωότητας των προσώπων που βρίσκονται υπό διερεύνηση. Σε αυτές τις περιπτώσεις το ίδιο το ερευνώμενο πρόσωπο αναλαμβάνει defacto το βάρος απόδειξης της αθωότητάς του, με δεδομένο, ότι απαιτείται να αντικρούσει το αποδεικτικό υλικό, που έχει συλλεγεί σε βάρος του, σε πλήρη αντίθεση με τον κανόνα ότι το βάρος απόδειξης της ενοχής έχει η εισαγγελική και δικαστική αρχή.¹⁰⁸

3.2.3. Ο εξαιρετικός χαρακτήρας

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί, ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, χαρακτηρίζονται από εξαιρετικότητα, καθώς συνιστούν μία ιδιαίτερα έντονη παρέμβαση του κράτους στο χώρο των ατομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, και επομένως οι σχετικές διατάξεις,

¹⁰⁶Βλ. Νάιντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π.

¹⁰⁷Βλ. Παπαδαμάκης Α., «Ζητήματα της αρχής της αναλογικότητας στην ποινική δίκη», ΠοινΔνη 2019, σελ. 281επ., Νάιντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π., Δαλακούρας Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν.2928/2001», ό.π.

¹⁰⁸Βλ. Δαλακούρας Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν.2928/2001», ό.π.

βάσει των οποίων αυτές πραγματοποιούνται, θα πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά.¹⁰⁹ Υπενθυμίζεται, ότι στην ποινική δικονομία ισχύει ως θεμελιώδης αρχή αυτή της ηθικής απόδειξης, που προβλέπεται στο άρθρο 177 παρ. 2 ΚΠΔ, που αποτελεί άμεση απόρροια της αρχής της δίκαιης δίκης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εξαιρέσεις από την αρχή συγχωρούνται, μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις, ότι τελείται το ερευνώμενο έγκλημα, όπως προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 245 παρ. 1 ΚΠΔ, και υπό την προϋπόθεση, ότι η εξιχνίαση της εγκληματικής οργάνωσης (ή της αντίστοιχης τρομοκρατικής) καθίσταται αδύνατη ή ιδιαίτερα δυσχερής, με ηπιότερα μέσα. Ως επιπλέον προϋπόθεση, προβλέπεται η έκδοση προηγούμενου βουλεύματος εκ μέρους του αρμόδιου Δικαστικού Συμβουλίου, με ειδική αιτιολόγηση, σχετικά με την διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Το ισχύον δίκαιο, κατά συνέπεια, αντιμετωπίζει τη διενέργεια της ειδικής ανακριτικής πράξης ως μία «δικονομική παρατυπία», που επιτρέπεται μόνο λόγω της αναγκαιότητάς της, καθώς οι διερευνώμενες πράξεις, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την προστασία του κοινωνικού συνόλου και την απόδοση δικαιοσύνης.¹¹⁰

3.3. Γενικές προϋποθέσεις διεξαγωγής των ειδικών ανακριτικών πράξεων

Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 254 ΚΠΔ, για τη διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων πρέπει: α) να υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για την τέλεση αξιόποινης πράξης που αναφέρεται στο ίδιο το άρθρο, στην παρ. 1, β) να είναι αναγκαία η διενέργεια της ανακριτικής πράξης, και τέλος γ) να έχει εκδοθεί προηγουμένως βούλευμα με ειδική αιτιολογία. Πολλές άλλες διατάξεις περιλαμβάνουν πρόσθετες προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα οι διατάξεις του 200^A ΚΠΔ, που αφορά στην ανάλυση DNA, οι διατάξεις που αφορούν στον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, καθώς και τη χρήση συσκευής αλκοολόμετρου και αιμοληψίας σε περιπτώσεις οδήγησης σε υπαίτια μέθη.¹¹¹

¹⁰⁹Βλ. Νάντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ΠοινΧρ 2017, σελ. 491, Δαλακούρας Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν.2928/2001»,ό.π.

¹¹⁰Βλ. Παπαδαμάκης Α., *Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία*, εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2021, σελ. 196.

¹¹¹Βλ. Νάντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π.

3.3.1. Ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων

Η πρώτη προϋπόθεση για τη διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 254 ΚΠΔ, αποτελεί το να υπάρχουν σοβαρές ή επαρκείς ενδείξεις ότι κάποια από τις περιοριστικά αναφερόμενες αξιόποινες πράξεις έχει πράγματι τελεστεί και συγκεκριμένα των παρ. 1 και 2 του άρθρου 187, του άρθρου 187Α, των παρ. 1 και 2 του άρθρου 207, του πρώτου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 208, του άρθρου 208Α εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, της παρ. 1 του άρθρου 209, των άρθρων 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, 338 σε βάρος ανηλίκου, των παρ. 1 και 3 του άρθρου 339, της παρ. 1 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ και 351Α του ΠΚ.

Δεν αρκεί να υφίστανται μόνο βάσιμες υπόνοιες, αλλά πρέπει η τέλεση μίας από τις πράξεις που προβλέπεται στο άρθρο 254 παρ. 1 ΚΠΔ να αγγίζει σχεδόν τη βεβαιότητα, προϋπόθεση η οποία είναι σύμφωνη και προς την αρχή της αναλογικότητας, ως προς την περιστολή του σχετικού ατομικού δικαιώματος. Σημειώνεται, ότι η αρχή βρίσκει εκφάνσεις της γενικά στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, και ειδικότερα στα άρθρα 253, 282 κ.λπ. Κατά τον τρόπο αυτό, προβλέπεται, ότι η δράση των ανακριτικών αρχών θα πρέπει να είναι ανάλογη με το έγκλημα, το οποίο διερευνάται, και το κατά πόσον υπάρχουν πραγματικές ενδείξεις τέλεσής του. Η ειδική ανακριτική πράξη, βρίσκεται σε συνάρτηση με την ποινική απαξία του εγκλήματος και τη βαρύτητά του, τόσο σε σχέση με το αδίκημα που ήδη τελέστηκε, όσο και με αδίκημα του οποίου έχει τυχόν προαποφασιστεί η τέλεση, εντός της εγκληματικής οργάνωσης. Η αρχή της αναλογικότητας, προϋποθέτει πάντοτε τη στάθμιση των συμφερόντων των εμπλεκομένων μερών, ώστε το μέτρο να μην καταλήγει υπερβολικά επαχθές για το θιγόμενο πρόσωπο, ενόψει και του κινδύνου για την έννομη τάξη που αυτό έχει θέσει.¹¹² Επομένως, η δημόσια τάξη, αφενός και τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες του προσώπου σε βάρος του οποίου εφαρμόζεται το μέτρο αφετέρου, θα πρέπει να σταθμιστούν κατά περίπτωση, ώστε να επιτυγχάνεται η αναλογικότητα του μέτρου. Σε περίπτωση, που δεν υφίστανται επαρκείς ενδείξεις, το μέτρο δεν είναι αναλογικό, και απαγορεύεται η αξιοποίηση των αποδείξεων που αποκτήθηκαν μέσω αυτού του στο πλαίσιο της δίκης. Επιπλέον, σημειώνεται ότι, για την εκτίμηση της αναλογικότητας του μέτρου δε λαμβάνεται υπόψη ο τρόπος διενέργειας της ειδικής ανακριτικής πράξης, αλλά η ίδια η προσβολή των δικαιωμάτων, που επέρχεται με την επιλογή για επιβολή της. Η ενδεχόμενη αξιοποίηση του αποδεικτικού υλικού, που αποκτήθηκε κατά παράβαση των ανωτέρω,

¹¹²Βλ. Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 326, Παπαδαμάκης Α., «Ζητήματα της αρχής της αναλογικότητας στην ποινική δίκη», ΠοινΔνη 2019, σελ. 281επ.

συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, καθώς παραβιάζονται υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου σύμφωνα με το άρθρο 171 παρ. 1δ' ΚΠΔ, και αποτελεί περίπτωση υπέρβασης εξουσίας του δικαστηρίου, ώστε η απόφαση να τυγχάνει αναιρετέα ενώπιον του Αρείου Πάγου.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί, ότι η αναλογικότητα του μέτρου, μπορεί να κριθεί μόνο στη βάση όσου αποδεικτικού υλικού είναι ήδη διαθέσιμο κατά τη στιγμή της απόφασης υλοποίησης της ειδικής ανακριτικής πράξης, που ενδέχεται να οδηγήσει σε εσφαλμένο συμπέρασμα. Κατά τη νομολογία, δεν είναι αρκετή η βάσιμη καταγγελία ή η ύπαρξη ενδείξεων ή βάσιμων υπονοιών για την τέλεση αδικήματος.¹¹³ Παράλληλα, για να θεωρηθεί ότι υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις σε βάρος προσώπου, θα πρέπει αυτές να μην αποδυναμώνονται από τα υπόλοιπα στοιχεία του φακέλου, ώστε να λειτουργούν εντέλει υποστηρικτικά ως προς την κατηγορία.¹¹⁴

Ειδικότερα, όσον αφορά στην ανακριτική διείσδυση, η χρήση της συγχωρείται μόνο υπό ειδικές περιπτώσεις, θα πρέπει ο χαρακτήρας της να είναι παθητικός, δηλαδή να στοχεύει μόνο στην αποκάλυψη στοιχείων για εγκληματικές πράξεις, τις οποίες τα μέλη της οργάνωσης αποφάσισαν να τελέσουν, ήδη πριν τη έναρξη εφαρμογής του μέτρου. Σημειώνεται, ότι η συγκεκριμένη πράξη συνιστά την ανάληψη ιδιαίτερου κινδύνου από τα ανακριτικά όργανα, ενώ ομοιάζει πάρα πολύ με την αξιόποινη πράξη του άρ. 46 παρ. 2 ΠΚ, το οποίο σημαίνει, ότι σε περίπτωση που τυχόν παραβιαστούν οι προϋποθέσεις και εγγυήσεις που προβλέπονται στις σχετικές διατάξεις, η ίδια η ενέργεια των ανακριτικών οργάνων καθίσταται άκυρη, εφόσον αποτελεί η ίδια αξιόποινη πράξη, ενώ αποτελεί πηγή ποινικής ευθύνης για το πρόσωπο που την πραγματοποίησε.¹¹⁵

Τέλος, στο σημείο αυτό παρατηρείται, ότι αναφορικά με την πράξη της συσχέτισης ή του συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δεν απαιτείται για να είναι νόμιμη να πραγματοποιηθεί γνωστοποίηση προς την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ή ανάλογη ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων, καθώς η φύση της πράξης, απαιτεί μυστικότητα και καλύπτεται στο πλαίσιο δράσης των δικαστικών αρχών.¹¹⁶

¹¹³Βλ. Δαλακούρας Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν.2928/2001», ό.π.

¹¹⁴Βλ. ΣυμβΑΠΟΛ 9/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 711επ.

¹¹⁵Βλ. Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 458.

¹¹⁶Βλ. στο ίδιο, ό.π.

3.3.2. Η αναγκαιότητα της διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, δεύτερη απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να συγχωρείται η εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων είναι η αναγκαιότητα να διενεργηθεί αυτή, η οποία ισοδυναμεί με την αναγκαιότητα εξάρθρωσης της εγκληματικής οργάνωσης, η οποία σε αντίθετη περίπτωση θα αποβεί ιδιαίτερα δυσχερής. Επομένως, η αναγκαιότητα συνίσταται στην διενέργεια της ανακριτικής πράξης, μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι εναλλακτικές συνήθειες ανακριτικές πράξεις έχουν αποτύχει ή έχουν κριθεί ανεπαρκείς. Σημειώνεται, ότι συνήθειες ανακριτικές πράξεις αποτελούν, για παράδειγμα, η συλλογή κάθε είδους πληροφοριών για την τελεσθείσα πράξη, η εξέταση μαρτύρων, υπόπτων και κατηγορουμένων, η πραγματοποίηση επιτόπιας έρευνας κ.ά. Όταν αυτές οι ενέργειες είναι σαφές ότι δεν επαρκούν, ενώ στόχος είναι η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης, τότε συγχωρείται η διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων, οι οποίες θα πρέπει να αποτελούν έσχατο μέσο για την απόδοση δικαιοσύνης, στα προβλεπόμενα είδη αξιόποινων πράξεων.

Εξάλλου, αυτός είναι και ο λόγος που οι ειδικές ανακριτικές πράξεις προβλέφθηκαν ρητά ως δυνατότητα των διωκτικών αρχών σε περιπτώσεις συγκεκριμένων εγκλημάτων, όπως τα εδώ ερευνώμενα, και ειδικότερα λόγω αφενός της ιδιαίτερης δυσχέρειας, που υφίσταται για τη διαλεύκανση των υποθέσεων με συμβατικές ανακριτικές μεθόδους, και αφετέρου του επιτακτικού αιτήματος για την αντιμετώπιση των φαινομένων από τις διωκτικές αρχές. Τούτο δε άλλωστε αναγνωρίζει ο ίδιος ο ποινικός δικονομικός νομοθέτης, καθώς στο άρθρο 254 παρ. 2β' ΚΠΔ αναφέρεται ειδικά για το οργανωμένο έγκλημα, ότι η διεξαγωγή ειδικών ανακριτικών πράξεων χωρεί εφόσον *«η εξάρθρωση είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαίτερα δυσχερής»*. Η εγγενής δυσχέρεια στην ανακάλυψη και εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων, έγκειται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω στην παρούσα, ήτοι στη διασυνοριακότητά του και την επιχειρησιακή δομή: μέσω των ειδικών ανακριτικών πράξεων, είναι εφικτός ο εντοπισμός μελών της οργάνωσης, που βρίσκονται ακόμα και εκτός εθνικών συνόρων, ενώ κάμπτεται η μυστικότητα με την οποία οι εγκληματικές οργανώσεις δρουν, εντοπίζονται δε υψηλά ιστάμενα μέλη, τα οποία δεν αποκλείεται να κατέχουν και ισχυρή κοινωνική θέση.

Κατά τα ανωτέρω, κρίσιμο είναι ότι η αποτελεσματικότητα των ανακριτικών πράξεων δεν θα πρέπει να αποτελεί τον κύριο λόγο διενέργειάς τους. Όταν δεν συντρέχει η προϋπόθεση της αναγκαιότητας, μόνο το γεγονός ότι η έρευνα θα είναι ευκολότερη και αποτελεσματικότερη

με τη χρήση τους δεν αρκεί για να επιτραπούν, καθώς μόνο η διευκόλυνση της δράσης των κρατικών οργάνων, δεν αποτελεί λόγο για την επέμβαση στον πυρήνα των συνταγματικά κατοχυρωμένων ατομικών δικαιωμάτων.

3.3.3. Προηγούμενη έκδοση αιτιολογημένου βουλεύματος

Τελευταία προϋπόθεση, ώστε να συγχωρείται η εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων και να προσδιορισθεί το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα κατά το οποίο αυτές ισχύουν, αποτελεί η έκδοση ειδικά αιτιολογημένου βουλεύματος από δικαστικό συμβούλιο, κατόπιν πρότασης που ο εισαγγελέας απευθύνει προς αυτό. Το βούλευμα, όπως και μια δικαστική απόφαση, θα πρέπει να φέρει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία. Είναι σαφής η ανάγκη για πραγματική αιτιολόγηση της απόφασης του δικαστικού συμβουλίου, και όχι μόνο η τυπική αναφορά σε ορισμένες προϋποθέσεις.¹¹⁷ Έχοντας αυτό υπόψη, ο νομοθέτης πρόσθεσε εδάφιο β' στο άρθρο 254 παρ. 3 ΚΠΔ, σε συμμόρφωση με πάγιο σκεπτικό αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατά το οποίο η απόφαση πρέπει να περιλαμβάνει αναφορά στα ακόλουθα: πρώτον, στην διερευνώμενη αξιόποινη πράξη, δεύτερον στις σοβαρές ενδείξεις για την ενοχή του ερευνώμενου προσώπου, τρίτον του σκοπού της, τέταρτον του γεγονότος, ότι είναι αδύνατο ή ιδιαίτερα δυσχερές, να διακριβωθεί το έγκλημα με άλλους τρόπους, και τέλος της χρονικής διάρκειας, που είναι απόλυτα αναγκαία για την πραγματοποίηση της ανακριτικής πράξης.¹¹⁸ Για τη διενέργεια της πράξης δεν είναι, επομένως, αρκετή μόνο η συνοπτική αιτιολόγηση.

Στο πλαίσιο απαίτησης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, επιβάλλεται αρχικά, ο ακριβής προσδιορισμός των αδικημάτων, για τα οποία πραγματοποιείται η ανακριτική πράξη, έστω και με γενική αναφορά, με σκοπό να είναι δυνατός ο έλεγχος του κατά πόσο το μέτρο είναι νόμιμο. Δεύτερον, σε περίπτωση μη ακριβούς περιορισμού του αδικήματος για το οποίο διενεργείται η έρευνα από την προανακριτική αρχή, και πιθανολογείται μόνο το να τελούνται διάφορα εγκλήματα, τότε είναι δυνατή η άρση του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών, και μπορεί να πραγματοποιηθεί παρακολούθηση του υπόπτου, αλλά για να γίνει οποιαδήποτε χρήση των αποδεικτικών μέσων που συλλέχθηκαν με το συγκεκριμένο τρόπο, θα πρέπει ο εισαγγελέας να ορίσει με ακρίβεια εκ των υστέρων τα τελεσθέντα

¹¹⁷Βλ. Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., «Σκέψεις για την αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων με αφορμή τη νομολογία τουΕΔΔΑ», ΠοινΧρ 2008, σελ.3επ.

¹¹⁸Βλ. Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019*, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 1441.

αδικήματα, με την προϋπόθεση φυσικά, ότι τα αδικήματα όπως συγκεκριμενοποιούνται εμπίπτουν στον κατάλογο αυτών που συγχωρούν την άρση του απορρήτου.¹¹⁹

Εάν συντρέχει περίπτωση επείγοντος, ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής μπορούν να διατάξουν την διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων, με ειδικά αιτιολογημένη διάταξη που εκδίδουν, αλλά στη συνέχεια θα πρέπει οι ίδιοι να εισαγάγουν την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μέσα σε τρεις ημέρες, ενώ αν η προθεσμία παρέλθει, η διάταξη παύει αυτοδικαίως να ισχύει. Το συμβούλιο, αρμοδιότητα του οποίου είναι να ελέγχει το κατά πόσο συντρέχει η εξαιρετικά επείγουσα περίπτωση, έχει πέντε μέρες να αποφανθεί, σχετικά με το βούλευμα, ενώ σε διαφορετική περίπτωση τα ευρήματα δεν θα μπορούν να αξιοποιηθούν από το δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 254 παρ. 5 ΚΠΔ.

Είναι δεδομένο, ότι τόσο ο εισαγγελέας όσο και το δικαστικό συμβούλιο, δεν είναι σε θέση στο αρχικό αυτό σημείο της έρευνας να ελέγξουν ουσιαστικά τα πορίσματα της έρευνας των αρχών, και επομένως δεν υπάρχει από πλευράς τους λόγος να μην επιτρέψουν την πραγματοποίηση ανακριτικής πράξης. Μάλιστα, σε αυτό το στάδιο συνήθως βασίζονται σε μαρτυρίες αστυνομικών οργάνων, για το πώς προχωρούν οι έρευνες. Για το λόγο αυτό, έχει κριθεί ότι πρέπει η νομιμότητα του συλλεγέντος αποδεικτικού υλικού, πρέπει να κριθεί εκ νέου κατά τη στιγμή που αξιοποιείται από το δικαστήριο.¹²⁰

3.3.4. Περαιτέρω αποδεικτική αξιοποίηση ευρημάτων ειδικής ανακριτικής πράξης

Τα στοιχεία, που εντέλει προκύπτουν από τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, που αναφέρονται στην παρούσα, θα πρέπει να αξιοποιούνται σύμφωνα με τις ειδικές προϋποθέσεις του νόμου, όπως ειδικότερα προβλέπονται στο άρθρο 254 ΚΠΔ παρ. 5 ΚΠΔ. Τα αποδεικτικά στοιχεία, αξιοποιούνται στο πλαίσιο της ίδιας ποινικής δίκης, αλλά μόνον εφόσον σχετίζονται με έγκλημα, για το οποίο επιτρέπεται η διενέργεια αντίστοιχων πράξεων. Η χρήση τους σε διαφορετική δίκη επιτρέπεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για τη βεβαίωση διάπραξης αντίστοιχου εγκλήματος, την πραγματοποίηση συλλήψεων και την εξάρθρωση άλλης οργάνωσης, με την προϋπόθεση ότι έχει προηγηθεί η έκδοση σχετικού βουλεύματος, από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο.¹²¹ Λοιπά στοιχεία ή γνώσεις που αποκτήθηκαν ως συνέπεια της ειδικής ανακριτικής πράξης, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη στην ίδια ή άλλη διαδικασία,

¹¹⁹Βλ. Εφα95248/2015, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΓνωμΕισΑΠ 6/2008, ΠοινΔνη2009, σελ. 185.

¹²⁰Βλ. Νάντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π.

¹²¹Βλ. Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ*, ό.π., σελ.1453, Νάντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π.

είτε ενώπιον ποινικού είτε πολιτικού δικαστηρίου, ούτε και ενώπιον των διοικητικών αρχών. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 2/2017 Γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου, κρίνεται ως επιτρεπτό τα αποκτηθέντα από άρση απορρήτου στοιχεία να δέχονται επεξεργασία, να αναλύονται και να αξιοποιούνται αποδεικτικά στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας, τα οποία ζητήθηκαν από τις αρμόδιες ανακριτικές αρχές και περιήλθαν στα όργανα της αστυνομίας με νόμιμες διαδικασίες.¹²²

Με παρόμοιο σκεπτικό, έχει κριθεί ότι επιτρέπεται να προφορικοποιούνται τα πορίσματα των ειδικών ανακριτικών πράξεων, μέσω της ανάγνωσης της έκθεσης και των υπόλοιπων έγγραφων αποδεικτικών μέσων από τον πρόεδρο του δικαστηρίου. Ωστόσο, δεν επιτρέπεται η εξέταση ως μάρτυρα του ανακριτικού υπαλλήλου του άρ. 211 στοιχ. α' ΚΠΔ, εάν πρόκειται για αστυνομικό όργανο, που υπογράφει την έκθεση απομαγνητοφώνησης και, εάν καταθέσει, δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας και αντίστοιχος λόγος αναίρεσης του άρ. 510 παρ. 1 α' ΚΠΔ.

3.4. Οι λοιπές ειδικές ανακριτικές πράξεις όπως προβλέπονται στο άρθρο 254 ΚΠΔ

Για λόγους λογικοσυστηματικής συνέπειας, χρήσιμη κρίνεται μια σύντομη αναφορά στις υπόλοιπες ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 ΚΠΔ, πλην δηλαδή της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, ειδική ανακριτική πράξη η οποία θα μας απασχολήσει εκτενώς ως προς τα ειδικότερα ζητήματα αυτής, συνδεδεμένα και με το οργανωμένο έγκλημα, στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας.

3.4.1. Η συγκαλυμμένη έρευνα και η ανακριτική διείσδυση

Ανάμεσα στις προβλεπόμενες ανακριτικές μεθόδους της παραγράφου 1 του άρθρου 254 προβλέπονται και η ανακριτική διείσδυση και η συγκαλυμμένη έρευνα. Η εκτέλεση της συγκαλυμμένης έρευνας, προϋποθέτει την εκ μέρους του αστυνομικού οργάνου ή του ιδιώτη, που κατευθύνεται από αυτό, διατύπωση μίας προσφοράς προς τον καθ' ου η έρευνα για διευκόλυνση τέλεσης ενός εγκλήματος, το οποίο ο τελευταίος έχει προαποφασίσει.¹²³

¹²²Βλ. Γνωμ.Εισ.ΑΠ 2/2017, Ποιν.Δικ.2017, σελ.676επ., Μαργαρίτης, Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ*, ό.π.

¹²³Βλ. Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 455-456.

Η ανακριτική διείσδυση, εξάλλου, είναι η διαδικασία κατά την οποία ένας ανακριτικός υπάλληλος, που αποκρύπτει τα στοιχεία της ταυτότητάς του, γίνεται μέλος εγκληματικής οργάνωσης, με σκοπό να πραγματοποιήσει κατά διεκπεραιωτικό τρόπο καθήκοντα εντός αυτής, ώστε να οδηγηθεί στην ανακάλυψη της δομής της, την ταυτοποίηση των συμμετεχόντων σε αυτή, και τη διαπίστωση της τέλεσης των σχετικών εγκλημάτων, τα οποία τα μέλη είχαν προαποφασίσει. Ιδιώτης μπορεί να συμμετάσχει στην έρευνα με τα ίδια καθήκοντα, με τις προϋποθέσεις των παραγράφων 2-6 ΚΠΔ. Η πραγματοποίηση της έρευνας συνεπάγεται, όπως αναφέρθηκε, τη χρήση καλυμμένων στοιχείων ταυτότητας, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τα φορολογικά, ώστε να μη συναλλάσσεται με τα πραγματικά του κατά την εκτέλεση της έρευνας. ΚΥΑ που εκδίδεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης και τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, ορίζει σχετικές λεπτομέρειες για τη διαδικασία της έκδοσης των στοιχείων, που θα χρησιμοποιούν τα ανακριτικά όργανα.¹²⁴

Η έρευνα, τόσο στις περιπτώσεις ανακριτικής διείσδυσης όσο και συγκαλυμμένης έρευνας, διεξάγεται κάτω από τον έλεγχο και με την εγγύηση του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Αναφορικά, με τις δράσεις που πραγματοποίησε το ανακριτικό όργανο, συντάσσεται έκθεση σύμφωνα με το άρθρο 158 και 153 ΚΠΔ. Η έκθεση έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς στοιχεία της έρευνας, που δεν αναφέρονται ρητά σε αυτή, δε δύνανται να ληφθούν υπόψη από το δικαστήριο εις βάρος του κατηγορουμένου.¹²⁵

Η διάταξη αυτή καλύπτει την πράξη ανακριτικών οργάνων, που δρουν ως προβοκάτορες, προκαλώντας στον καθ' ου η έρευνα την απόφαση να τελέσει αξιόποινη πράξη ή εμφανιζόμενοι ως συμμετοχοί σε αυτήν. Το άδικο των πράξεων αυτών αίρεται κατ' εξαίρεση, εφ' όσον δρουν κατόπιν εντολών της ανακριτικής αρχής, και ο εισαγγελέας έχει ενημερωθεί για τη δράση τους.¹²⁶ Προϋπόθεση για την άρση του αδικού χαρακτήρα, είναι η μη υπέρβαση των ορίων της κεκαλυμμένης δράσης, χωρίς δηλαδή να εξωθούν τον κατηγορούμενο να τελέσει όντως την πράξη. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι δεν απαιτείται να αποδεικνύεται, ότι η πράξη θα είχε διαπραχθεί, χωρίς τη συμμετοχή τους. Μη τήρηση των ανωτέρω προϋποθέσεων συνεπάγεται, την παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη, με τη μη τήρηση της δίκαιης διαδικασίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ.¹²⁷ Εάν ο κατηγορούμενος ισχυρισθεί, ότι δεν θα είχε τελέσει την πράξη, χωρίς την επέμβαση

¹²⁴Βλ. στο ίδιο, σελ. 456.

¹²⁵Βλ. στο ίδιο, ό.π.

¹²⁶Βλ. Βαθρακοκοίλης Α., «Η νομική υπόσταση της ανακριτικής διείσδυσης και οι συνέπειες αυτής»,ό.π.

¹²⁷Βλ. Αναγνωστόπουλος Η., «Αστυνομική Παγίδευση και δίκαιη δίκη», Παρατηρήσεις στο άρθρο 25B του Ν. 1729/1987 με αφορμή την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Teixeira de Castro* κατά Πορτογαλίας), ΠονΧρ 2001, σελ. 193επ.

των αστυνομικών οργάνων, θα πρέπει να επικαλείται ειδικά έναν από τους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους αναίρεσης του ΚΠΔ, διαφορετικά η αναίρεση καθίσταται απαράδεκτη. Η επίκληση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, δεν αποτελεί από μόνη της λόγο αναίρεσης.¹²⁸

Ο όρος «αστυνομική παγίδευση» αναφέρεται στη λειτουργία του αστυνομικού οργάνου ως προβοκάτορα. Κατά την περίπτωση αυτή, ανακριτικός υπάλληλος ή ιδιώτης, που λειτουργεί με τις οδηγίες του υπαλλήλου, προκαλεί στο άτομο κατά του οποίου στρέφεται η έρευνα, και το οποίο έχει την προδιάθεση να τελέσει έγκλημα την απόφαση να το τελέσει, με σκοπό να αποδειχθεί στη συνέχεια η ενοχή του. Όπως και με τις υπόλοιπες περιπτώσεις, και αυτό πραγματώνεται στο πλαίσιο έρευνας για εγκλήματα, που τελούνται στο πλαίσιο εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης. Δεν υπάρχει πάγια άποψη σχετικά με το σε ποιες περιπτώσεις η πρόκληση της απόφασης για τέλεση εγκλήματος είναι επιτρεπτή και σε ποιες όχι.¹²⁹

Η σήμερα κρατούσα άποψη θεωρεί, ότι η ανακριτική διείσδυση και η αστυνομική παγίδευση, διαφέρουν μεταξύ τους, και τα ανεκτά όρια της αστυνομικής δράσης καθορίζονται από τις αξίες του κράτους δικαίου, ενώ η αστυνομική παγίδευση συνεπάγεται παραβίαση συνταγματικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Το Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο δέχθηκε, ότι η παρακίνηση του κατηγορουμένου από agentprovocateur ώστε να τελέσει την πράξη, πρέπει να ληφθεί υπόψη για την επιβολή της ηπιότερης ποινής. Παράλληλα, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ, έκρινε ότι το Κράτος δεν έχει το δικαίωμα να προκαλεί σε αθώο άτομο την απόφαση, να τελέσει εγκλήματα, που δεν επρόκειτο από μόνο του να τελέσει.¹³⁰

Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, για να επιτρέπεται η ανακριτική διείσδυση σύμφωνα με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, πρέπει να μην δέχεται ο ύποπτος πίεση ή παραπλάνηση, ούτε να προκαλείται στο να

¹²⁸Βλ. ΑΠ1896/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹²⁹Βλ. Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ., «Η εφαρμογή του νόμου για την καταπολέμηση των ναρκωτικών στην πράξη: Μεταξύ προώθησης και υπέρβασης των νομοθετικών επιλογών», Εισήγηση στο 8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Αθήνα, 25-26/11/2000, με θέμα «Ποινικό Δίκαιο και Ναρκωτικά», ΠοινΔνη 2001, σελ. 537, Λιβος Ν., «Οργανωμένο έγκλημα και ειδικές ανακριτικές πράξεις», ό.π., σελ. 87, Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., «Αστυνομική Διείσδυση – Κατά του θεσμού», ΠοινΛογ 2001, σελ. 1603επ.

¹³⁰Βλ. Βουλέλη Ι., «Νομολογιακές εξελίξεις για την αστυνομική παγίδευση» (ΕΔΔΑ, υπόθεση «Furcht κατά Γερμανίας», απόφαση της 23.10.2014, Ομοσπονδιακό Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο, απόφαση της 10.6.2015), ΠοινΔνη 2017, σελ. 142επ, Αναγνωστόπουλος, Η., «Αστυνομική Παγίδευση και δίκαιη δίκη», Παρατηρήσεις στο άρθρο 25B του Ν. 1729/1987 με αφορμή την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας), ό.π.

τελέσει αξιόποινη πράξη, αλλά ο ρόλος των αρχών να περιορίζεται σε παθητική παρακολούθηση και σημείωση γεγονότων.¹³¹

Το πώς αξιοποιούνται τα αποδεικτικά μέσα, που αποκόμισαν οι αρχές από τη δραστηριότητα του προβοκάτορα ηθικού αυτουργού, δεν πρέπει να γίνεται ανεκτή ούτε κατά την προδικασία ούτε κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία, και η αξιοποίηση των μέσων αυτών προκαλεί την ακυρότητα της διαδικασίας σύμφωνα με το άρθρο 171 ΚΠΔ και την ΕΣΔΑ, ενώ θεμελιώνει αντίστοιχο λόγο αναίρεσης.

3.4.2. Οι ελεγχόμενες μεταφορές

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, που αναφέρονται στο παρόν υποκεφάλαιο αναφέρονται στην παρακολούθηση της μεταφοράς απαγορευμένων προϊόντων, όπως είναι τα ναρκωτικά, τα ψυχοφάρμακα, τα λαθραία εμπορεύματα κ.λπ., μέσα στην επικράτεια κρατών, ενώ οι διωκτικές αρχές είναι ενήμερες και επιτηρούν τη δραστηριότητα αυτή, στην περίπτωση που υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις, ότι τελούνται σχετικά εγκλήματα, και με στόχο να διαπιστωθεί η ταυτότητα, όσων εμπλέκονται και να οδηγηθούν οι αρχές στη σύλληψη και άλλων μελών της εγκληματικής οργάνωσης και όχι μόνο όσων πραγματοποιούν τη μεταφορά.¹³² Σημειώνεται, ότι οι ελεγχόμενες μεταφορές, δεν αναφέρονται σε πρόσωπα, που τυχόν εισέρχονται παράτυπα στην επικράτεια, αλλά μόνο στα διακινούμενα παράνομα προϊόντα.¹³³ Το είδος αυτό ανακριτικής πράξης, επιτρέπει στα ανακριτικά όργανα, που πραγματοποιούν τον έλεγχο της μεταφοράς, για παράδειγμα φορτίων ναρκωτικών ουσιών, να οδηγηθούν στη σύλληψη όλων των εμπλεκόμενων μερών της παράνομης συναλλαγής.

Το μέτρο των ελεγχόμενων μεταφορών καθιερώνεται στο ελληνικό δίκαιο με το άρθρο 38 του Ν. 2145/1993, που προβλέπει ρητά, ότι η υποβληθείσα από το αλλοδαπό κράτος αίτηση περνά από έλεγχο νομιμότητας από τη Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και εν συνεχεία αποστέλλεται στον Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, ο οποίος, αφού εξετάσει την επάρκεια των εγγυήσεων για τη διασφάλιση του ελέγχου της μεταφοράς και της σύλληψης των εμπλεκόμενων προσώπων, ειδοποιεί τους

¹³¹Βλ.ΕΔΔΑ, Υπόθεση Πυργιωτάκη κατά Ελλάδος, Απόφαση της 21.02.2008.

¹³²Βλ. Φράγκος Κ., *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας* (Ν. 4620/2019 και Ν. 4637/2019), *Κατ' άρθρο Ερμηνεία & Νομολογία ΑΠ*,ό.π.,εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 868, Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ*,ό.π., σελ. 1446.

¹³³Βλ. Μαργαρίτης, Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ*,ό.π., Δαλακούρας, Θ., «ΟΝέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», *Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019*,ό.π., σελ. 202, Καρράς, Α.,*Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*,ό.π., σελ. 498.

αρμόδιους Εισαγγελείς Πλημμελειοδικών, οι οποίοι πράττουν ό,τι είναι εφικτό, για να διενεργηθεί η μεταφορά, δεν προχωρούν δηλαδή σε άσκηση ποινικών διώξεων. Η μεταφορά λαμβάνει χώρα, σύμφωνα με τον νόμο, υπό τον έλεγχο της Δ.Δ.Α.Σ., μετά δε την έξοδο των παράνομων εμπορευμάτων από τη χώρα και εντός 48 ωρών το αργότερο συντάσσεται έκθεση με όλες τις λεπτομέρειες της μεταφοράς και εγχειρίζεται με εμπιστευτικότητα στον Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών. Είναι σαφές ότι, κατά την πραγματοποίηση της έρευνάς τους, οι διωκτικές αρχές οφείλουν να μεριμνούν για τήρηση των εγγυήσεων και των διαδικασιών που αναφέρονται στο νόμο.¹³⁴

3.4.3. Η συσχέτιση και ο συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Αναφορικά με τη συγκεκριμένη ειδική ανακριτική πράξη, σημειώνεται ότι διέπεται από τους όρους και τις εγγυήσεις που καθιερώνονται με τον Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», με την προϋπόθεση να αποτελεί η συσχέτιση ή ο συνδυασμός αυτός επεξεργασία σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 2 περίπτωση δ' του νόμου αυτού. Οι προϋποθέσεις της επεξεργασίας αναφορικά, με τις ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ορίζονται στο άρθρο 3 του ως άνω νόμου, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί με το κωδικοποιητικό ΠΔ 28/2015. Σημειώνεται, ότι με την ψήφιση του Ν. 4624/2019 για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, καταργήθηκε το εδάφιο β' της παραγράφου 2 του άρθρου 3 του Ν. 2472/1997, σύμφωνα με το οποίο δεν εφαρμόζονταν στην ποινική δίκη οι διατάξεις περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ως άνω νόμου, με αποτέλεσμα να επιτρέπεται σχεδόν κάθε πράξη συγκέντρωσης αποδεικτικού υλικού από τις ανακριτικές αρχές, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αντιφάσεις στη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων.¹³⁵

Τα όρια εντός των οποίων επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο ποινικής δίκης, τίθενται από το άρθρο 19 παρ. 3 Σ, σύμφωνα με το οποίο δεν επιτρέπεται η χρήση αποδεικτικών μέσων για την απόκτηση των οποίων απαιτήθηκε παραβίαση νομοθεσίας προστασίας δεδομένων. Ειδικότερα, αναφορικά με τις ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η διασταύρωσή τους δεν επιτρέπεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν έχουν αποκτηθεί νόμιμα ή δεν αναφέρονται στην αξιόποινη συμπεριφορά του υπόπτου ή κατηγορουμένου.¹³⁶ Μετά και τη θέσπιση του Ν.

¹³⁴Βλ. Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, ό.π.

¹³⁵Βλ. Νάιντος Χ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα», ό.π.

¹³⁶Βλ. Μαργαρίτης, Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019*, Τομ.

4624/2019, οι φορείς του Δημοσίου έχουν την εξουσία να επεξεργάζονται δεδομένα με την προϋπόθεση, ότι η επεξεργασία είναι απαραίτητη, ώστε να εκπληρωθεί καθήκον προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος ή πραγματοποιείται εντός των ορίων δημόσιας εξουσίας, που κατέχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 5 του ανωτέρω νόμου.

3.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα

Με το δραστικό και παρεμβατικό τους χαρακτήρα, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η συγκαλυμμένη έρευνα και ανακριτική διείσδυση, οι ελεγχόμενες μεταφορές και η συσχέτιση και ο συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αποτελούν αποτελεσματικά εργαλεία στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Για παράδειγμα, η συγκαλυμμένη έρευνα και η ανακριτική διείσδυση, επιτρέπουν στις αρχές να συλλέγουν πληροφορίες από το εσωτερικό των εγκληματικών οργανώσεων. Παρόλο που αυτή η μέθοδος είναι σημαντική για την κατανόηση της λειτουργίας και των δομών τους, οι ανακριτικοί υπάλληλοι συχνά αντιμετωπίζουν κινδύνους, που μπορεί να περιορίσουν την αποτελεσματικότητά τους. Επίσης, η πρόσβαση σε συγκεκριμένες και κρίσιμες συνομιλίες, μπορεί να είναι περιορισμένη. Αναφορικά, με τις ελεγχόμενες μεταφορές, αυτές επιτρέπουν στις αρχές να παρακολουθούν και να ελέγχουν τη διακίνηση παράνομων αγαθών, όπως ναρκωτικά ή όπλα. Αυτή η μέθοδος είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την αποκάλυψη των διαδρομών και των εμπλεκόμενων ατόμων. Ωστόσο, από τη χρήση της μεθόδου αυτής μπορεί να μην προκύπτουν πάντα επαρκή στοιχεία για τα δίκτυα και τις εντολές που δίνονται. Τέλος, η συσχέτιση και ο συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, βοηθούν στην κατανόηση των συνδέσεων μεταξύ μελών μιας εγκληματικής οργάνωσης. Αυτή η μέθοδος μπορεί να αποκαλύψει σχέσεις και συναλλαγές, που δεν είναι εμφανείς με την πρώτη ματιά. Παρά την αξία αυτών των δεδομένων, συχνά δεν παρέχουν άμεση πρόσβαση στις συνομιλίες και τις στρατηγικές συζητήσεις των εγκληματιών, ούτε στο σχεδιασμό της δράσης τους. Είναι γεγονός, ότι οι πράξεις αυτές, αν και αποτελεσματικές κατά περίπτωση, συχνά δεν επαρκούν μόνες τους. Η πολυπλοκότητα και η δομή του οργανωμένου εγκλήματος, απαιτούν την επιπλέον χρήση του μέτρου της άρσης απορρήτου των επικοινωνιών, λεπτομέρειες για το οποίο αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ,ό.π., σελ. 1450, Δαλακούρας, Θ., «Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019,ό.π., σελ. 204.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4º: Η ΑΡΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Το απόρρητο της επικοινωνίας αποτελεί, καταρχάς, ατομικό δικαίωμα συνταγματικής περιωπής, καθώς το Σύνταγμα το κατοχυρώνει ρητώς ως τέτοιο στο άρθρο 19 αυτού κατόπιν της αναθεώρησης του 2001, συμπεριλαμβάνοντας στο προστατευτικό πεδίο εφαρμογής του την επικοινωνία, που λαμβάνει χώρα με οποιοδήποτε μέσο. Παράλληλα, το απόρρητο των επικοινωνιών συνιστά και αυτοτελές έννομο αγαθό, προστατευτέο και από το ποινικό δίκαιο και συγκεκριμένα από τις διατάξεις των άρθρων 370, 370Α, 370Β, 370Γ ΠΚ.

Από το πρώτο εδάφιο του άρθρου 19 Σ μπορεί να συναχθεί, ότι η προβλεπόμενη προστασία εκτείνεται σε κάθε τρόπο επικοινωνίας που συνεπάγεται σχέση μεταξύ των προσώπων που επικοινωνούν, και αποτελεί έκφραση της ελευθερίας τους. Ταυτόχρονα, στο δεύτερο εδάφιο της ως άνω συνταγματικής διάταξης αναφέρεται, ότι νόμος μπορεί να προβλέπει προϋποθέσεις κατά τις οποίες οι Δικαστικές Αρχές δεν δεσμεύονται από το απόρρητο αυτό στο πλαίσιο της προστασίας της εθνικής ασφαλείας ή με σκοπό να διακριβωθεί η τέλεση σοβαρών εγκλημάτων.¹³⁷ Οι προβλεπόμενες εγγυήσεις, συνίστανται στην απαίτηση να υπάρχει εντολή από αρμόδιο δικαστικό λειτουργό και να προσδιορίζονται από την εφαρμοστέα νομοθεσία σαφή και συγκεκριμένα κριτήρια για τη διαδικασία αυτή, καθώς και η διάρκεια για την οποία αίρεται το απόρρητο. Βάσει των ανωτέρω συνάγεται, ότι η άρση του απορρήτου, η οποία διευκρινίζεται ότι ως τέτοια θεωρείται, μεταξύ άλλων, τόσο η παρακολούθηση συνομιλιών όσο και η καταγραφή και αποτύπωση της συνομιλίας σε υλικό μέσο¹³⁸, είναι επιτρεπτή μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο εφόσον τηρούνται οι θεσμικές εγγυήσεις και οι διαδικασίες, όπως αυτές προβλέπονται σε τυπικό νόμο.

Καταρχάς, όπως ήδη είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το άρθρο 254 ΚΠΔ ορίζει τις προϋποθέσεις για τη διεξαγωγή όλων των ειδικών ανακριτικών πράξεων, άρα και της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών. Εκτός, όμως, από τις γενικότερες προβλέψεις του ΚΠΔ, τα κατ' ιδίαν ζητήματα που αφορούσαν την εν λόγω ειδική ανακριτική πράξη ρυθμίζονταν αρχικά από τις προβλέψεις του ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας και ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις» και συγκεκριμένα από τα άρθρα 4 και 5.

¹³⁷Βλ. Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019*, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ, ό.π., σελ. 1446.

¹³⁸Βλ. Παύλου Σ., «*Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων υπόπτων από τις αρχές: Θεσμικό πλαίσιο, δικαιιοκρατικά όρια, πρακτικές στρέβλωσης και εκτροπές, Μία πρώτη καταγραφή προβλημάτων και σκέψεων*», ΠοινΧρ 2015, σελ. 161επ.

Ο ανωτέρω νόμος αντικαταστάθηκε από τον ν. 5002/2022 «*Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών*», του οποίου οι αντίστοιχες προβλέψεις θεσπίστηκαν στα άρθρα 6 έως 8. Όπως και υπό το προϋσχύσαν νομοθετικό καθεστώς και βάσει της ανωτέρω συνταγματικής πρόβλεψης, άρση του απορρήτου με προηγούμενη άδεια της δικαστικής αρχής, επιτρέπεται μόνο σε δύο ειδικότερες περιπτώσεις, ήτοι αφενός για λόγους εθνικής ασφαλείας, και αφετέρου λόγω συνδρομής ανάγκης διακρίβωσης, ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Ανακριτική πράξη, που δεν τηρεί τις προβλεπόμενες στον νόμο προϋποθέσεις, συνεπάγεται τη μεταχείριση του αποδεικτικού υλικού, που αποκτήθηκε παρανόμως ως απαράδεκτου από τα Δικαστήρια, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 19 Σ., αλλά και βάσει της αρχής της ηθικής απόδειξης, όπως αυτή προβλέπεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, και ειδικότερα στο άρθρο 177 αυτού.

Το θεσμικό πλαίσιο για τη ρύθμιση των επιμέρους ζητημάτων της ειδικής ανακριτικής πράξης της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, συμπληρώνεται από τον Ν. 3115/2003, δυνάμει του οποίου ιδρύθηκε η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, και προσδιορίζεται η δικαστική αρχή που είναι αρμόδια για την άρση, ενώ παρέχονται ισχυρές θεσμικές εγγυήσεις ως προς τον έλεγχο της διαδικασίας.

Βέβαια, το πλαίσιο που θεσπίστηκε με τους όρους του Ν. 2225/1994, και όπως είναι σήμερα σε ισχύ με το Ν. 5002/2022, συμπληρώνεται από πλήθος άλλων διατάξεων, ήτοι τον ν. 3674/2008, με στόχο την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου για τη διασφάλιση του απορρήτου των τηλεφωνικών επικοινωνιών, ν. 3472/2006 περί ρύθμισης ζητημάτων, που άπτονται της αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, δυνάμει του οποίου τροποποιήθηκε ο ν. 3115/2003, τον ν. 3471/2006 για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, δυνάμει του οποίου τροποποιήθηκε ο ν. 2472/1997, τον ν. 3431/2006 για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, και βεβαίως τον προαναφερθέντα ν. 3115/2003 για την Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών.

4.1. Ερμηνευτικά ζητήματα της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών

4.1.1. Τέλεση ιδιαίτερα σοβαρού εγκλήματος

Όπως ήδη αναφέρθηκε, μία εκ των προϋποθέσεων της άρσης του απορρήτου είναι ο σκοπός διακρίβωσης *ιδιαίτερα σοβαρού αδικήματος*. Από τη μία, κατάλογος με περιοριστική απαρίθμηση των αδικημάτων, που θεωρούνται ιδιαιτέρως σοβαρά, μεταξύ των οποίων και οι πράξεις των άρθρων 187 και 187Α ΠΚ περί εγκληματικής οργάνωσης και τρομοκρατικών πράξεων, περιλαμβάνεται στο άρθρο 254 παρ. 1 ΚΠΔ.

Ωστόσο, κατάλογος αξιόποινων πράξεων για τη διακρίβωση των οποίων δικαιολογείται η άρση του απορρήτου και μάλιστα πολύ εκτενέστερος σε σχέση με τον κατάλογο του άρ. 254 ΚΠΔ, προβλέπεται και στο άρθρο 6 παρ. 1 και 2 του ν. 5002/2022, με αναφορά σε μακρά σειρά κακουργημάτων στην παρ. 1 και πλημμελημάτων στην παρ. 2.¹³⁹ Μάλιστα, οι

¹³⁹Βλ. άρ. 6 ν. 5002/2022: «1. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών είναι επιτρεπτή για τη διακρίβωση των ακόλουθων κακουργημάτων:α) των Κεφαλαίων Πρώτου, περί προσβολών του δημοκρατικού πολιτεύματος, Δεύτερου, περί προσβολών της διεθνούς υπόστασης της χώρας, Τέταρτου, περί εγκλημάτων κατά των πολιτειακών και πολιτικών οργάνων, Έκτου, περί εγκλημάτων κατά της δημόσιας τάξης, Ένατου, περί εγκλημάτων σχετικά με το νόμισμα, άλλα μέσα πληρωμής και ένσημα, Δέκατου Έκτου, περί εγκλημάτων κατά της σωματικής ακεραιότητας, Δέκατου Ογδόου, περί εγκλημάτων κατά της προσωπικής ελευθερίας, Δέκατου Ένατου, περί εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, Εικοστού Δεύτερου, περί προσβολών ατομικού απορρήτου και επικοινωνίας, καθώς και των άρθρων 235, περί δωροληψίας υπαλλήλου, 236, περί δωροδοκίας υπαλλήλου, 237, περί δωροληψίας και δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού, 264 περί εμπρησμού, 265 περί εμπρησμού σε δάση, 270 περί έκρηξης, 272 περί κατασκευής και κατοχής εκρηκτικών και εμπρηστικών υλών, 299 περί ανθρωποκτονίας με δόλο, 374 περί διακεκριμένης κλοπής, 380 περί ληστείας, 385 περί εκβίασης, 386 περί απάτης και 386Α περί απάτης με υπολογιστή του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019, Α' 95),β) του Πρώτου Κεφαλαίου, περί προσβολών κατά της ακεραιότητας της χώρας, καθώς και των άρθρων 46, περί στάσης, 47, περί ομαδικής απείθειας, 140, περί αποσφράγισης, υπεξαγωγής εγγράφων ή άλλων αντικειμένων και 144, περί μετάδοσης στρατιωτικών μυστικών, του Ειδικού Μέρους του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (ν. 2287/1995, Α' 20),γ) του ν. 4557/2018 (Α' 139), περί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, της περ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 157 του Εθνικού Τελωνειακού Κώδικα (ν. 2960/2001, Α' 265), περί λαθρεμπορίας, των άρθρων 28 και 31 του ν. 4443/2016 (Α' 232), περί αξιόποινων πράξεων προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και περί αξιόποινης χειραγώγησης της αγοράς, αντιστοίχως, του άρθρου 15 του ν. 2168/1993 (Α' 147), περί όπλων, πυρομαχικών, εκρηκτικών υλών και εκρηκτικών μηχανισμών, των άρθρων 20, 22 και 23 του ν. 4139/2013 (Α' 74), περί εξαρτησιογόνων ουσιών, του άρθρου 11 του ν. 3917/2011 (Α' 22), περί δεδομένων που διατηρούνται από τον πάροχο υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιου δικτύου επικοινωνιών, της παρ. 5 του άρθρου 38 του ν. 4624/2019 (Α' 137), περί πρόσβασης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, του άρθρου 28 του ν. 1650/1986 (Α' 160), περί προστασίας του περιβάλλοντος, του ν. 4858/2021 (Α' 220), περί προστασίας των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, της παρ. 3 του άρθρου 66 του ν. 2121/1993 (Α' 25), περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, της παρ. 4 του άρθρου 132 του ν. 2725/1999 (Α' 121), περί δωροδοκίας - δωροληψίας για αλλοίωση αποτελέσματος αγώνα και του άρθρου 30 του ν. 4251/2014 (Α' 80), περί μεταφοράς υπηκόων τρίτων χωρών που δεν έχουν δικαίωμα εισόδου στη χώρα.2. Η άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή για τη διακρίβωση των ακόλουθων πλημμελημάτων:α) των άρθρων 148, περί κατασκοπείας, 187, περί εγκληματικής οργάνωσης, 187Α, περί τρομοκρατικών πράξεων τρομοκρατικής οργάνωσης, 187Β, περί αξιόποινης υποστήριξης, 323Α, περί εμπορίας ανθρώπων, 324, περί αρπαγής ανηλίκων, 339, περί γενετήσιων πράξεων με ανηλίκους ή ενώπιόν τους, 342, περί κατάχρησης ανηλίκων, 343, περί κατάχρησης σε γενετήσια πράξη, 346, περί εκδικητικής πορνογραφίας, 348, 348Α, 348Β, 348Γ, 351Α, περί προσβολών της ανηλικότητας και πορνογραφίας ανηλίκων, 370ΣΤ, περί λογισμικών και συσκευών

ενδιαφέρουσες για την παρούσα διατάξεις των άρθρων 187 (και 187^Α) ΠΚ αναφέρονται τόσο στον ΚΠΔ όσο και στο ως άνω άρθρο 6 ν. 5002/2022, με αποτέλεσμα να υπάρχει αλληλοεπικάλυψη μόνο όμως όσον αφορά τις κακουργηματικές μορφές της εγκληματικής οργάνωσης (παρ.1 και 2 του άρθρου 187 ΠΚ), διότι στο άρθρο 6 παρ. 2 ν. 5002/2022 αναφέρονται ρητώς στον κατάλογο των ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων και οι πλημμεληματικές μορφές του εγκλήματος του 187 ΠΚ.

Μέχρι πρότινος και έως την αντικατάσταση του ν. 2225/1994 από τον ισχύοντα 5002/2022 το ζήτημα της αλληλοεπικάλυψης είχε σημαντικό πρακτικό αντίκτυπο, δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις για να επιτραπεί η άρση του απορρήτου στο άρθρο 254 ΚΠΔ (σοβαρές ενδείξεις τέλεσης) ήταν αυστηρότερες σε σχέση με αυτές του άρ. 4 παρ. 2 ν. 2225/1994 (η διερεύνηση της υπόθεσης ή η εξακρίβωση του τόπου διαμονής του κατηγορουμένου να είναι άλλως αδύνατη ή ουσιωδώς δυσχερής). Ως εκ τούτου, είχε τεθεί το κρίσιμο ερώτημα, εάν οι αρμόδιες αρχές (δικαστικό συμβούλιο, ανακριτής) είχαν τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν για τις πράξεις για τις οποίες διεκδικούν εφαρμογή, όπως αυτές του 187 ΠΚ, τόσο ο ΚΠΔ όσο και ο ν. 2225/1994, τις προϋποθέσεις του ενός ή του άλλου θεσμικού πλαισίου, δεδομένου ότι ο ν. 2225/1994 δεν απαιτούσε αυξημένες ενδείξεις ενοχής και, άρα, μπορούσε να εφαρμοστεί ευχερέστερα. Το ζήτημα αυτό έλυσε ο ισχύων ν. 5002/2022, ο οποίος προσέθεσε στις προϋποθέσεις τις επαρκείς ενδείξεις ενοχής σε βάρος του προσώπου, κατά του οποίου θα διαταχθεί η άρση του απορρήτου.

Αξίζει να σχολιαστεί, ότι ο κατάλογος των πλημμελημάτων για τα οποία χωρεί άρση απορρήτου, έχει εξορθολογιστεί σε σχέση με αυτόν του προϊσχύσαντος ν. 2225/1994, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένος λόγω των αλληπάλλληλων τροποποιήσεων, που είχε υποστεί, με αποτέλεσμα να τίθεται υπό αμφισβήτηση τι συνιστά τελικά «ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα». Σήμερα πλέον, τα προβλεπόμενα πλημμελήματα αντανakλούν σημαντικό βαθμό απαξίας και υψηλό βαθμό επικινδυνότητας.

Τέλος, ξεχωριστή αναφορά είναι χρήσιμο να γίνει στα εγκλήματα, που τελούνται μέσω διαδικτύου (όταν δηλαδή το διαδίκτυο συνιστά το μέσο τέλεσης του εγκλήματος), καθώς θα περίμενε κανείς, ότι σε αυτά ακριβώς τα εγκλήματα θα υπήρχε μεγαλύτερο πεδίο εφαρμογής της άρσης του απορρήτου, για τη διακρίβωσή τους. Ωστόσο, θα πρέπει και πάλι να πρόκειται για κάποιο από τα προβλεπόμενα στα άρθρα 254 ΚΠΔ και 6 παρ. 1 και 2 ν. 5002/2022

παρακολούθησης, 386, περί απάτης και 386Α, περί απάτης με υπολογιστή του Ποινικού Κώδικα,β) των άρθρων 28 και 31 του ν. 4443/2016, περί αξιόποινων πράξεων προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και περί χειραγώγησης της αγοράς, αντιστοίχως, και του τρίτου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 44 του ν. 3959/2011 (Α' 93), περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού».

κακουργήματα ή πλημμελήματα, διαφορετικά δεν συγχωρείται η διενέργεια της άρσης. Τέτοια περίπτωση αποτελεί, επί παραδείγματι, η υπόθεση της ηλεκτρονικής εφαρμογής «Γαλάζια Φάλαйна», όπου οι χρήστες, κυρίως ανήλικοι καλούνταν να εκτελέσουν διάφορες «δοκιμασίες», οι οποίες όμως έφταναν να είναι επικίνδυνες για τη σωματική ακεραιότητα ή ακόμα και τη ζωή τους, μάλιστα δε δεκάδες παιδιά έφτασαν στην αυτοχειρία. Ο δράστης ο οποίος υποκινούσε και παρέπειθε τους χρήστες να προβούν στις βλαπτικές αυτές πράξεις, εφόσον τελικά το θύμα προκαλούσε τον θάνατό του, θα μπορούσε να τελεί το έγκλημα της συμμετοχής σε αυτοκτονία (301 ΠΚ) μέσω διαδικτύου¹⁴⁰, ωστόσο το εν λόγω πλημμέλημα δεν ανήκει στον κατάλογο των προρρηθεισών διατάξεων και ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί άρση στο απόρρητο της επικοινωνίας του δράστη με τα θύματα.

Σημειούται, ότι υπό το προϊσχύσαν καθεστώς του ν. 2225/1994, εάν παρίστατο ανάγκη για άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για μη προβλεπόμενα στο άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 2225/1994, οι διωκτικές αρχές έβρισκαν θεμελίωση στην υπ' αριθ. 9/2009 (και τις συναφείς 12/2009, 9/2011) γνωμοδοτήσεις του ΕισΑΠ, που ωστόσο δεν συμφωνούσαν με το νομικό πλαίσιο, διότι έκριναν ότι για πλημμεληματικές εγκληματικές πράξεις μέσω διαδικτύου (συκοφαντική δυσφήμιση, κακόβουλες κλήσεις) υπήρχε δυνατότητα πρόσβασης για τις διωκτικές και δικαστικές αρχές, στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας (ονοματεπώνυμο και λοιπά στοιχεία συνδρομητών, αριθμοί τηλεφώνων, χρόνο και τόπος κλήσεως, διάρκεια συνδιάλεξης κ.λπ.) άνευ οποιασδήποτε προηγούμενης άδειας, καθώς σε διαφορετική περίπτωση, εάν δηλαδή απαιτείτο άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για τα στοιχεία αυτά, το διαδίκτυο θα καθίστατο «παράδεισος εγκληματικότητας και υπόθαλψης δραστών», εφόσον ο νόμος δεν δικαιολογεί για τα πλημμελήματα αυτά την άρση.

Αυτήν την ερμηνεία των διατάξεων περί προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών, αξιοποίησε η νομολογία, προκειμένου να «αποφύγει» τη διαδικασία της άρσης του απορρήτου ακόμα και για πράξεις (κακουργήματα) για τις οποίες χωρεί η ως άνω ειδική ανακριτική πράξη, ως προς την αποκάλυψη των «εξωτερικών στοιχείων επικοινωνίας», όπως στην υπ' αριθ. 78/2021 απόφαση του Αρείου Πάγου, η οποία αφορά διακίνηση ναρκωτικών κατ' επάγγελμα τελούμενης με προσδοκώμενο όφελος άνω των 75.000 Ευρώ¹⁴¹, όπου το Ανώτατο Ακυρωτικό, έκρινε ότι δεν συντρέχει απόλυτη ακυρότητα κατά το 171 παρ. 1δ ΚΠΔ λόγω αξιοποίησης των εξωτερικών στοιχείων τηλεφωνικής επικοινωνίας, χωρίς προηγουμένως να έχει διαταχθεί άρση του απορρήτου, επικαλούμενο τις παραπάνω

¹⁴⁰Για την υπόθεση αυτή βλ. ειδικά Μεταξάκης, Ε., «Γαλάζια φάλαйна»: Το «παιχνίδι αυτοκτονίας» και η ποινική του αξιολόγηση», ΠοινΔνη 2018, σελ. 486 επ.

¹⁴¹Βλ. ΑΠ 78/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

γνωμοδοτήσεις. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι εφόσον οι γνωμοδοτήσεις δεν αποτελούν κανόνες δικαίου, που εντάσσονται δογματικά στην ιεραρχία, δεν ήταν σε θέση να αντικαταστήσουν αντίθετη διάταξη νόμου.¹⁴²

Στην περίπτωση της συμμορίας ως πλημμεληματικής μορφής οργανωμένου εγκλήματος (187 παρ. 3 ΚΠΔ), δεδομένου, ότι το έγκλημα αυτό προβλέπεται στον οικείο κατάλογο του άρ. 6 παρ. 2^α ν. 5002/2022 και προκειμένου να διακριβωθεί η τέλεσή του, υπάρχει δυνατότητα άρσης του απορρήτου και τα για πλημμελήματα, που σκόπευε η συμμορία να τελήσει, ως στοιχείο που πρέπει να συντρέχει για την τέλεση του ίδιου του εγκλήματος του άρ. 187 παρ. 3 ΠΚ, ακόμα και αν τα πλημμελήματα αυτά δεν ανήκουν στους ανωτέρω καταλόγους. Για παράδειγμα, εάν η ένωση των προσώπων, είχε σκοπό να διαπράξει κλοπή (372 ΠΚ) ή επικίνδυνη σωματική βλάβη (309 ΠΚ), η άρση του απορρήτου θα αφορά μεν την πράξη του άρ. 187 παρ. 3 ΠΚ ως αναφερόμενη στους καταλόγους των 254 ΚΠΔ και 6 παρ. 2 ν. 5002/2022, αλλά θα επεκταθεί εξ αντανάκλασεως στο πλαίσιο της έρευνας για την ανωτέρω πράξη, και στο πλημμέλημα της επικίνδυνης σωματικής βλάβης ή της κλοπής, διότι ο σκοπός τέλεσης του πλημμελήματος αυτού είναι στοιχείο που πρέπει να συντρέχει για να διακριβωθεί η τέλεση του εγκλήματος της συμμορίας.

Προκύπτει, λοιπόν, με σαφήνεια, ότι και οι διωκτικές και δικαστικές αρχές παραχωρούν σχεδόν απόλυτη προτεραιότητα στην ευρεία εφαρμογή της άρσης του απορρήτου, ως εργαλείο καταστολής του οργανωμένου εγκλήματος και των εγκλημάτων, που τελούν ή σκοπεύουν να τελήσουν οι εγκληματικές οργανώσεις, στο πλαίσιο της γενικότερης αντεγκληματικής πολιτικής, που έχει επιλεγεί. Στο ίδιο πλαίσιο, η έννοια του «σοβαρού εγκλήματος» μάλλον σχετικοποιείται, ενώ ακόμα και η ερμηνεία της νομοθεσίας από τον Άρειο Πάγο, ευνοεί την παράκαμψη της τυπικής διαδικασίας για την άρση και την απευθείας πρόσβαση σε ορισμένα στοιχεία, στο μέτρο που δεν θίγεται ο σκληρός πυρήνας του δικαιώματος, που παρέχει στους θιγόμενους το άρθρο 19 Σ.

4.1.2. Αναλογικότητα

Το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, οφείλει να είναι προσιτό και προβλέψιμο, ώστε τα πρόσωπα που υπόκεινται σε αυτόν να γνωρίζουν ακριβώς με ποιες προϋποθέσεις κάμπτονται τα συνταγματικά τους δικαιώματα. Τούτο, άλλωστε, κατά την άποψη της γράφουσας, υπαγορεύεται και από την ίδια την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι η αναγκαιότητα

¹⁴²Βλ. Μεταξάκης Ε., «*Γαλάζια Φάλαινα*»: Το «παιχνίδι αυτοκτονίας» και η ποινική του αξιολόγηση»,ό.π.

επιβολής του μέτρου θα πρέπει να προκύπτει με ενάργεια και να είναι ευχερώς διαγνώσιμη, κάτι το οποίο οφείλει πρωτίστως να παρέχει ο ίδιος ο νόμος, τόσο στον εφαρμοστή του, όσο κυρίως στον κατηγορούμενο, του οποίου το σχετικό δικαίωμα περιστέλλεται.

Τα παραπάνω υπαγορεύονται και από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, και ειδικότερα στην υπόθεση Klass και λοιποί κατά Γερμανίας¹⁴³, ότι δηλαδή σε μία δημοκρατική κοινωνία, τα μέτρα παρακολούθησης μπορούν να θεωρούνται απολύτως αναγκαία, μόνο με την προϋπόθεση να μην είναι επαρκής αποκλειστικά η επίκληση της εθνικής ασφάλειας ή της ανάγκης καταπολέμησης του εγκλήματος, αλλά περαιτέρω να αποδεικνύεται, ότι το μέτρο αυτό είναι προφανώς αναλογικό, ήτοι να υπάρχει αναλογία ανάμεσα στη ζημία του υποκειμένου και στο αποτέλεσμα που επιδιώκουν οι αρχές¹⁴⁴. Σε σχέση με την ίδια υπόθεση, νομολογήθηκε, ότι αυξημένες εγγυήσεις ανεξαρτησίας παρέχονται από τις δικαστικές αρχές. Περαιτέρω, στην υπόθεση Malone κατά ΗΒ, που εκδόθηκε το 1984, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει, ότι το να μη συμπεριληφθεί στη διαδικασία εξουσιοδότησης για τη διενέργεια παρακολούθησης δικαστικός λειτουργός, μπορεί να προκαλέσει αμφιβολία σχετικά με το κατά πόσο οι ενέργειες, που ελήφθησαν είναι αντικειμενικές και να προκαλέσει αυθαιρεσίες. Περαιτέρω, στις υποθέσεις Kruslin και Huving κατά Γαλλίας¹⁴⁵, εκδόθηκε νομολογία σύμφωνα με την οποία, η παρακολούθηση τηλεφωνικών γραμμών και τα λοιπά μέτρα παρεμβολής, αποτελούν βαρείες προσβολές κατά του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, ακόμα και εάν το πρόσωπο αποτελεί ύποπτο τέλεσης αξιόποινης πράξης, και ως εκ τούτου, οι διατάξεις, που ορίζουν σχετικά μέσα στο εθνικό δίκαιο πρέπει να είναι σαφείς, ακριβείς και να χαρακτηρίζονται από λεπτομέρεια, προς αποφυγή καταχρήσεων¹⁴⁶. Βασικό χαρακτηριστικό της ποιότητας του νόμου, αποτελεί το κατά πόσο είναι το άτομο σε θέση να προβλέψει, τότε η συμπεριφορά του προκαλεί το αποτέλεσμα, ώστε να είναι σε θέση να συμμορφωθεί.

4.1.3. Έκταση την άρσης του απορρήτου

Αυτό το οποίο ήδη από τη συνταγματική πρόβλεψη του άρθρου 19 παρ. 1 Σ. δημιουργήσε ερμηνευτικά ζητήματα, ήταν το εύρος εφαρμογής της άρσης ως προς τα *είδη* επικοινωνίας, στα οποία αυτή μπορούσε να εφαρμοστεί. Πολλά νομοθετικά κενά επί της προβληματικής

¹⁴³Βλ. ΕΔΔΑ, Klaas και λοιποί κατά Γερμανίας, 1978 (αρ. αίτησης 5029/71).

¹⁴⁴Βλ. ιδίως σκέψεις 55 και 57 της απόφασης.

¹⁴⁵Βλ. ΕΔΔΑ, Kruslin και Huving κατά Γαλλίας, 1990 (αρ. αίτησης

¹⁴⁶Βλ. ιδίως σκέψεις 34-35.

αυτής μπόρεσαν να καλυφθούν μέσω του π.δ. 47/2005. Το διάταγμα προέβαινε σε απαρίθμηση των ειδών επικοινωνίας, για τα οποία επιτρέπεται άρση απορρήτου, τα οποία έχουν ως εξής: «επιστολές, επιταγές, τηλεγραφήματα, δέματα, τηλετυπική επικοινωνία, επικοινωνία δεδομένων μέσω δικτύου δεδομένων, επικοινωνία μέσω διαδικτύου, ασυρματική επικοινωνία, επικοινωνία κλειστών ομάδων, δορυφορική επικοινωνία, επικοινωνία κάθε μορφής μισθούμενων κυκλωμάτων, καθώς και υπηρεσίες, που υπερτίθενται των ως άνω μορφών επικοινωνίας, όπως γραπτά μηνύματα, φαξ, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αυτόματος τηλεφωνητής, υπηρεσίες πληροφοριών, πρόσβαση σε ιστοσελίδες, πρόσβαση σε βάση δεδομένων, ηλεκτρονικές συναλλαγές, τηλεδιασκέψεις, πληροφορίες καταλόγου, υπηρεσίες εκτάκτου ανάγκης, συνδυασμένες μορφές επικοινωνίας».

Παράλληλα, το ανωτέρω π.δ. προβλέπει τα στοιχεία, τα οποία μπορεί η εκάστοτε αρμόδια αρχή να ζητήσει, και ειδικότερες προϋποθέσεις που, εάν συντρέχουν, μπορεί η αρμόδια αρχή να ενημερώνεται είτε να διαθέτει δίκτυο για παροχή υπηρεσιών επικοινωνίας. Παράλληλα, στο ίδιο σημείο εξειδικεύεται ο εξοπλισμός, που απαιτείται ώστε να αρθεί το απόρρητο, και τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία μπορεί αυτή να επιτευχθεί. Τέλος, το π.δ. προβλέπει την υποχρεωτική άμεση ανταπόκριση στα αιτήματα άρσης του απορρήτου, και απαιτεί συνεργασία κατά τη διαδικασία της άρσης, και την σύμπραξη προσωπικού με την απαιτούμενη τεχνογνωσία και την απαραίτητη εχεμύθεια.

Ιδιαίτερος προβληματισμός υπάρχει σχετικά με τα δεδομένα που αποθηκεύονται σε υπολογιστικό νέφος (cloud), το οποίο συνδέεται με ορισμένη συσκευή, όπως κινητά τηλέφωνα και υπολογιστές και παρέχει στον χρήστη τη δυνατότητα να τα διατηρεί σε αυτόν τον «άνυλο υλικό φορέα» και να τα διαχειρίζεται κατά βούληση. Η προβληματική αυτή έχει επίσης πρακτικό αντίκτυπο, διότι εάν αυτά τα δεδομένα προστατεύονται από το άρ. 19 παρ. 1 Σ, τότε για την πρόσβαση των διωκτικών αρχών σε αυτά απαιτείται η συνδρομή των όρων του νόμου για τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης της άρσης απορρήτου, διαφορετικά η εν λόγω διαδικασία δεν απαιτείται. Κατά τη θεωρία, ορθό είναι να δεχθεί κανείς, ότι για να προστατεύεται με το άρ. 19 Σ, θα πρέπει τα δεδομένα, που είναι αποθηκευμένα στο cloud να συνιστούν καθαυτά επικοινωνία (π.χ. emails, συνομιλίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένων και των απεσταλμένων αρχείων μεταξύ των μερών της επικοινωνίας)¹⁴⁷, για τα υπόλοιπα δε δεδομένα, η προστασία δεν ισχύει και άρα δεν απαιτείται άρση απορρήτου.

¹⁴⁷Βλ. Νούσκαλης, Γ., «Η επεξεργασία των εξωτερικών τηλεπικοινωνιακών δεδομένων θέσεις και κινήσεις ως ανακριτική πράξη κατά τον Ν. 3917/2011», ΠονΧρ 2012, σελ. 246 επ.

Η νομολογία ασχολήθηκε με το ανωτέρω ζήτημα εκτενώς στο υπ' αριθ. 613/2016 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, στο οποίο η πλειοψηφία δέχθηκε την ανάγκη διατήρησης της ίδιας διαδικασίας για την άρση του απορρήτου, με δεδομένο, ότι το νέφος δεν συνιστά συνήθη αποθηκευτικό χώρο, και με δεδομένο, ότι η εταιρεία παροχής του χώρου στο νέφος αντιτίθεται στη διαρροή των δεδομένων σε οποιοδήποτε μέρος, ακόμα και σε κρατικές υπηρεσίες, εάν αυτή δε γίνεται στο πλαίσιο συγκεκριμένης έρευνας.¹⁴⁸

Σημειώνεται ότι ο Εισαγγελέας στο πλαίσιο των καθηκόντων του, εποπτεύει το Τμήμα Ασφαλείας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, το οποίο αποτελεί ειδικότερο τμήμα της Διεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος¹⁴⁹ και το οποίο έχει εκ του νόμου τη δυνατότητα να πραγματοποιεί έρευνα και κατάσχεση εγκαταστάσεων και εξοπλισμού σε βάρος εταιριών τηλεπικοινωνιών, καθώς και έλεγχο αναφορικά με την αξιοπιστία τους, κατόπιν σχετικής παραγγελίας από τον Εισαγγελέα ή άλλες Δικαστικές Αρχές. Η συμμετοχή της ΑΔΑΕ σε αυτή τη διαδικασία με δική της πρωτοβουλία έχει κριθεί, ότι δεν προκαλεί ακυρότητα, ενώ αντίθετα μπορεί να είναι χρήσιμη ώστε να βοηθηθεί το ανακριτικό έργο. Οι ανακριτικές αρχές δεν πρέπει να ανταγωνίζονται τη ΑΔΑΕ στα ζητήματα αρμοδιότητάς της, αλλά να ζητούν τη βοήθειά της, εάν παρίσταται ανάγκη, και κατόπιν προσήκουσας ενημέρωσης των Δικαστικών Αρχών. Παράλληλα, σημειώνεται ότι το Τμήμα Ασφαλείας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών ως προς τις αρμοδιότητες του προσωπικού του, τελεί υπό τη ρύθμιση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, με στόχο να συμβάλλει, ώστε να προλαμβάνονται και να καταστέλλονται τα εγκλήματα για τα οποία χωρεί η άρση.¹⁵⁰

4.2. Η διαδικασία της άρσης του απορρήτου

Ως προς τη διαδικασία για την διεξαγωγή της άρσης του απορρήτου, αυτή προβλέπεται αναλυτικά στο άρθρο 6 παρ. 3 Ν. 5002/2022. Συγκεκριμένα, το δικαστικό συμβούλιο, που επιλαμβάνεται της υπόθεσης πρέπει να κρίνει, ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις επιβολής της άρσης, κατόπιν σχετικής πρότασης του αρμόδιου Εισαγγελέα, εντός σαράντα οκτώ (48) ωρών, εκδίδοντας ειδικά αιτιολογημένο βούλευμα. Σε κατεπείγουσες («εξαιρετικά επείγουσες») περιπτώσεις, ο νόμος επιτρέπει να διαταχθεί η άρση του απορρήτου, με μόνη σχετική διάταξη του Εισαγγελέα ή του Ανακριτή, ωστόσο υποχρεούνται εντός (3) ημερών να

¹⁴⁸Βλ. ΣυμβΠλημΑθ 613/2016, ΠοινΔικ 2016, σελ. 424 (αντιθ. μειοψ.).

¹⁴⁹Σημειούται ότι ιδρύθηκε με το π.δ. 178/2014.

¹⁵⁰Βλ. Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΑ*, ό.π., σελ. 1449.

εισαγάγουν την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο, το οποίο οφείλει να εξετάσει, εκτός από τις λοιπές ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις για την επιβολή της άρσης του απορρήτου, και τους λόγους του εξαιρετικά επείγοντος, οι οποίοι δικαιολογούσαν την επιβολή της άρσης καταρχάς με διάταξη. Εάν το συμβούλιο κρίνει, ότι εν τέλει τέτοιες περιστάσεις δεν συνέτρεχαν, αίρεται αυτοδικαίως η ισχύς της εκδοθείσας διάταξης χωρίς άλλες διατυπώσεις. Σε κάθε δε περίπτωση, εντός ευλόγου χρόνου, ο οποίος ορίζεται αυθεντικά από την ανωτέρω διάταξη σε διάστημα έως πέντε (5) ημερών, θα πρέπει να εκδοθεί το σχετικό βούλευμα του συμβουλίου, διαφορετικά τα ευρήματα της άρσης του απορρήτου, που διεξήχθη δυνάμει της εισαγγελικής διάταξης ή της διάταξης του ανακριτή, δεν αξιοποιούνται κατά την προδικασία ή μετέπειτα στο ακροατήριο. Διευκρινίζεται ότι αρμόδιος εισαγγελέας μπορεί να είναι τόσο ο εισαγγελέας Πλημμελειοδικών, όσο και ο Εφετών στις περιπτώσεις εγκλημάτων εξαιρετικής σημασίας κατά το άρθρο 28 παρ. 1 ΚΠΔ, ενώ κατ' εφαρμογή του ίδιου άρθρου, τη διάταξη για άρση του απορρήτου ,μπορεί να εκδώσει και ο ειδικός εφέτης ανακριτής.

Περαιτέρω, τόσο το βούλευμα, που θα εκδοθεί από το συμβούλιο, όσο και η διάταξη του εισαγγελία ή του ανακριτή, η οποία διατάσσει τη διενέργεια άρσης του απορρήτου θα πρέπει, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρ. 6 ν. 5002/2022 να περιλαμβάνει τα κάτωθι στοιχεία: α) την αστυνομική αρχή ή τον εισαγγελέα ή τον ανακριτή που ζητεί την άρση, β) την αξιόποινη πράξη, γ) τις σοβαρές ενδείξεις ενοχής σε βάρος του προσώπου κατά του οποίου διενεργείται η άρση, δ) την αιτιολογία επιβολής της άρσης, ιδίως την αδυναμία ή ιδιαίτερη δυσχέρεια διακρίβωσης του εγκλήματος με άλλο τρόπο, ε) τον σκοπό της άρσης, στ) τα μέσα ανταπόκρισης ή επικοινωνίας στα οποία επιβάλλεται η άρση, ζ) το αντικείμενο της άρσης, δηλαδή τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας ή και το περιεχόμενο αυτής, η) την εδαφική έκταση εφαρμογής, εφόσον απαιτείται για τις ανάγκες της άρσης, και την απολύτως αναγκαία χρονική διάρκεια της άρσης, θ) την ημερομηνία έκδοσης της διάταξης, και η) τα στοιχεία του προσώπου ή των προσώπων κατά των οποίων επιβάλλεται η άρση.¹⁵¹

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 5002/2022, όπως και υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, η διάρκεια της άρσης του απορρήτου δεν μπορεί να υπερβαίνει τους δύο μήνες, με τη δυνατότητα παράτασής της για δύο μήνες κάθε φορά, με διαδικασία που προβλέπεται σύμφωνα με την περίπτωση και με την προϋπόθεση να υπάρχουν πάντοτε οι

¹⁵¹ Από την άλλη, το βούλευμα ή η διάταξη που απορρίπτει αίτημα για άρση του απορρήτου αρκεί να περιλαμβάνουν: α) την αστυνομική αρχή ή τον εισαγγελέα ή τον ανακριτή που είχε ζητήσει την άρση και β) την ημερομηνία έκδοσης της διάταξης.

λόγοι της άρσης του απορρήτου. Ορίζεται, πάντως, ότι η διάρκεια των παρατάσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει τους δέκα μήνες συνολικά. Η αίτηση για παράταση, θα πρέπει να αναφέρει τους λόγους που δικαιολογούν την παράταση της άρσης, καθώς οι αρχές θα πρέπει να έχουν υπόψη τους, ότι η δράση τους σχετίζεται με παρέμβαση στην συνταγματικά προστατευόμενη ιδιωτικότητα του ατόμου, η οποία δεν είναι επιτρεπτή χωρίς αυστηρή τεκμηρίωση.

Βάσει του άρ. 8 παρ. 1 Ν. 5002/2022, απόσπασμα της διάταξης ή του βουλεύματος με το διατακτικό της, παραδίδεται σε κλειστό φάκελο στον πρόεδρο ή στο διοικητικό συμβούλιο ή το γενικό διευθυντή ή τον εκπρόσωπο του νομικού προσώπου, που αποτελεί τον πάροχο της υπηρεσίας επικοινωνίας. Εφόσον πρόκειται για ατομική επιχείρηση, το απόσπασμα αυτό παραδίδεται απευθείας στον επιχειρηματία. Σε περίπτωση νομικού προσώπου, που βρίσκεται υπό την εποπτεία του Κράτους, παραλήπτης της διάταξης είναι ο αρμόδιος Υπουργός. Κατόπιν της εκτέλεσης του προαναφερθέντος διατακτικού, η υπηρεσία που μερίμνησε για την πράξη της άρσης, συντάσσει έκθεση ή εκθέσεις, οι οποίες θα υπογράφονται από το αρμόδιο εντεταλμένο όργανο. Τα στοιχεία και το αποδεικτικό υλικό, που βρέθηκε στη διάθεση της αρχής ως αποτέλεσμα της άρσης απορρήτου, δηλαδή το καταγεγραμμένο ή αποτυπωμένο υλικό και τα λοιπά τυχόν στοιχεία, εφόσον αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία, που απαιτούνται για την ποινική δίωξη, ενσωματώνονται στη δικογραφία. Σε περίπτωση, αντίθετα, κατά την οποία το υλικό δε σχετίζεται με την υπόθεση, τότε καταστρέφεται ή επιστρέφεται στον κύριό του. Παράλληλα, η ΑΔΑΕ παραλαμβάνει ολόκληρο το κείμενο της διάταξης, και όχι μόνο το διατακτικό, όπως ο φορέας που παρείχε τις υπηρεσίες επικοινωνιών, ώστε να μπορεί αυτή, σύμφωνα με το σκοπό της, να κρίνει εάν χρειάζεται γνωστοποίηση προς το θιγόμενο πρόσωπο.

Τα αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία θα βρεθούν στα χέρια των αρχών λόγω της άρσης, μπορούν να ληφθούν υπόψη ως άμεσα ή έμμεσα αποδεικτικά στοιχεία, στην ίδια ποινική υπόθεση για την οποία διατάχθηκαν, καθώς και σε άλλη διοικητική ή πειθαρχική δίκη για το ίδιο περιστατικό. Κατ' εξαίρεση, η ίδια αρχή που εξέδωσε τη διάταξη, μπορεί να επανέλθει με άλλη, επίσης αιτιολογημένη, διάταξη, με την οποία να επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί το συλλεγέν υλικό, ώστε να διακριβωθεί άλλο ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα, από όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω, αλλά ώστε ο κατηγορούμενος είναι σε θέση να υπερασπιστεί τον εαυτό του στο πλαίσιο ποινικής δίκης. Ο κανόνας αυτός μπορεί να καμφθεί, με την προϋπόθεση της εγγύησης από τη δικαστική εξουσία, με απόφαση του Δικαστικού Συμβουλίου, που επιλαμβάνεται της υπόθεσης, με έλεγχο του εάν συντρέχουν οι

προϋποθέσεις για την άρση, ώστε να αιτιολογείται η αναγκαιότητά της. Αναφορικά, με τυχαία ευρήματα της διαδικασίας, αυτά μπορούν να ληφθούν υπόψη και να αξιοποιηθούν αποδεικτικά υπό τους όρους του άρθρου 7 παρ. 5 Ν. 5002/2022.

4.3. Οι αρμοδιότητες του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, ως εξαίρεση στις προϋποθέσεις της άρσης του απορρήτου

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει λόγος και για το ρόλο του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, ο οποίος ορίζεται στο άρθρο 36 ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκε δυνάμει του άρθρου 53 παρ. 1 Ν. 4745/2020. Εκεί ορίζεται, ότι ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος, μπορεί να έχει πρόσβαση σε οποιαδήποτε στοιχεία ή πληροφορίες, σχετίζονται με το έργο του ή μπορούν να τον βοηθήσουν σε αυτό, με την προϋπόθεση, ότι τηρείται πάντοτε η αρχή της αναλογικότητας. Κατά τα άλλα, δεν υπόκειται στις προϋποθέσεις του νόμου, σχετικά με το φορολογικό, τραπεζικό, ή χρηματιστηριακό απόρρητο, ενώ μπορεί να έχει πρόσβαση σε αρχεία, που εκδίδονται από δημόσιες αρχές ή οργανισμούς, που τηρούν και επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εξουσία η οποία είναι απαραίτητη, προκειμένου να διεξαχθεί αποτελεσματική έρευνα, ιδίως σε περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο στηρίζει τη χρηματοδότησή του στην τέλεση οικονομικών εγκλημάτων σε μεγάλη κλίμακα.

Η ρύθμιση αυτή συνιστά εξαίρεση στον κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο το απόρρητο της επικοινωνίας, μπορεί να αρθεί μόνο με την προϋπόθεση ύπαρξης εισαγγελικής διάταξης, που επικυρώνεται μέσω του Δικαστικού Συμβουλίου, όπως είδαμε αμέσως παραπάνω. Η ανωτέρω αναφερόμενη δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες ή στοιχεία, που σχετίζονται με το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών, είναι επιτρεπτή σε περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορεί να τεκμηριωθεί μέσω αυτού η διάπραξη κακουργήματος. Τέτοια ρύθμιση υπήρχε και επί ισχύος του Ν. 4022/2011, και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 παρ. 5 αυτού, μετά την αντικατάστασή του δυνάμει του άρθρου 8 παρ. 1 β' Ν. 4205/2013, το οποίο προέβλεπε ανάλογη ρύθμιση για τον Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς. Παράλληλα, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4620/2019, αναφέρεται ότι, σύμφωνα με τη ρύθμιση που περιλαμβάνεται στο άρθρο σχετικά με τον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, οι επεμβάσεις στα δικαιώματα των προσώπων που θίγονται από τη δράση του, ισχύουν οι δικονομικές αρχές με βάση τις οποίες πραγματοποιείται κάθε επέμβαση στα δικαιώματα, ήτοι της αναλογικότητας, της προσφορότητας και της αναγκαιότητας, με την αναλογικότητα να είναι η σημαντικότερη. Αυτός είναι και ο λόγος για τη ρητή αναφορά στην αρχή της

αναλογικότητας, στο κείμενο του άρθρου σχετικά με την άσκηση του έργου του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος. Είναι, επίσης, αναμφισβήτητο, το ότι ο εισαγγελέας, έχει την υποχρέωση να τηρεί τα προβλεπόμενα δυνάμει της Σύστασης R(2000) που εκδόθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Σύσταση αυτή, αναφέρεται στο ρόλο του Εισαγγελέα στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, και στην υπ' αριθμ. 21 κατευθυντήρια γραμμή της επιβάλλει τον έλεγχο της δράσης των αστυνομικών οργάνων από την εισαγγελία. Παράλληλα, οφείλει να λαμβάνεται υπόψη η υπ' αριθμ. 45/166/18.12.1990 απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ σχετικά με το ρόλο του εισαγγελέα, στην οποία προβλέπεται η απαίτηση να μη χρησιμοποιούν οι εισαγγελείς παράνομα αποδεικτικά μέσα. Διευκρινίζεται ότι ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος, δεν δεσμεύεται από τις ανωτέρω αναφερόμενες κατηγορίες απορρήτων, αλλά εξαίρεση αποτελεί το δικηγορικό απόρρητο, όπως προβλέπεται στον Κώδικα Δικηγόρων, με δεδομένο ότι ο δικηγόρος αντιμετωπίζεται ως συλλειτουργός της Δικαιοσύνης, και άρα παράγοντας εγγύησης της τήρησης προϋποθέσεων της διαδικασίας¹⁵².

4.4. Άρση απορρήτου κατά τρίτου που δεν συμμετείχε στο έγκλημα

Στο άρθρο 254 παρ. 4 του ΚΠΔ, αλλά και στο άρθρο 6 παρ. 6 Ν. 5002/2022 ορίζεται, ότι επιτρέπεται να επιβληθεί η άρση του απορρήτου ακόμα και κατά τρίτου προσώπου, που δεν συμμετείχε στο έγκλημα. Αυτό ειδικά για το σκοπό της αποκάλυψης της ταυτότητας του προσώπου, που είναι το αντικείμενο της έρευνας, καθώς επίσης και η διαμονή ή κατοικία του, με την προϋπόθεση να μην είναι με άλλο τρόπο δυνατή η επιβεβαίωση των στοιχείων αυτών. Εάν χρησιμοποιηθεί αυτό το μέτρο, το αποδεικτικό υλικό, που συνδέεται με το τρίτο πρόσωπο, καταστρέφεται αμέσως μόλις επιτευχθεί ο σκοπός για τον οποίο διεξάγεται η ανάκριση, εκτός εάν το ίδιο υλικό αποδεικνύει, ότι το τρίτο πρόσωπο τέλεσε κακούργημα από όσα συγχωρούν την αξιοποίηση του αποδεικτικού υλικού, που αποκτήθηκε με αυτό τον τρόπο.

Η επιβολή του μέτρου κατά τρίτων μη εμπλεκόμενων προσώπων έχει υποστηριχθεί, ότι συνιστά εναντίωση στις αρχές του ποινικού συστήματος της Ελλάδας, παραβιάζοντας το τεκμήριο της αθωότητας το οποίο, για να επιβληθεί το μέτρο άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, επιβάλλει να υφίσταται ένας βαθμός υπονοιών τέλεσης ενός αδικήματος, και

¹⁵²Βλ. ΑιτΕκθ Ν. 4620/2019 (ΚΠΔ), σελ. 20.

οι οποίες δεν είναι δυνατό να υπάρχουν στην περίπτωση ενός τρίτου προσώπου.¹⁵³ Η έννομη τάξη, επομένως, βρίσκεται στην ανάγκη στάθμισης, ώστε το μέτρο να μην επιβάλλεται αδιακρίτως, και ο νομοθέτης οδηγήθηκε σε περιορισμό της επιβολής του μέτρου μόνο στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες η ταυτότητα του δράστη σοβαρού εγκλήματος, δεν γίνεται να διαπιστωθεί με άλλο τρόπο.

Παράδειγμα εφαρμογής της ανωτέρω διάταξης στη νομολογία τυγχάνει το υπ' αριθμ. 1953/2002 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετείου Αθηνών, με το οποίο έγινε δεκτή αίτηση του Εφέτη Ανακριτή, υπό το τότε ισχύον νομοθετικό καθεστώς, ώστε να αρθεί το απόρρητο της τηλεφωνικής επικοινωνίας και των επιστολών όχι μόνο προσώπων υπόπτων για τις ένδικες πράξεις, αλλά και αμέτοχων τρίτων, και προσώπων που συνδέονταν με τους υπόπτους με γάμο ή με ελεύθερη ένωση. Η απόφαση αυτή δεν κρίθηκε ορθή από τη θεωρία, καθώς στην αιτιολόγησή της κρίνεται ως δεδομένο, ότι όλα τα ερευνώμενα πρόσωπα είχαν σχέση με την ερευνώμενη υπόθεση, καθώς μετέφεραν μηνύματα, χωρίς όμως να τεκμηριώνεται, ότι τα μηνύματα αυτά είχαν ουσιαστική σχέση με τη διερεύνηση της υπόθεσης, καθώς δεν παρουσιάζονταν πραγματικά περιστατικά, που καθιστούσαν την επιβολή του μέτρου αναγκαία.¹⁵⁴

Οι ανωτέρω νομοθετικές προβλέψεις μπορούν να θεωρηθούν εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο, για την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων στα χέρια των διωκτικών αρχών, δεδομένου ότι με την εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων (π.χ. Διαδίκτυο) παρέχονται πλείστες δυνατότητες για τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων, να αποκρύψουν τόσο την ταυτότητά τους, όσο και την τοποθεσία τους (διαμονή), επιτρέποντάς τους να δρουν με μυστικότητα. Συνεπώς, η άρση του απορρήτου της επικοινωνίας τρίτων προσώπων με τα ερευνώμενα για τέλεση των εγκλημάτων του άρ. 187 ΠΚ πρόσωπα, είναι πρόσφορο να οδηγήσει στην αποκάλυψη των στοιχείων αυτών, χωρίς τα οποία η ποινική διαδικασία αποβαίνει αναποτελεσματική, διότι χωρίς την εξακρίβωση των στοιχείων των δραστών η δικογραφία τίθεται στο αρχείο κατά το άρ. 245 παρ. 3 ΚΠΔ.

4.5. Τυχαία ευρήματα

Λόγω της πληθώρας πληροφοριών στις οποίες αποκτούν πρόσβαση οι διωκτικές αρχές χάριν της άρσης του απορρήτου της επικοινωνίας των ερευνώμενων προσώπων, ενδέχεται να

¹⁵³Βλ. Δαλακούρας Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρ. 6 του Ν.2928/2001», ό.π.

¹⁵⁴Βλ. ΣυμβΕφαθ 1953/2002 ΠοινΔνη 2002, σελ. 1243 με σχετικές παρατηρήσεις του Δ.Ν. Δικηγόρου. Γ. Νούσκαλη

λάβουν γνώση δεδομένων, τα οποία μπορεί να αποδεικνύουν την τέλεση άλλων εγκλημάτων, πέραν αυτών για τη διακρίβωση των οποίων διατάχθηκε η άρση.

Κατά το άρθρο 7 παρ. 2^α Ν. 5002/2022, δυνατότητα αξιοποίησης των τυχαίων ευρημάτων επιτρέπεται στο πλαίσιο της αυτής δίκης, υπό τον όρο ότι και το άλλο αδίκημα εμπίπτει στον κατάλογο με τα περιοριστικώς αναφερόμενα εγκλήματα για τα οποία επιτρέπεται η άρση, διατύπωση που περιλαμβάνεται και στο άρ. 254 παρ. 5^α ΚΠΔ. Εξάλλου, η ίδια προϋπόθεση θα πρέπει να συντρέχει και όταν τα τυχαία ευρήματα, προέκυψαν από άλλη ποινική δίκη, ωστόσο το άρ. 7 παρ. 2β Ν. 5002/2022 αξιώνει και τη συνδρομή ενός επιπλέον όρου, ήτοι να εκδοθεί σχετικό βούλευμα ειδικά για το ζήτημα της αξιοποίησης.

Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση του ΕισΑΠ υπ' αριθ. 2/2017, ό,τι ευρεθεί τυχαία στο πλαίσιο άρσης απορρήτου τηλεφωνικών συνομιλιών αστυνομικών, που ελέγχονται στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για αποδεικτικούς σκοπούς, με την προϋπόθεση, ότι αφορούν σε σοβαρό έγκλημα από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 2225/1994 (και πλέον στο άρ. 6 παρ. 1 και 2 ν. 5002/2022) ή μπορούν να βοηθήσουν τον κατηγορούμενο στην υπεράσπισή του. Παράλληλα, το να χρησιμοποιηθούν σε δίκη τυχαία ευρήματα της διαδικασίας αυτής δεν αποκλείεται, υπό τον όρο πάντως να έχει αυτή τον ίδιο σκοπό με αυτόν για τον οποίο διατάχθηκε η άρση του απορρήτου, και κατόπιν αιτιολογημένης διάταξης της αρμόδιας αρχής. Οι ανακριτικές αρχές έχουν την αρμοδιότητα, επίσης, να επεξεργάζονται, να αναλύουν και να αξιοποιούν αποδεικτικά στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας των στοιχείων από την άρση του απορρήτου, αν τα ζήτησαν δικαστικές ή ανακριτικές αρχές, και τα στοιχεία έχουν συλλεγεί κατά νόμιμο τρόπο. Σημειώνεται ότι, καθώς η Οδηγία 2006/24/EK ακυρώθηκε και ισχύει η Οδηγία 2002/58/EK, το άρθρο 19 Σ προστατεύει πλέον τα δεδομένα των κατηγορουμένων.¹⁵⁵

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Από το σύνολο όσων διαμείφθηκαν στην παρούσα, προκύπτει ότι η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, αποτελεί ένα από τα πιο αποτελεσματικά εργαλεία στην καταπολέμηση των εγκληματικών οργανώσεων, προσφέροντας κρίσιμες πληροφορίες, που δεν μπορούν να αποκτηθούν με άλλους τρόπους. Η πολυπλοκότητα και η εξελιγμένη φύση του οργανωμένου

¹⁵⁵Βλ. Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τομ. Πρώτος*, άρθρο 254 ΚΠΔ, ό.π., σελ. 1448, Τσόλια Γρ., «Εξελίξεις στον τομέα της επιτήρησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών : από την ασφάλεια στην Ελευθερία και τηδιεύρυνση της προστατευόμενης επικοινωνίας», ΠοινΔνη 2017, σελ. 789επ.

εγκλήματος, απαιτεί τη χρήση εξειδικευμένων ανακριτικών μεθόδων για την αποτελεσματική του αντιμετώπιση. Η ιστορική ανάλυση, που εκτέθηκε δείχνει, ότι από τις πρώτες μορφές του μέχρι τις σύγχρονες οργανώσεις, τα εγκληματικά δίκτυα έχουν εξελιχθεί και έχουν γίνει πιο περίπλοκα. Αυτή η εξέλιξη έχει καταστήσει την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών απαραίτητη, για την παρακολούθηση και την αποκάλυψη των δραστηριοτήτων τους, αποτελεί δε ένα από τα πιο ισχυρά εργαλεία στη φαρέτρα των διωκτικών αρχών. Με την άρση του απορρήτου, οι αρχές μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε συνομιλίες και επικοινωνίες, που αποκαλύπτουν την οργάνωση, τη δομή και τα σχέδια των εγκληματικών ομάδων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές συλλήψεις, υψηλά ιστάμενων προσώπων εντός της οργάνωσης και συνακόλουθα, στη διάλυση εγκληματικών δικτύων, καθώς και στην πρόληψη εγκλημάτων, που βρίσκονται σε εξέλιξη.

Κατά τις αναπτύξεις της παρούσας εργασίας, έγινε σαφές, ότι η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα στις άλλες ειδικές ανακριτικές πράξεις των αρχών, για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Τόσο από την πλούσια νομολογία, όσο και από τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών, γίνεται σαφές, ότι ο ρόλος του μέτρου αυτού διαρκώς διευρύνεται και ότι η έννομη τάξη αναζητά ένα νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο θα επιτρέπει την αποτελεσματικότερη δυνατή χρήση του, κατά πλήρη αξιοποίηση και των νέων τεχνολογιών που αναπτύσσονται διαρκώς. Υπό την πίεση των εξελίξεων στο χώρο του οργανωμένου εγκλήματος, ο ρόλος των διωκτικών αρχών αναβαθμίζεται συνεχώς, με αποτέλεσμα η άρση του απορρήτου ως ειδική ανακριτική πράξη να διαδραματίζει ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, η επιβολή του εν λόγω ιδιαίτερα επαχθούς για τα δικαιώματα του ερευνώμενου προσώπου μέτρου, καταλαμβάνει και πράξεις για τις οποίες η άρση δεν δικαιολογείται, δηλαδή για τα κακουργήματα, που έχει σκοπό να τελέσει η οργάνωση, τα οποία μπορεί να μην περιλαμβάνονται στις προβλέψεις του άρ. 254 ΚΠΔ ή του Ν. 5002/2022. Μάλιστα, στο πλαίσιο της άρσης που διατάχθηκε για τη διερεύνηση τέλεσης των κακουργημάτων του άρθρου 187 ΠΚ, μπορεί να καταλαμβάνει ακόμα και πράξεις, οι οποίες ενδέχεται να μην έχουν καν τελεστεί, με αποτέλεσμα η θεσμική εγγύηση υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων του ερευνώμενου προσώπου, να τίθεται υπό σημαντική αμφισβήτηση, ιδίως υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας.

Επιπλέον, ενώ ο νομοθέτης αποφάσισε να περιορίσει τον κατάλογο των εγκλημάτων, για τα οποία χωρεί άρση του απορρήτου των επικοινωνιών με τον Ν. 5002/2022, σε σχέση με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, εξέλιξη η οποία δικαιολογείται προς τη σωστή

κατεύθυνση, η επιλογή του να ορίσει και πάλι μια ειδικότερη σε σχέση με το άρθρο 254 ΚΠΔ διάταξη με περισσότερες πράξεις, και πλημμεληματικού χαρακτήρα, όπως η συμμορία, καταδεικνύει τη σημασία της άρσης του απορρήτου ως βασικού μέτρου αντεγκληματικής πολιτικής στον χώρο της καταστολής (και όχι βεβαίως της πρόληψης) του οργανωμένου εγκλήματος. Βέβαια, ο νομοθέτης προέβλεψε ρητώς την προϋπόθεση της ύπαρξης επαρκών ενδείξεων ενοχής, ως επιπλέον εγγύηση για την άρση του απορρήτου, κινούμενος και πάλι εντός του πλαισίου, που απαιτεί η προσήκουσα προστασία του θιγόμενου προσώπου.

Περαιτέρω, εισάγονται νέοι θεσμοί, όπως του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος ο οποίος, για να είναι αποτελεσματική η εκ μέρους του διερεύνηση των εγκλημάτων της αρμοδιότητάς του, δεν δεσμεύεται από σχεδόν καμία περίπτωση διατάξεων περί απορρήτου, και έχει ως μόνο περιορισμό την αρχή της αναλογικότητας. Εγείρονται, επομένως, ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσον οι δικλίδες ασφαλείας, που προβλέπονται στο νόμο είναι αποτελεσματικές, στην περίπτωση κατά την οποία ο εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος, μπορεί να διατάξει άρση απορρήτου κατά την ανέλεγκτη κρίση του, που συνεπάγεται τη εξουσία του να κρίνει μόνος εάν αποτυπώνεται και τεκμηριώνεται η αντικειμενική υπόσταση κακουργήματος. Οι σημαντικές εξαιρέσεις από τη διαδικασία εγγυήσεων της δικαστικής εξουσίας, υποδηλώνουν υποχώρηση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, προς όφελος της αποτελεσματικότητας της δράσης των διωκτικών αρχών. Μάλιστα, στην περίπτωση του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος, η νομοθετική επιλογή εξοπλισμού του με την εξουσία να αποκτά πρόσβαση σε απόρρητες πληροφορίες είναι αξιοσημείωτη, με δεδομένο ότι αναφέρεται σε εγκλήματα μικρότερης βαρύτητας από άλλα, για τα οποία τέτοια διαδικασία δεν ορίζεται. Στο ίδιο πλαίσιο, η κατά παραβίαση των αρχών του ελληνικού ποινικού συστήματος, δυνατότητα άρσης του απορρήτου τρίτων προσώπων, που δεν εμπλέκονται στο έγκλημα, είναι άλλη μία υποχώρηση των εγγυήσεων του άρθρου 19 Σ μπροστά στην αναγκαιότητα της αποτελεσματικής διαλεύκανσης εγκλημάτων. Η διατήρηση του νοήματος της συνταγματικής προστασίας του δικαιώματος, απαιτεί να γίνεται κάθε φορά αποτελεσματική στάθμιση, ώστε να επιβεβαιώνεται, ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και η διάπραξη του εγκλήματος δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί αλλιώς. Σε αυτό το πλαίσιο, η βαρύτητα της παρέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα του ερευνώμενου προσώπου και η δυνατότητα επέκτασης της έρευνας σε τρίτους, προκαλούν εύλογα το συμπέρασμα της υποχώρησης των απαιτήσεων της συνταγματικής προστασίας μπροστά στην αποτελεσματικότητα της δράσης των διωκτικών αρχών.

Εν κατακλείδι, είναι γεγονός, ότι η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών αποτελεί ένα ισχυρό μέσο καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, παρέχοντας κρίσιμα εργαλεία στις διωκτικές αρχές, ενώ ταυτόχρονα απαιτεί την προσεκτική διαχείριση των επιπτώσεων στην ιδιωτικότητα και τα ατομικά δικαιώματα. Οι προτάσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας, περιλαμβάνουν τη θεσμοθέτηση αυστηρών ελέγχων και ισορροπιών, τη διεθνή συνεργασία, την τεχνολογική ενίσχυση και την συνεχόμενη αξιολόγηση και προσαρμογή των πρακτικών αυτών, για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων, που ανακύπτουν από την εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος.

Σε μία σύντομη αποτίμηση των διατάξεων του Ν5002/2022,θα διαπιστώσει κανείς, ότι ο επιδιωκόμενος στόχος της δημιουργίας ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού πλαισίου, για την διασφάλιση και προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών δεν επιτεύχθηκε. Ο όρος «ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις» δεν ελήφθη υπόψη, ενώ ο νομοθέτης ενδιαφέρθηκε για ζητήματα εθνικής ασφάλειας και όχι διακρίβωσης σοβαρών εγκλημάτων. Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα των δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ουδόλως ελήφθησαν υπόψη από τον νομοθέτη, και ο επικαλούμενος εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών, παρέμεινε μια εξαγγελία, ενώ παράλληλα αγνοήθηκε το ενωσιακό δίκαιο.

Τούτο καταδεικνύει την δυναμική του ΟΕ, το οποίο εγκολπώνεται στην κοινωνική δομή, διαρκώς παραλλασσόμενο με δομικολειτουργικά χαρακτηριστικά τέτοια, που το βοηθούν να επιβιώνει, να εκσυγχρονίζεται και να αναβαθμίζεται ποιοτικά, προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς του, στο περιβάλλον, που διατάσσει η σύγχρονη νεωτερικότητα. Η δυνατότητα ευελιξίας του ΟΕ, το θέτει πάντα ένα «βήμα μπροστά» από τις υπάρχουσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Η στοχοπροσήλωση στο κέρδος ,που απαιτεί η σύγχρονη καπιταλιστική δομή της κοινωνίας, απαιτεί και επιτυγχάνει την παρουσία και την χρήση μέσων τέτοιων, που να επιτυγχάνονται οι σκοποί του.. Εντός αυτού του εκρηκτικά μεταλλασσόμενου περιβάλλοντος ,ο νομοθέτης προσπαθεί να εντάξει κανόνες δικαίου ,οι οποίοι παρέχουν τις εγγυήσεις και τις διαδικαστικές προϋποθέσεις ένταξης, από τον «ποιοτικό νόμο».

Είναι αναγκαία η συνεχιζόμενη έρευνα και ανάλυση των πρακτικών άρσης του απορρήτου, με στόχο την συνεχή βελτίωσή τους και την προσαρμογή τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας και των εγκληματολογικών φαινομένων. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πρέπει να είναι πάντα στο επίκεντρο αυτών των προσπαθειών, εξασφαλίζοντας, ότι τα μέτρα που λαμβάνονται είναι αναλογικά και δικαιολογημένα. Η

συνεχής εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των διωκτικών αρχών, σχετικά με τα δικαιώματα των πολιτών, καθώς και η διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, σε όλες τις διαδικασίες, είναι ουσιώδεις για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και των αρχών. Η πολυπλοκότητα του οργανωμένου εγκλήματος, απαιτεί σύνθετες και καλά σχεδιασμένες λύσεις, που να λαμβάνουν υπόψη όλες τις πτυχές του προβλήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Albini J.L., *The American Mafia: Genesis of a Legend*, New York, 1971.

Antonopoulos, G., “*Are the 'others' coming?': Evidence on 'alien conspiracy' from Three illegal markets in Greece*”, *Crime, Law and Social Change*, (Vol. 52, Iss. 5), 2009, σελ 475-493.

Block A., & Chambliss W, *Organizing Crime*, New York, 1981.

CheloukhineS., “*The roots of Russian organized crime: from old-fashioned professionals to the organized criminal groups of today*”, *Crime Law Soc Change*, 2008, σελ. 353-374.

Chambliss, W., “*Personal Journeys in Sociology*”, *Michigan Sociological Review*, (Vol. 19), 2005.

Chambliss, W., *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*, *Criminology*, (Vol 42. Iss. 2), 2004, σελ. 241-252.

Cressey, D., *Theft of the Nation: The structure and operations of organized crime in America*, New Jersey: Transaction Publishers, 2008.

Dudley S., “Conceptual Framework: Organized Crime” in *International Development Research Centre (IDRC) “Elites and Organized Crime”*, <https://insightcrime.org/> (ανακτήθηκε 13-03-2024).

Falcone D.N., *Prentice Hall's Dictionary of American Criminal Justice*, *Criminology & Criminal Justice*, Upper Saddle River: Pearson Education, 2005.

Hirschfeld, K., “*Gangster States. Organized Crime, Kleptocracy and Political Collapse*”. New York: Palgrave Macmillan, 2015

Ladesco J., *Organised Crime in Chicago Part III of the Illinois Crime Survey*, University of Chicago Press, 1929.

Lampe K., “Organised Crime in Europe: Conceptions and Realities”, *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2(1), 2008.

Paoli, L. & Vender B., T., «Organized Crime». A Contested Concept, in Paoli L., (ed), *The Oxford Handbook of Organized Crime*. United Kingdom (13-31), Oxford University Press, 2014.

Potter, G., "Organized Crime and the Sociological Imagination", in Rothe D. & Collins V. (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*, Leiden: Brill, 2019.

Ruggiero, V., «Introduction: the organization of crime». In: Gunev, Ph. Ruggiero V. (2012). *Corruption and organized Crime in Europe. Illegal Partnership*. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2012.

Ruggiero, V., *Dirty Money. On Financial Delinquency*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Thorsten S., *Organized Crime as a Business Enterprise*, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, τομ. 347, 1963.

Tyler G., *Organized Crime in America: A book of readings*, Intr. Estes Kefauver, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1962.

Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία*, εκδ. Σάκκουλα, 1989.

Αναγνωστόπουλος Η., «*Αστυνομική Παγίδευση και δίκαιη δίκη*», *Παρατηρήσεις στο άρθρο 25B του Ν. 1729/1987 με αφορμή την απόφαση του ΕΛΔΑ στην υπόθεση Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας*), ΠοινΧρ2001, σελ. 193 επ.

Αντωνόπουλος, Γ., & Παπανικολάου, Γ., «Καπιταλισμός χωρίς άδεια: η ελληνική περίπτωση» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Τιμ. τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη. Α' Τόμος, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα 2016.

Βαθρακοκούλης, Α., *Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του*, εκδ. Σάκκουλα, 2001.

Βαθρακοκούλης Α., «*Η νομική υπόσταση της ανακριτικής διείσδυσης και οι συνέπειες αυτής*», ΠοινΔνη 2006, σελ. 1052 επ

Βακαλόπουλος, Ε.Α., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, Τόμος Β' – Οι ιστορικές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας*, έκδοση Β', εκδ. Θεσσαλονίκη, 1976.

Βιδάλη Σ., *Πέρα από τα όρια – Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, εκδ. Νομική βιβλιοθήκη, 2017.

Βιδάλη Σ., *Αντεγκληματική πολιτική. Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014.

Βουλέλη Ι., «*Νομολογιακές εξελίξεις για την αστυνομική παγίδευση*» (ΕΔΔΑ, υπόθεση «*Furcht κατά Γερμανίας*», απόφαση της 23.10.2014, Ομοσπονδιακό Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο, απόφαση της 10.6.2015), ΠοινΔνη 2017, σελ. 142 επ,

Δαλακούρας Θ., «*Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν.2928/2001*», ΠοινΧρ 2001, σελ. 1022 επ.

Δημόπουλος Χ., *Εγκληματολογική Αστυνομική και Δικανική Ανακριτική*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., «*Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ-Το ποινικό δίκαιο μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας των πολιτών*», ΠοινΔνη 5/2003, σελ. 542 επ.

Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., «*Σκέψεις για την αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων με αφορμή τη νομολογία του ΕΔΔΑ*», ΠοινΧρ 2008, σελ. 3 επ.

Καμπέρου - Ντάλτα Ε, *Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Τόμος πρώτος, Ειδικό Μέρος*, επιμ. Αριστοτέλης Χαραλαμπάκης, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018.

Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020.

Καραγκούνης, Δ., «*Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παρ. 1 του α. 187 ΠΚ*», ΠοινΧρ 2017, σελ. 637 επ.

Κουράκης Ν., «*Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα*», στα Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ με θέμα: *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία*, εκδ, Π.Ν Σάκκουλα, 2000.

Κωστάρας, Α., «*Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος*», σε: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000.

Λίβος Ν., «*Οργανωμένο Έγκλημα & Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις*», Τόμος Ι: *Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος*, Τεύχος α': *Ο εγκληματολογικο-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος*», εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 2007.

Λίβος Ν., «*Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ*», ΠοινΧρ 2015, σελ. 310 επ.

Μαργαρίτης Λ., *Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019*, Τομ. Πρώτος, άρθρο 254 ΚΠΔ, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020.

Μεταξάκης, Ε., *«Γαλάζια φάλαινα»: Το «παιχνίδι αυτοκτονίας» και η ποινική του αξιολόγηση», ΠοινΔνη 2018*, σελ. 486 επ.

Μανωλεδάκης Ι., *Ασφάλεια και Ελευθερία*, εκδ. Σάκκουλα, 2002.

Νάιντος Χ., *«Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα»*, ΠοινΧρ ΞΖ σελ 491 επ.

Νικολόπουλος Γ., *«Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Φορέας Αντεγκληματικής Πολιτικής- Το "Πρόγραμμα της Χάγης" και η εφαρμογή του»*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2008.

Νούσκαλης, Γ., *«Η επεξεργασία των εξωτερικών τηλεπικοινωνιακών δεδομένων θέσεις και κινήσεις ως ανακριτική πράξη κατά τον Ν. 3917/2011»*, ΠοινΧρ 2012, σελ. 246 επ.

Παπαδαμάκης Α., *«Ζητήματα της αρχής της αναλογικότητας στην ποινική δίκη»*, ΠοινΔνη 2019, σελ. 281 επ..

Παπαδαμάκης Α., *Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2021.

Παπαδαμάκης Α., *«Ζητήματα της αρχής της αναλογικότητας στην ποινική δίκη»*, ΠοινΔνη 2019, σελ. 281 επ.

Παπαχαράλαμπος Χ., *«Η εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος. Η προβληματική των ειδικών ανακριτικών τεχνικών»*, σε: Τιμητικό Τόμο για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα Βρυξέλλες, 2003.

Παπαχαράλαμπος, Χ., *«Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος- Διεθνής νομοθέτηση- Στάση της ελληνικής έννομης τάξης»*, ΠοινΔνη 1998, σελ. 688 επ.

Παύλου Σ., *«Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων υπόπτων από τις αρχές: Θεσμικό πλαίσιο,*

δικαιοκρατικά όρια, πρακτικές στρέβλωσης και εκτροπές, Μία πρώτη καταγραφή προβλημάτων και σκέψεων», ΠοινΧρ 2015, σελ. 161 επ.

Ριζάβα Φ., *Οργανωμένο έγκλημα, Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

Σάμιος Θ., «Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων», ΠοινΧρ ΝΑ, 2001 σελ. 1040.

Σπινέλλη Κ., «Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις»- Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, εκδ. Σάκκουλα, 1985.

Σταμούλη, Ε., «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές». Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα, 2016.

Σταμούλη, Ε., «Ποινική δικαιοσύνη και εξουσίες: Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος», σε Αρτινοπούλου Β. / Βιδάλη, Σ. / Γεωργούλας, Στ. / Θεμελή, Όλ. / Κουλούρης, Ν. & Παπανικολάου, Γ. (επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whosideareweon?"*. Συμβουλές στο 1ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα 2018.

Στεργιούλης Ε., «Όψεις του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», CrimeTimes τεύχος 15, Μάρτιος 2021, <https://www.crimetimes.gr/%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%83/> (ανακτήθηκε 12-03-2024).

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., «Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση», ΠοινΧρ, 2006, σελ. 865 επ.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., «Ο ν. 2928/2011 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», ΠοινΔνη 2001, σελ. 694 επ.

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε, «Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης στο α. 187 παρ. 1 ΠΚ», ΠοινΔνη 2006, σελ. 417 επ.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., «Αστυνομική Διείσδυση – Κατά του θεσμού», ΠοινΛογ 2001, σελ. 1603 επ.

Τσόλια,Γρ., «Εξελίξεις στον τομέα της επιτήρησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών : από την ασφάλεια στην Ελευθερία και τη διεύρυνση της προστατευόμενης επικοινωνίας»,ΠοινΔνη 2017, σελ. 789 επ.

Φράγκος Κ., *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019 και Ν. 4637/2019), Κατ' άρθρο Ερμηνεία & Νομολογία ΑΠ*,ό.π., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2020.

Χλούπης, Γ., «Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος», σε: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Ε.Α.Π., Αθήνα 2019